

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Kristinos Kanapeckaitės
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Bankroto teisinio instituto istorinė raida: nuo Senovės Romos
iki šių dienų, ateities tendencijų prognozės**

Vadovas: doc. dr. Rimantas Simaitis

Recenzentas: Egidijus Laužikas

Vilnius

2017

TURINYS

ĮVADAS	2
I. BANKROTO TEISĖS FORMAVIMASIS	7
1.1. Bankroto sąvoka ir sampratos	7
1.2. Bankroto teisinio instituto raida Senovės Romoje	10
1.3. Bankroto teisinio instituto raida Europos valstybėse	14
II. BANKROTO TEISĖS RAIDA LIETUVOS RESPUBLIKOJE LAIKOTARPIU NUO 1918 M. IKI 1940 M.	22
2.1. Bankroto teisės šaltiniai Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m.	22
2.2. Konkurso teisė	25
2.2.1. Nemokumo paskelbimo pasekmės skolininkui	28
2.2.2. Konkurso teisės subjektai	30
2.2.3. Konkurso pabaiga	36
2.3. Administracija	38
2.3.1. Administracijos subjektai	40
2.3.2. Administracijos pabaiga	41
2.4. Bankroto teisiniai santykiai Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m.	42
2.4.1. Paprastasis bankrotas	42
2.4.2. Piktybinis bankrotas	45
III. ŠIUOLAIKINIO BANKROTO TEISINIO INSTITUTO RAIDA LIETUVOS RESPUBLIKOJE	48
3.1. Bankroto teisinio instituto stagnacija Lietuvoje sovietiniu laikotarpiu	48
3.2. 1992 m. Įmonių bankroto įstatymas	48
3.3. 1997 m. Įmonių bankroto įstatymas	50
3.4. 2001 m. Įmonių bankroto įstatymas	50
3.5. 2012 m. Fizinių asmenų bankroto įstatymas	52
3.6. Europos Sąjungos teisės įtaka bankroto teisės raidai	54
3.7. Teismų praktikos įtaka bankroto teisės raidai	56
3.8. Bankroto teisės Lietuvoje vystymosi ir ateities tendencijų prognozės	58
IŠVADOS	61
ŠALTINIAI	64
SANTRAUKA	70
SUMMARY	71

IVADAS

Temos aktualumas ir originalumas. Bankrotas yra vienas iš sudėtingiausių, tačiau ir seniausių bei, galima drąsiai teigti, jog amžinų visuomeninių reiškinių¹. Šiuolaikinės rinkos ekonomikos sąlygomis bankrotas yra neišvengiamas reiškinys, daugeliui atrodantis kenksmingas ir net pasibaisėtinas. Visų pirma, bankroto instituto pagrindinė paskirtis buvo ir yra susijusi su skolininko, kuris yra nemokus bei negali tinkama vykdyti prisiimtų įsipareigojimų, bei jo kreditorių interesų bei teisių apsauga. Pažymėtina, jog bankroto instituto ištakos siekia dar Senovės Romos laikus, kuomet užgimė ir pradėjo vystytis dabartinio bankroto instituto atitikmuo. Analizuojant teisės šaltinius, remiantis teisine patirtimi yra lengviau suvokti bankroto teisinio instituto vystymosi raidą, prognozuoti galimas ateities tendencijas. Pasak V. Mikelėno, geras istorijos išmanymas saugo nuo pirmtakų padarytų klaidų, leidžia geriau suvokti dabartį ir ateitį², pažymint, jog, norint geriau suprasti šiuolaikinės visuomenės teisinius reiškinius, būtina remtis teisės istorijos žiniomis³.

Atkreiptinas dėmesys, jog siekiant numatyti bankroto teisinio instituto ateities tendencijų prognozes, yra būtina išnagrinėti bankroto teisinio instituto raidą nuo Senovės Romos laikų iki šių dienų, išsamiau aptariant Lietuvos bankroto teisės raidą ir vystymąsi. Pažymėtina, jog Lietuvoje nėra fundamentalių mokslo darbų nemokumo ar bankroto teisės tema ir Lietuvoje bankroto teisės analizavimas moksliniuose darbuose dar tik žengia pirmuosius žingsnius⁴, tačiau nėra atlikta išsami, susisteminta bankroto teisinio instituto raida bei jos įtaka bankroto teisės ateičiai. Taip pat jau paskelbtuose moksliniuose darbuose, susijusiuose su bankroto teise, įskaitant skolininko ir kreditorių teisinių santykių sureguliuavimą, skolininko nemokumo problemų sprendimą, istorinės raidos aspektai pateikiami neišsamiai, neatskleidžiamos pagrindinių principų susiformavimo priežastys ir jų reikšmė bei svarba bankroto instituto vystymuisi. Iki šiol skelbtuose moksliniuose darbuose yra siaurai nagrinėjami pavieniai bankroto teisinio instituto raidos etapai konkrečiuose regionuose ir valstybėse, o mokslinių darbų, apibendrinusių ir

---

¹ KAVALNĖ, S., MIKUCKIENĖ, V., NORKUS, R., VELIČKA, R. *Bankroto teisė: pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 13.

² MIKELĖNAS, V. Naujasis Lietuvos civilinis kodeksas šiuolaikinės globalizacijos kontekste. Iš *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 40.

³ VĖLYVIS, S., VIŠINSKIS, V., STAUSKIENĖ, E. Pagrindinės teismo sprendimų vykdymo taisyklės romėnų teisėje. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 2 (92), p. 7.

⁴ Pirmieji išsamūs vadovėliai išleisti tik 2009 ir 2011 metais (KAVALNĖ, S., MIKUCKIENĖ, V., NORKUS, R., VELIČKA, R. *Bankroto teisė: pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2009; KAVALNĖ, S., NORKUS, R. *Bankroto teisė: antroji knyga*. Vilnius: Justitia, 2011.).

susisteminusių visą bankroto teisinio instituto raidą nuo Senovės Romos laikų iki šių dienų, nebuvo.

Darbo objektas ir tikslas. Darbo tema nulėmė tyrimo objektą bei tikslą, kurio siekiama atliekamu tyrimu. Darbe yra analizuojama bankroto samprata, bankroto teisės formavimasis, bankroto teisinio instituto raida nuo Senovės Romos iki šių dienų, ypatingą dėmesį skiriant Lietuvos Respublikos bankroto teisės raidai, bei, įvertinus visą Lietuvos Respublikos bankroto teisės raidą, aptariamos Lietuvos bankroto teisės ateities tendencijų prognozės.

Atsižvelgiant į tai, pagrindinis darbo objektas ir tikslas yra bankroto teisinio instituto raidos analizė, t. y. teisės doktrinos, teisinių idėjų ir bankrotui giminingų bei skirtingais laikotarpiais egzistavusių teisinių institutų apžvalga. Didžioji darbo dalis skiriama atskirų bankroto teisės normų, galiojusių Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m., bei bankroto teisės normų, galiojusių bei nuo 1992 m. iki šiol galiojančių Lietuvos Respublikoje, apžvalgai ir bankroto teisės ateities tendencijų prognozei, kadangi būtent minėtų objektų tyrimas ir analizavimas yra aktualus tolimesniam Lietuvos bankroto teisės vystymuisi ir tobulėjimui. Šio tikslo yra siekiama trijose darbo dalyse.

Pirmoje dalyje aptariamas bankroto sąvokos atsiradimas ir vyraujantys apibrėžimai, bankroto teisinio instituto atsiradimas ir prigimtis, pradedant nuo bankroto teisės principų atsiradimo Senovės Romoje, atsiradimą sąlygojusių veiksnių. Taip pat nagrinėjama skirtingų valstybių bankroto, bankroto teisės normų ir galiojusių teisės aktų raida Italijoje, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, Vokietijoje, Rusijoje, Prancūzijoje ir Anglijoje.

Antroje dalyje yra apžvelgiami Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. taikyti bankroto teisės šaltiniai, Europos valstybių (Vokietijos, Prancūzijos, Rusijos) įtaka Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. galiojusiai bankroto (vadinamai konkurso) teisei, tiriamos atskiros tuo metu veikusios procedūros, t. y. konkursas, administracijos steigimas ir bankrotas, kiekvieną iš jų detalčiai išnagrinėjant.

Trečioje dalyje aptariama dabartinės Lietuvos bankroto teisės raida, paminint bankroto teisės stagnaciją sovietiniu laikotarpiu. Ypatingas dėmesys skiriamas bankroto teisės raidai po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo, vertinant ir analizuojant priimtas bei pakeistas 1992 m., 1997 m. ir 2001 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo redakcijas, išskiriant pokyčius sąlygojusius veiksnius bei įvykius (Lietuvos Respublikos įstojimas į Europos Sąjungą, Europos Sąjungos teisės aktų įtaka, besiformuojanti teismų praktika). Taip pat aptariamas pakankamai neseniai priimtas ir galiojantis Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas. Minėtame kontekste nagrinėjamos Lietuvos bankroto teisės ateities tendencijų prognozės.

Uždaviniai. Išsikelto darbo tikslo siekiama įgyvendinus šiuos uždavinius:

1. apibrėžti bankroto sąvoką ir sampratą, konkurso, nemokumo sąvokas, atskleisti jų tarpusavio ryšį bei sąvokų vartojimo skirtingais nagrinėjama laikotarpiu ypatumus, nurodant jų vartojimo pokyčių priežastis.
2. apžvelgti istorinę bankroto teisinio instituto raidą nuo Senovės Romos laiku, bei aptarti pirmuosius bankroto teisės šaltinius Italijoje, Lietuvos Didžiojoje Kunigaištystėje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Anglijoje, Rusijoje, kurių dalis buvo tiesiogiai taikoma Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m.
3. palyginamos Klaipėdos krašte, Užnemunėje ir didžiojoje Lietuvos dalyje galiojusios bankroto teisės normos ir aptariama atskirų institutų raida laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m.
4. atskleisti administracijos įsteigimo instituto ypatumus, santykį su konkurso teise bei panašumus su šiuolaikine Lietuvos bankroto teise.
5. aptariama skolininko baudžiamoji atsakomybė bankroto atveju Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. pagal visus galiojusias teisės aktus.
6. apžvelgti šiuolaikinės bankroto teisės vystymąsi Lietuvos Respublikoje sąlygojusius veiksnius bei ypatumus laikotarpiu nuo 1992 m. iki šių dienų.
7. išnagrinėti bankroto teisės aktų pokyčius nuo 1992 m., atsižvelgiant į istorinį bankroto teisės paveldą.
8. pateikti bankroto teisės ateities tendencijų prognozes.

Tyrimo metodai. Darbo objektas ištirtas, tikslai pasiekti ir darbas parengtas remiantis tokiais metodais: istoriniu, loginiu, lyginamuoju, sisteminės analizės ir lingvistiniu.

Istorinis metodas šiame darbe įvardijamas kaip pagrindinis ir pasireiškia per bankroto teisinio instituto raidos apžvalgą, naudotas atskleidžiant bankroto instituto atsiradimo prigimtį, istorinį kontekstą, vystymosi aplinkybes ir faktus, taip pat nagrinėjant bankroto teisės taikymo praktiką. Istorinis metodas taikytas ištirti anksčiau galiojusią bankroto teisę, jos doktriną, vyravusius principus, teisės normas bei, atsižvelgiant į surinktą informaciją bei duomenis, atliekant bankroto teisės ateities tendencijų prognozę.

Loginis metodas taikytas siekiant suvokti įvairiuose teisės aktuose bei kituose šaltiniuose įtvirtintų bankroto teisės nuostatų ir / ar normų funkcionavimą, veiksnių, kurie lėmė jų raidą, esmę ir pobūdį. Taip pat minėtas metodas naudotas autoriui pateikiant samprotavimus ir pagrindžiant išdėstytą asmeninę poziciją.

Lyginamasis metodas naudotas tiriant skirtingų valstybių, kurios darė įtaka Lietuvos bankroto teisei, bankroto teisės normas, taip pat aptariant Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. galiojusios bankroto teisės ir šiuo metu Lietuvoje galiojančios bankroto teisės santykį. Pažymėtina, jog lyginamasis metodas taikytas nagrinėjant istoriškai susiformavusių bankroto principų ar teisės normų panaudojimas užsienio valstybių bankroto teisėje.

Sisteminės analizės metodas paskatino sisteminių ir platų požiūrį į darbo objektą ir jo ištyrimą. Minėto metodo pagalba bankroto teisė iširta per atskirus institutus, būtent Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. vyravusius tokius kaip konkursas, administracijos steigimas ir bankrotas. Taip palyginti ir apibendrinti skirtingose Lietuvos dalyse minėtu laikotarpiu naudoti bankroto teisės institutai bei teisės normos.

Šaltiniai. Darbe remiamasi pirminiais teisės šaltiniais⁵, rusų mokslininkų darbais⁶, kuriuose išanalizuoti iki 1940 m. vyravę konkurso teisės istoriniai aspektai, palyginti su kitose užsienio valstybėse, tokiose kaip Italija, Prancūzija, Vokietija, galiojusia teise. Pažymėtina, jog vienintelis aktualus šaltinis, reikšmingas Lietuvos Respublikos bankroto teisei laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m., įvardijamas D. Geco⁷ parengtas mokslinis darbas lietuvių kalba apie skolininkų nemokumą, tačiau minėtame darbe pagrinde remtasi jau nurodytų rusų mokslininkų darbuose išdėstytomis mintimis. V. Mačys, savo moksliniame darbe⁸ pateikė apibendrintą ir palygintą tarpusavyje tuo metu Lietuvos Respublikoje galiojusių konkurso ir bankroto teisės normų apžvalgą, aptariant administracijos steigimo ir konkurso procesus. Šiuolaikinių mokslininkų darbuose⁹ skiriama dėmesio ne tik šiuolaikinės bankroto teisės tyrimui, bet ir apžvelgiama istorinė įvairių nemokumo institutų raida bei laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. Lietuvos Respublikoje galiojusi rusų konkurso ir bankroto teisė. Duomenys apie pirmųjų bankroto teisinio instituto principus ir normas galima aptikti S. Vėlyvio, M. Jonaičio¹⁰, V.

---

⁵ VĖLYVIS, S., JONAITIS, M. *XII lentelių įstatymai ir jų komentaras*. Vilnius, 2007.

⁶ ГОЛЬМСТЕН, А. Х. *Исторический очерк русского конкурсного процесса*. Санкт-Петербург, 1888; ГОЛЬМСТЕН, А. Х. *Очерки по русскому торговому праву*. Санкт-Петербург, 1895; ТЮРЬ, М. А. О плане разработки гражданского и торгового уложений. *Журнал министерства юстиции*, 1897; ТЮРЬ, Н. А. *Пересмотр постановлений о несостоятельности*. Санкт-Петербург, 1896.

⁷ GECAS, D. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas. *Teisės priedas*, 1929

⁸ МАЧЫС, В. *Civilinio proceso paskaitos*. Kaunas, 1924, p. 393-442.

⁹ ПОПОНДУПОЛО, В. Ф., СЛЕПЧЕНКО, Е. В. *Производство по делам о банкротстве в арбитражном суде*. Санкт-Петербург, 2004; СТЕПАНОВ, В.В. *Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии*. Москва, 1999; ТЕЛЮКИНА, М. В. *Основы конкурсного права*. Москва, 2004.

¹⁰ VĖLYVIS, S., JONAITIS, M. *XII lentelių įstatymai ir jų komentaras*. Vilnius, 2007.

Višinskio¹¹ moksliniuose darbuose. Pažymėtina, jog per penkerius metus buvo apginti tik keli magistro darbai bankroto ar nemokumo tema, tačiau juose nenagrinėjama istorinė bankroto teisinio instituto raida. Atkreptinas dėmesys, jog tik vienoje daktaro disertacijoje, apgintoje 2008 m., yra nagrinėjama bankroto teisinio instituto raida Lietuvoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m.¹²

---

¹¹ VĖLYVIS, S., VIŠINSKIS, V., STAUSKIENĖ, E. Pagrindinės teismo sprendimų vykdymo taisyklės romėnų teisėje. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 2 (92).

¹² SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 4.

I. BANKROTO TEISĖS FORMAVIMASIS

1.1. Bankroto sąvoka ir sampratos

Visų pirma, siekiant išanalizuoti bankroto teisinio instituto raidą, tikslinga yra pradėti nuo žodžio bankrotas reikšmės ir kilmės analizės. Šio žodžio kilmė yra siejama su Italija, kur buvo vartojamas žodžių junginys „banca rotta“ (it. *banco* – stalas, it. *rotta* – sulaužytas). Italijoje XVI a. buvo paplitę bankininkai, pirkliai ir prekeiviai, kurie veiklą vykdė ant miesto aikštėse, mugėse, turguose pastatytų stalų ar suolų. Visi sandoriai ir dokumentai buvo pasirašinėjami būtent ant tų stalų / suolų ir tais laikais susiformavo paprotys, jog minėtiems asmenims prasiskolinus ir nebegalint įvykdyti įsipareigojimų, jų stalai / suolai buvo viešai sulaužomi, kad jokių operacijų nebūtų galima vykdyti. Tokiu būdu buvo paskleidiama žinia, jog šie asmenys yra nemokūs ir nebegali toliau vykdyti savo veiklos. Taigi, iš viduramžiais susiformavusio žodžių junginio ir papročio yra kildinamas žodis bankrotas.

Lietuvių kalbos žodyne¹³ žodžio bankrotas reikšmė yra pateikiama kaip negalėjimas išsimokėtų skolų, suvargimas. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne žodis bankrotas aiškinamas kaip negalėjimas išsimokėti skolų, sužlugimas¹⁴. Pažymėtina, jog ir kituose šaltiniuose yra pateikiama bankroto sąvokos reikšmė. Pavyzdžiui, bankininkystės ir komercijos terminų aiškinamajame žodyne sąvoka bankrotas apibūdinama kaip nepajėgumas grąžinti skolas ir tęsti veiklą bei tai situacijai skelbti oficialiai nustatyta tvarka, taip pat turtui likviduoti pagal pareikštas pretenzijas¹⁵, o ekonomikos terminų ir sąvokų žodyne žodis bankrotas apibūdinamas kaip įmonės, banko ar asmens finansinė padėtis, kuriai esant jie nepajėgia apmokėti skolų ir vykdyti kitus turtinius įsipareigojimus¹⁶. Taip pat Oksfordo verslo žodyne nurodyta, jog bankrotas – tai asmenų būseną, kurie yra nepajėgūs padengti savo skolų ir teisme jiems yra iškelta bankroto byla¹⁷, tarptautiniame verslo terminų žodyne bankrotas įvardintas kaip asmenų arba asmenų, neturinčių juridinio asmens statuso, būseną, kai jie negali susimokėti savo skolų,

¹³ Lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.

¹⁴ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lkiis.lki.lt/>>.

¹⁵ BURACAS, A. *Bankininkystės ir komercijos terminų aiškinamasis žodynas*. Vilnius: Vilniaus Universitetas, 1997, p. 43.

¹⁶ BAGDANAČIUS, J., STANKEVIČIUS, P., LUKOŠEVIČIUS, L. *Ekonomikos terminai ir sąvokos [interaktyvus]*. Vilnius, 1999, [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.biblioteka.vpu.lt/elvpu/15260.pdf>>.

¹⁷ PALLISTER, J., ISAACKS, A. *A Dictionary of Business*. UK: Oxford University Press, 2002, p. 49.

kurias nustato teismas¹⁸. Pažymėtina, jog atnaujintame ekonomikos terminų žodyne sąvoka bankrotas susieta su turimu turtu ir apibūdinta kaip padėtis, kai įmonė negali vykdyti savo įsipareigojimų, o jos skolų yra daugiau už turimą turtą ar įstatymo nustatytą jo dalį¹⁹. Tarptautinių žodžių žodyne bankroto apibūdinimui pateikiamos kelios reikšmės: negalėjimas išsimokėti skolų; asmuo, praradęs savo vertę, žlugęs, netekęs įtakos; asmuo, praradęs viską²⁰.

Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymo (toliau – ĮBI) 2 straipsnio 1 dalyje (2001, Nr. IX-216) įtvirtinta bankroto sąvoka: „Bankrotas – teisės aktu nustatyta tvarka pripažinta įmonės nemokumo būseną, kai siekiama šios būsenos pabaigos iš įmonės turto tenkinant kreditorių reikalavimus ir užtikrinant kreditorių ir įmonės interesų pusiausvyrą“. Atkreiptinas dėmesys, jog Europos valstybių teisėje buvo paplitusi konkurso sąvoka, kurios reikšmė siejama su skolininko nemokumo procesu, apibūdinant kreditorių konkuravimą dėl skolininko turto²¹. Ši sąvoka galimai kildinama iš todėl šiame darbe ji m. ispano Saldago de Salmozos parengto populiaro veikalo apie konkursą „Labirintus creditorum concurrentium“²², kuriame rašyta apie kreditorių konkuravimą dėl skolininko turto²³. Dėl minėtos aplinkybės bei dėl pačios konkurso sąvokos prigimties dalis konkurso teisės autoritetų, t. y. vokiečių mokslininkai Endemanas, Helmanas, rusų mokslininkas G. F. Šeršenevičius, manė, kad kreditorių daugėtas yra būtina konkurso sąlyga, o esant tik vienam kreditoriui – konkurso procesas turėtų būti neįmanomas²⁴. Tokiai pozicijai prieštaravo prancūzų teisinės minties atstovai²⁵. Pažymėtina, jog nagrinėjant bankroto teisinio instituto raidą Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. vartojama konkurso teisės sąvoka, kuri turi panašią reikšmę kaip ir šiuolaikinėje teisėje naudojama bankroto teisės sąvoka. Taigi, Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. vartojamą konkurso sąvoką galima apibrėžti kaip teisinę procedūrą, kurios metu nemokus skolininkas nušalinamas nuo savo turto, kuris buvo likviduojamas specialiai tam paskirto nešališko asmens ar kolegialaus organo, valdymo, o iš gautų lėšų proporcingai atsiskaitoma su skolininko kreditoriais²⁶. Šiuolaikinėje teisėje įprasta bankroto sąvoka ilgai buvo vartota tik baudžiamosios skolininko atsakomybės dėl

¹⁸ CLARK, O. E. *Dictionary of International Business Terms*. UK: Financial World Publishing, 2001, p. 31.

¹⁹ VAINIENĖ, R. *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: Tyto kalba, 2005, p. 41.

²⁰ VAITKEVIČIŪTĖ, V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius, 2007, p. 143.

²¹ BRAKS, M. *Jūrų ir konkurso teisė. Paskaitos*. Klaipėda, p. 3.

²² SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 17.

²³ BRAKS, M. *Jūrų ir konkurso teisė. Paskaitos*. Klaipėda, p. 3.

²⁴ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 17.

²⁵ ТЮРТЮМОВ, И. М. *Конкурсное право*. Каунас, 1931.

²⁶ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 17.

nemokumo prasme²⁷. Pavyzdžiui, D. Gecas bankrotą apibūdino kaip tam tikrus neišsigalinčio skolininko veiksmus, kurie yra baudžiami ir papildydamas nurodė, kad ne kiekvienas neišsigalėjimas yra bankrotas, o tik toks, kuris turi požymių, susijusių su skolininko klasta ar neatsargumu²⁸. Atsižvelgiant į tai, bankroto sampratą laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. sudarė tik tokie skolininko nemokumo atvejai, dėl kurių grėšė baudžiamoji atsakomybė, t. y. bankrotas buvo suprantamas tik kaip nusikaltimas²⁹. Kitose valstybėse bankroto teisė dar vadinama nemokumo teise (angl. *insolvency law*, vok. *Insolvenzrecht*). Plačiau prasme tai teisės normų, reguliuojančių nemokumo teisinius santykius, t. y. santykius tarp skolininko, jo kreditorių ir trečiųjų asmenų, visuma³⁰. D. Gecas, apibrėždamas nemokumo instituto vietą teisės sistemoje, pabrėžė, kad nagrinėjamas institutas yra toje vietoje, kur privatiniai tarpusavio žmonių santykiai susiduria su viešosios tvarkos reikalavimais³¹. Pavyzdžiui, Rusijos teisėje konkurso sąvoka yra vartojama iki šiol ir M. V. Teliukina konkurso teisę apibrėžia kaip kompleksinį teisės institutą, apjungiantį normas, reguliuojančias skolininko santykius su kreditoriumi ir trečiaisiais asmenimis tam tikru laikotarpiu, ir reglamentuojančias ypatingą skolininko padėtį, kuomet tretiesiems asmenims leidžiama daryti įtaką skolininko veiklai bei skolininkui taikyti ypatingas įstatymo numatytas priemones³².

Šiuolaikinėje Lietuvos bankroto teisėje kreditorių ir skolininko teisiniams santykiams, kylantiems pripažinus skolininką nemokiu, konkurso sąvoka, įgijusi kreditorių finansinių reikalavimo patenkinimo procedūros prasmę, nebeegzistuoja, todėl vartojama bendra bankroto sąvoka. Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje konkurso, kaip teisės instituto apibrėžimas nebepateikiamas ir minėta sąvoka vartojama visai kitomis prasmėmis, nesusijusiomis su nemokumu³³. Lietuvos Respublikai atkūrus nepriklausomybę, pirmajame 1992 m. Įmonių bankroto įstatyme bankroto ši sąvoka nebuvo konkrečiai įtvirtinta, buvo apibrėžta tik įmonės bankroto procedūra - tai įmonės administratoriaus paskyrimas, taikos sutarties tarp kreditorių ir skolininko sudarymas, įmonės reorganizavimas ar sanavimas siekiant išvengti jos bankroto, taip pat bankrutavusių įmonių likvidavimas³⁴. 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto

---

²⁷ *ibid.*

²⁸ GECAS, D. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas. *Teisės priedas*, 1929, p. 35-36.

²⁹ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 19.

³⁰ *ibid.*, p. 17.

³¹ GECAS, D. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas. *Teisės priedas*, 1929, p. 1.

³² ТЕЛЮКИНА, М. В. *Основы конкурсного права*. Москва, 2004, p. IX.

³³ *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. X. Vilnius, 2006, p. 500.

³⁴ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, nr. 29-843.

įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje bankrotas apibūdintas kaip nemokios įmonės būseną³⁵. Pastarasis terminas turėjo akivaizdų loginį trūkumą: nemokioms įmonėms nebūtinai turi būti iškelta bankroto byla, todėl 2001 m. priimtame Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje įstatymo leidėjas bankrotą apibūdino kaip teisės aktų nustatyta tvarka pripažinta įmonės nemokumo būseną, kai siekiama šios būsenos pabaigos iš įmonės turto tenkinant kreditorių reikalavimus ir užtikrinant kreditorių ir įmonės interesų pusiausvyrą³⁶. Pažymėtina, jog 2012 m. gegužės 10 d. atsirado ir 2013 m. kovo 1 d. įsigaliojo ilgai lauktas Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas³⁷, tačiau jame bankroto sąvoka nėra įvardinta, tik minėto įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje apibūdintas fizinio asmens bankroto procesas – tai fizinio asmens bankroto procedūrų visuma.

Taigi tiek bankrotas, tiek bankroto teisė yra šiuolaikinės sąvokos, todėl aiškinant plečiamai apima ne tik nemokaus skolininko ir kreditoriaus santykius, skolininko likvidavimo procesus bei jų teisinį sureguliovimą, bet mokumo atstatymą (restruktūrizavimą). Skyriuje apie bankrotą Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. bankroto sąvoka vartojama ir suprantama kaip baudžiamasis nusikaltimas. Šiuolaikinėje bankroto teisės doktrinoje bankroto teisė suprantama kaip tiek siaurai – kaip teisinių santykių, kurie susiklosto vykstant bankroto procesui, tiek plačiai – į bankroto teisės reguliavimo sritį patenka ir tokios priemonės, kurios užkerta kelią įmonių nemokumui, taip pat priemonės, padedančios sušvelninti bankroto padarinius, bankroto administratorių kontrolė, viešojo intereso gynimas bei kiti su bankrotu susiję teisiniai santykiai.

Šiame darbe vartojama bendra bankroto sąvoka, kai analizuojama konkurso ir bankroto institutų raida bei taikymas.

1.2. Bankroto teisinio instituto raida Senovės Romoje

Bankroto teisinis institutas užgimė ir pradėjo formuotis dar senovės laikais. Tam palankias sąlygas sudarė besivystanti prekyba, tarp asmenų atsiradę skolinimosi santykiai, ir nuo senų laikų egzistavo problema, kai skolininkas nesugebėdavo vykdyti savo įsipareigojimų kreditoriams, todėl atsirasdavo poreikis spręsti susidariusią situaciją. Bankroto teisinis institutas ypatingą vystymosi pagreitį įgavo Senovės Romoje, kurioje susiformavo

³⁵ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, nr. 64-1500.

³⁶ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2001, nr. 31-1010.

³⁷ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2012, nr. 57-2823.

pagrindiniai bankroto teisinio instituto principai, kurie buvo perkelti ir įtvirtinti šiuolaikinių valstybių bankroto teisėje. Atkreiptinas dėmesys, jog senovės laikais skolininkas prieš kreditorius atsakydavo ne savo turtais, o visų pirma neturtinėmis teisėmis, tokiomis kaip laisvė ir sveikata, taip pat ir gyvybė. Pagal Dvylikos lentelių įstatymą, kreditorius turėjo teisę skolininką sukapti į gabalus ir sukaptas kūno dalis pasidalinti su kitais kreditoriais³⁸, jei iki tol nesudarydavo taikos sutarties ir neatsirasdavo asmenų, kurie skolininką išpirktų (sumokėtų iš jo priteistą pinigų sumą)³⁹. Senovės Romos pilietis už prisiimtus skolinius įsipareigojimus kreditoriui privalėjo atsakyti savo turto, savo laisve ir savo šeimos narių laisve. Susidorojimas (lot. *manus inictio*) ir buvimas kreditoriaus pavaldume (lot. *secum dictio*) buvo būdai, kuriais kreditorius galėjo siekti skolininko įsipareigojimų įvykdymo.

Atlikdami dalybas, kreditoriai privalėjo vengti apgaulės, nors nėra aišku, ar buvo keliamas reikalavimas neapgauinėti vienas kito, ar skolininko⁴⁰. Tačiau yra teigiančių, jog būtent toks įstatymas nebuvo suprantamas tiesiogiai, t. y. tokia minėta norma reiškė, kad skolininkas, jo šeimos nariai ir jo turtas galėjo būti parduodami (turtas – kreditoriams, o praskolinę asmenys – kreditorių vergovėn), gautos lėšos padalinamos kreditoriams (nėra duomenų, ar lėšos buvo dalinamos proporcingai kreditorių reikalavimų dydžiams, ar tiesiog po lygiai tarp visų kreditorių)⁴¹. Yra teigiančių, jog tokia norma visgi galėjo būti ne turtinio pasitenkinimo priemone, o būdu neišsivysčiusiam žmogui patenkinti savo keršto jausmą nepataisomam skolininkui⁴², tačiau tokia priemonė buvo taikoma ypač retai⁴³. Atsižvelgiant į nurodytą, galima teigti, jog tuo atveju, jeigu skolininkas tapdavo nemokus, kreditorius ar kreditoriai galėjo tiek jį išnaudoti, tiek parduoti skolinėn vergijon, tiek sukapti į gabalus ir pasidalinti. Pasirinktas kreditoriaus ar kreditorių elgesys priklausė nuo pačių kreditorių išsilavinimo lygio, žinių lygio, skolos dydžio, asmeninių santykių su konkrečiu skolininku ir nuo aplinkybės, ar skolininkas turėjo turto ar ne. Toks ryšys tarp kreditoriaus ir skolininko, pasireiškęs tarpusavio asmenine priklausomybe, Senovės Romoje buvo vadinamas *nexum*⁴⁴.

Prekybos santykių vystymasis suponavo tai, jog klasikiniu Senovės Romos teisiniu laikotarpiu fizinio susidorojimo su skolininku reikšmė sumažėjo ir pradėjo dominuoti išieškojimo iš skolininko turto normos, kurios įtvirtino nemokaus skolininko turto

³⁸ HALSALL, P. *Ancient History Sourcebook: The Twelve Tables, c. 450 BCE [interaktyvus]*. [žiūrėta 2017 m. vasario 8 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.fordham.edu/halsall/ancient/12tables.html>>.

³⁹ VĖLYVIS, S., JONAITIS, M. *XII lentelių įstatymai ir jų komentarai*. Vilnius, 2007, p. 43.

⁴⁰ *ibid.*, p. 44.

⁴¹ МАЛЫШЕВ, К. *Исторический очерк конкурсного процесса*, Санкт-Петербург, 1871, p. 4.

⁴² ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Курс торгового права*. Москва, 1912, Т. 4, p. 78.

⁴³ GIRARD, P. F. *Romėnų teisė*. T. III. Kaunas: VDU Teisių fakulteto leidinys, 1933.

⁴⁴ GECAS, D. Kreditoriams žalingi aktai. *Teisė*, 1927, nr. 12, p. 76.

išieškojimo procesą, įtvirtino turto pardavimo iš varžytynių procedūras (lot. *bonorum venditio*), atsižvelgiant į visų skolininko kreditorių interesus. Tokiems pokyčiams didelę reikšmę padarė 326 m. išleistas Petelijaus įstatymas (lot. *lex Poetelia*), kuris draudė fizinio poveikio priemonių taikymą skolininko atžvilgiu ir skolos užtikrinimą skolininko asmeniu, tokiu būdu skolininkas negalėjo būti užmušamas ar parduotas vergijon. Todėl Senovės Romoje buvo įtvirtinta norma, jog, kreditorius, kuriam buvo skolingas skolininkas, privalėjo atvesdinti skolininką į teismą, tačiau tuo pačiu galiojo ir kita norma, prieštaraujanti anksčiau paminėtai normai, t. y. niekas negali būti prievarta išvedamas iš savo namų (lot. *nemo de domo sua extrahi debet*). Tokia susiklosčiusia kolizinė situacija buvo ypač nepatenkinti kreditoriai, kadangi skolininkai galėjo piktybiškai slėptis namuose ir atsisakyti vykdyti įsipareigojimus prieš kreditorius. Taigi tokia situacija sukūrė pagrindą atsirasti kreditorių interesų apsaugos priemonei – kreditoriams suteikta teisė areštuoti skolininko turtą ir atlikti jo priežiūrą. Siekiant išvengti galimo kreditoriams suteiktų teisių piktnaudžiavimo ir ne didesnės turto dalies išieškojimo negu skola, laikotarpiu, kai skolininkas slapstydavosi ir jo buvimo vieta buvo nežinoma, įsteigta nepriklausomo asmens – turto kuratoriaus pareigybė⁴⁵ (galima paralelė su šiuolaikiniu bankroto administratoriumi). Siekiant efektyvaus skolininko turto realizavimo, turtas turėjo būti parduvinėjamas kartu, neišskaidant į atskirus daiktus. Pasak K. I. Malyšev, buvo lengviau rasti asmenį, kuris nupirktų visą skolininko turtą iš karto⁴⁶, ir, kaip jau buvo minėta, turto pardavimo tvarkos iš varžytynių nustatymo teisė buvo suteikta išimtinai skolininko kreditoriams – to padaryti negalėjo padaryti nei pats skolininkas, nei teismas⁴⁷.

Pažymėtina, jog su kiekvienu nauju teisės akto atsiradimu Senovės Romoje, bankroto teisinis institutas buvo tobulinamas, papildomas naujovėmis ir pritaikomas prie tuo metu susiklosčiusios teisinės bei visuomeninės tvarkos. Ne išimtis ir Justiniano kodifikacija (lot. *Corpus iuris civilis*), pradėta parengta apie 528-534 m., kurioje atsirado taikos sutarties instituto tarp kreditoriaus ir skolininko pirmtakas⁴⁸, kuris buvo patobulintas ir iki šiol taikomas šiuolaikinėje bankroto teisėje. Pažymėtina, jog taikos sutarties institutas ne tik suteikė galimybę sudaryti taikos sutartis, bet ir susitarti dėl skolos mokėjimo atidėjimo. Taikos sutarties sudarymas buvo sveikintina naujovė ir leidžiama visose bankroto proceso stadijose. Viena iš svarbesnių ir taip pat šiuolaikinėje bankroto teisėje taikomų to meto naujovių yra actio Pauliana institutas, tačiau kreditorių teisė

⁴⁵ МАЛЫШЕВ, К. *Исторический очерк конкурсного процесса*, Санкт-Петербург, 1871, p. 13.

⁴⁶ ТЕЛЮКИНА, М. В. *Основы конкурсного права*. Москва, 2004, p. 7.

⁴⁷ *ibid.*, p. 6.

⁴⁸ *ibid.*, p. 8.

ginčyti sau žalingus aktus buvo siejama tik su skolininko nemokumu⁴⁹. Galima daryti išvadą, jog skolininko turto pardavimas kreditorių naudai (lot. *bonorum venditio*), viso turto padalinimas (lot. *bonorum distractio*) bei actio Pauliana institutai sudarė teisinį pagrindą ir pradžią visam sudėtingam istoriniam bankroto teisės vystymuisi⁵⁰.

Senovės Romoje tuo metu atsirado skolininkų skirstymas į kelias grupes, t. y. į skolininkus, nenorinčius mokėti skolų, ir į skolininkus, neišgalinčius mokėti skolų. Pažymėtina, jog nustačius aplinkybę, jog skolininko turimo turto neužteks padengti visiems kreditorių finansiniams reikalavimams bei skolininkas turi ne vieną, o kelis kreditorius, pretorius iš skolininko kreditorių išrinkdavo ir skirdavo vieną atsakingą asmenį – kuratorių (lot. *curator bonorum*), o kreditoriams buvo suteikta teisė išrinkti savo papildomą kuratorių (lot. *magister bonorum*), kuris buvo atsakingas už turto realizavimo tvarkos paruošimą, pardavimo iš varžytynių tvarkos nustatymą ir kitų su skolininko turto pardavimu susijusių klausimų išsprendimą, įskaitant ir už parduotą turtą gautų lėšų paskirstymą kreditoriams. Minėtas papildomas kuratorius (lot. *magister bonorum*) turėjo pareigą patikrinti visus skolininko sudarytus sandorius, siekiant išsiaiškinti, ar nėra sudaryti kreditorių interesams prieštaraujantys sandoriai. Skolininko veiksmai, pažeidžiantys kreditorių interesus (lot. *in fraudem creditorum*), buvo vertinami kaip niekiniai. Taip pat pradėtas ne tik skolininkų skirstymas į grupes, bet ir kreditorių, t. y. jau tuo metu buvo išskiriami privilegijuoti ir neprivilegijuoti kreditoriai, ir tokiu būdu tai sudarė pradžią šiuolaikinėje bankroto teisėje esančių kreditorių bei jų finansinių reikalavimų skirstymas į eiles (pagal ĮBĮ 35 straipsnio nuostatas kreditorių finansiniai reikalavimai yra skirstomi į tris eiles bei tenkinami dviem etapais).

Apibendrinant aukščiau išdėstyta, galima teigti, jog Senovės Romos bankroto teisei būdingos ypač griežtos normos, kurios neva turėjo apsaugoti prekybininkus nuo neapgalvotų ir nepamatuotų sprendimų, bei apsaugoti būsimus kreditorius nuo neigiamų padarinių, atvirkščiai sudarydavo situaciją, jog skolininkai, bijodami griežtose normose įtvirtintų sankcijų, slėpdavo savo nemokumą, tikėdamiesi padėties pagerėjimo net ryždavosi dar rizikingesniems sandoriams, taip dar labiau pablogindami savo kreditorių padėtį⁵¹. Pažymėtina, jog dažnai skolininkų nemokumo priežastimi tapdavo sunki ekonominė situacija, kuri dažnai buvo nepalanki prekybininkams. Svarbu pabrėžti, jog plečiantis prekybos mastams ir tobulėjant žmonių sąmoningumui bei suvokimui, tuo metu

⁴⁹ GECAS, D. Kreditoriams žalingi aktai. *Teisė*, 1927, nr. 12, p. 77.

⁵⁰ VĖLYVIS, S., JONAITIS, M. *XII lentelių įstatymai ir jų komentaras*. Vilnius, 2007, p. 10.

⁵¹ ПОПОНДУПОЛО, В. Ф., СЛЕПЧЕНКО, Е. В. *Производство по делам о банкротстве в арбитражном суде*. Санкт-Петербург, 2004, p. 14.

Senovės Romoje galiojusios normos, susijusios su skolininku nemokumu, buvo švelninamos, tobulinamos bei kuriamos naujos normos.

1.3. Bankroto teisinio instituto raida Europos valstybėse

Toliau viduramžių Europoje sparčiai vystantis prekybai, atsirandant vis daugiau miestų ir prekybininkų, atsirado poreikis tobulinti, papildyti jau sukurtus teisės mechanizmus, kurie apsaugotų kreditorius nuo nemokių skolininkų. Pažymėtina, jog viduramžių Europoje paplito iš Senovės Romos perimtos bankroto teisinio instituto normos ir taisyklės.

Viena iš pirmųjų viduramžių Europos valstybių, kurioje buvo išleisti bankrotui skirti įstatymai buvo Italija XIII a. viduryje. G. F. Šeršenevičiaus nuomone, tai nulėmė Italijos ekonominis išsivystymas bei miestų politinis nepriklausomumas⁵². Taigi, pagrindinė bankroto teisinius santykius reguliuojančių teisės aktų išleidimo priežastis – tai sparčiai besivystanti prekyba ir kreditiniai santykiai, kurie sudarė palankią terpę 1244 m. atsirasti Venecijos statutui, 1488 m. atsirasti Genujos statutui. Būtent minėtų dokumentų paskirtis buvo reguliuoti komercinį nemokumą, kadangi faktiškai dažniausiai prekybininkai susidurdavo su nemokumu. Bankroto proceso inicijavimo teisę pagal tuo metų galiojusią tvarką turėjo pats skolininkas, kreditorius ir teismas. Skolininko galimybė pradėti bankroto procesą buvo vertinama kaip teigiama lengvinančioji aplinkybė ir skolininko dalia bankroto procese buvo palengvinama, pavyzdžiui, skolininkas galėjo būti atleistas nuo arešto arba areštas jam galėjo būti taikomas jo paties namuose. Prie bankrotą reguliavusių teisės normų viduramžių Italijos miestų statutuose taip pat buvo priskiriamas ir *actio Pauliana* institutas⁵³.

Dėl tolimesnės prekybos plėtros viduramžių Europos valstybėse bei vis didėjančios Italijos pirklių įtakos, kurie vykdė prekybą ne tik įvairiuose Italijos miestuose, bet ir Prancūzijoje, Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje, ir nesant minėtose valstybėse normų, reguliuojančių skolininkų nemokumą, šiose valstybėse pradeda vystytis bankroto teisinis institutas.

Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje bankroto teisinio instituto raidos pradžia siekia pirmojo Lietuvos Statuto atsiradimą 1529 m. Pavienės bankroto teisės normos vystomos ir 1566 m. pasirodžiusiame Antrajame Lietuvos Statute, ir 1588 m. Trečiajame Lietuvos Statute. Daugiausiai dėmesio minėtuose statutuose skiriama skolininko ir kreditorių santykiams, pavyzdžiui statutuose nurodyta, jog kreditoriai turi teisę išieškoti iš

⁵² ТЕЛЮКИНА, М. В. *Основы конкурсного права*. Москва, 2004, p. 8.

⁵³ GECAS, D. Kreditoriams žalingi aktai. *Teisė*, 1927, nr. 12, p. 77.

praskolino dvaro, tačiau tebegaliojant principui „kas pirmas laike, tas pirmas teisėje“, pirmasis arba valdantis dvarą kreditorius turėjo teisę jį pasilikti, o likusieji turėjo savo dalį išsieškoti iš skolininko⁵⁴. Valdyti dvarą kreditorius turėjo teisę dėl to, kad Lietuvos Pirmojo Statuto PLS X skyriuje, įteisinusiam įkeitimo instituto normas, bei teismų praktikoje buvo numatyta galimybė įkeistą dvarą perduoti valdyti kreditoriui⁵⁵. Tačiau tokia nuostata pažeidė kitų skolininko kreditorių interesus ir proporcingumo principą, bet gynė tuo metu ne mažiau svarbesnę siekiamybę - išvengti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dvarų susmulkinimo. Pažymėtina, jog kitų kreditorių teisė atsiimti pinigus nebuvo paneigta nei Antrame Lietuvos Statute, nei Trečiame Lietuvos Statute⁵⁶. Atkreiptinas dėmesys, jog tuometėje Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje laikotarpiu nuo XVI a. iki XVII a. sprendžiant klausimus, susijusius su kreditorių interesų apsauga bei gynyba, buvo vadovaujama ne tik Lietuvos Statutais, bet ir teisės principais, perimtais iš Senovės Romos teisės, ir teisės dvasia, neabejotinai gausiai buvo cituojamos garsiausių Romos teisininkų mintys⁵⁷. Tačiau nepaisant visų pastangų vystyti bankroto teisės normas bei įtvirtinti jas teisės aktuose, nebuvo sukurtas vientisas teisės aktas, reguliuojantis skolininkų nemokumą.

Atskiros bankroto teisės normos Prancūzijoje pradėtos kodifikuoti nuo 1536 m., kai buvo išleistas Pranciškaus I – ojo įsakas, 1560 m. išleistas Karolio IX – ojo įsakas ir 1609 m. išleistas Henriko IV įsakas. Minėtuose teisės aktuose buvo įtvirtintos teisės normos, kurios leido skolininkams taikyti fizines bausmes ir net pririšti skolininkus viešose vietose prie gėdos stulpų.

Ypatingą svarbą ir įtaką Prancūzijos bankroto teisiniam institutui bei pasaulinei bankroto teisinio instituto raidai turi 1673 m. Kolbero ordonansas, kuriame XI skyrius buvo skirtas nemokumui. Būtent šiame dokumente buvo atskirtos bankroto ir nemokumos sąvokos (lot. *faillite* ir lot. *failli*), kurie suteikė bankroto sąvokai tyčinio nemokumo prasmę⁵⁸. Taip pat ordonanse įtvirtintas prekybininkų ir ne prekybininkų nemokumas, nemokumo atsiradimo momentas – tai skolininko pabėgimo diena, kai jis neatsiskaito kreditoriams. Ordonanse įtvirtinta, jog visi skolininko sudaryti sandoriai, prieštaraujantys kreditorių interesams, laikomi negaliojančiais. Taip pat svarbi naujovė, kuri taikoma ir šiuolaikinėje Lietuvos bankroto teisėje, yra tai, jog kreditorių susirinkime balsavimo

⁵⁴ ANDRIULIS, V., MAKSIMAITIS, M. et. al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 204.

⁵⁵ VALIKONYTĖ, I., LAZUTKA, S., GUDAVIČIUS, E. Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.). s.l., 2001, p. 35.

⁵⁶ ANDRIULIS, V., MAKSIMAITIS, M. et. al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 204.

⁵⁷ ROIZIJUS, P. *Lietuvos sprendimai 1563*. Vilnius, 2007, p. 406.

⁵⁸ МАЛЫШЕВ, К. *Исторический очерк конкурсного процесса*, Санкт-Петербург, 1871, p. 96.

rezultatus lemia ir nutarimai yra priimami atsižvelgiant į balsavusių kreditorių finansinių reikalavimų dydžių skaitinę išraišką, o ne balsavusių kreditorių skaičių.

Svarbiu bankroto teisinio instituto raidos etapu tiek Prancūzijoje, tiek vertinant įtaką pasauliniu mastu, galima įvardinti 1807 m. rugsėjo 12 d. priimtą ir 1808 m. sausio 1 d. įsigaliojusį Prancūzijos prekybos kodeksą (pranc. *Code de Commerce*), kuris dėl savo privalumų padarė ženklios įtakos beveik viso pasaulio prekybinei teisei⁵⁹. Svarbu paminėti, jog beveik trečdalis visų kodekso normų buvo skirta nemokumui ir bankrotui (nuo 437 straipsnio iki 617 straipsnio). Minėtas kodeksas sustiprino bankrotui taikomų normų baudžiamąją kryptį, taip pat Napoleonas I – asis reikalavimo, jog būtų įtvirtinta skolininko žmonos atsakomybė už vyro skolas. Pažymėtina, jog toliau buvo plečiamas nemokumo skirstymas ir įtvirtintos net trys nemokumo rūšys: nelaimingas, neatsargus ir piktybinis (tyčinis) nemokumas. Taip pat skolininkui, neišgalinčiam sumokėti skolų, buvo taikomas areštas bei kitos griežtos sankcijos. Būtent tokių griežtų normų taikymas vertė skolininkus slapstyti nuo kreditorių arba bandyti tartis su kreditoriais dėl bankroto proceso ne teismo tvarka⁶⁰. Pažymėtina, jog kodeksas toliau buvo tobulinamas, t. y. 1867 m. panaikintas skolininko areštas, 1889 m. įvestas supaprastintas nemokumo režimas (pranc. *liquidation judiciaire*), 1903 m., 1908 m. įtvirtintos normos, suteikiančios galimybę tam tikromis sąlygomis skolininkui reabilituotis, o 1919 m. ir 1922 m. pataisomis, atsižvelgiant į tai, jog visoje Europoje buvo jaučiamos pasibaigusio Pirmojo Pasaulinio karo pasekmės, pirkliams, kurie tapo nemokiais dėl karo, buvo padarytos išimties. Atkreiptinas dėmesys, jog Prancūzijos prekybos kodekso normos, įtvirtino, jog tik prekybininkai gali būti nemokūs ir jiems taikomos šio kodekso normos. Ne prekybinis nemokumas, sąlygotas skolininko turto nepakankamumu visiems kreditorių reikalavimams patenkinti, taip ir liko neišvystytas, ir jokia teisinė procedūra dėl nemokių ne prekybininkų nebuvo nustatyta ir jų nemokumas nebuvo sureguliuotas specialiomis teisės normomis⁶¹.

Vokietijos bankroto teisinio instituto pirmieji teisės šaltiniai, kuriuose buvo įtvirtintos bankroto (Vokietijoje ir kitose Europos valstybėse bankrotas vadintas konkursu) teisės normų užuomazgos, atsirado XVI a. Tarp jų paminėtini 1531 m. karaliaus Karlo V ediktas ir 1586 m. Liubeko teisės aktas⁶². Vokiečių bankroto (konkurso) teisei būdinga tai, jog vokiečių teisę perėmusiose valstybėse, miestuose ir atskirose žemėse buvo formuojamos ir kuriamos skirtingos bankroto teisės normos. Pavyzdžiui, Prūsijoje 1722

---

⁵⁹ *ibid.*, p. 71.

⁶⁰ КОНКОВ, В.И. *Учет и анализ банкротств*. Архангельск: Архангельский государственный технический университет, 2007, p. 7.

⁶¹ ТЮРТЮМОВ, И. М. *Конкурсное право*. Каунас, 1931, p. 21.

⁶² *ibid.*

m. atsirado bendras hipotekos ir konkurso įsakas, kuris nuolatos buvo tobulinamas ir paskutinis konkurso įsakas buvo priimtas 1855 m.

Bavarijoje 1616 m. buvo priimtas atskiras konkurso įsakas, kuris galiojo ilgiau nei 100 metų, net iki 1753 m., kai buvo priimtas teisminis kodeksas. Minėtame teisės akte buvo įtvirtintos patobulintos konkurso teisės normos, kurios suteikė pradžią Vokietijos teisei būdingam konkurso teisės ir konkurso proceso normų skirstymui. Saksonijoje konkurso teisės normos atsirado 1724 m. ir 1766 m.

Aukščiau nurodyti teisės aktai skirtingai reguliavo kai kuriuos konkurso teisės klausimus ir XIX a. pabaigoje susijungus visoms Vokietijos žemėms į vieną bendrą valstybę, galiojo skirtingi konkurso teisės šaltiniai. Atsižvelgiant į šią aplinkybę 1870 m. Vokietijos kancleriui buvo pateiktas pasiūlymas suvienodinti konkurso teisės normas, pavedant tai atlikti Prūsijos teisingumo ministerijai, ir, po ilgų 6 metų projekto vystymo, 1876 m. konkurso įstatymas buvo priimtas. Minėtas teisės aktas žymiai sustiprino kreditorių teises ir vaidmenį konkurse, įtvirtino ne konkurso tvarka atsiradusių reikalavimų patenkinimo taisykles.

Anglijoje bankroto teisinis institutas vystėsi nepriklausomai nuo kontinentinės Europos ir joje besivystančios bankroto teisės. Tačiau kaip ir kontinentinėje Europoje, bankroto teisinio instituto raida prasidėjo nuo teisės normų, kuriose buvo vyravo baudžiamoji kryptis, iki šiuolaikinės bankroto teisės. Pažymėtina tai, jog Anglijos bankroto teisės įstatymai labai dažnai keitėsi, buvo įtvirtintos net viena kitai prieštaraujančios teisės normos.

Pirmojo konkurso įstatymo, priimto 1543 m. Anglijos karaliaus Henriko VIII – ojo, kryptis buvo baudžiamoji. Jame buvo įtvirtinta skolininko turto arešto tvarka ir turto padalijimo tarp skolininko kreditorių tvarka, norint pagrįsti skolininko nemokumo faktą, atsirado būtinybė įrodyti, jog skolininkas nevykdo mokėjimų, taip pat įvestas laiko tarpas, per kurį aiškinamasi skolininko ekonominė padėtis. 1572 m. priimtas įstatymas uždraudė konkurso teisės normų taikymą subjektams, nevykdantiems prekybos, ir nuo to momento Anglijoje buvo įtvirtintas tik prekybinis nemokumas. XVIII a. pradžioje tiek pirmą kartą Anglijoje, tiek pasaulyje buvo suformuota teisės taisyklė, jog sąžiningas skolininkas, geranoriškai bendradarbiaujantis su kreditoriais grąžinant jiems skolas, gali tikėtis atleidimo nuo dalies skolų grąžinimo. Minėta taisyklė kaip teisės norma buvo įtvirtinta 1705 m. Anglijoje priimtame statute. 1825 m. Anglijoje, valdant karaliui Jurgiui IV – ajam, atsirado konkurso chartija, išplėtusi ratą asmenų, kuriems suteikta teisė inicijuoti bankrotą, prie jų priskiriant ir skolininką. Taip pat minėtas teisės aktas įtvirtino teisę sudaryti taikos sutartį su didžiąja dalimi skolininko kreditorių, atsižvelgiant į jų finansinių

reikalavimų sumą. 1849 m. priimta chartija suteikė teisę pačiam skolininkui paskelbti apie nemokumą su sąlyga, jog kreditoriams iškart bus sumokėta 25 proc. dydžio skolos dalis. Taip pat minėtu teisės aktu išplėsta teismo kontrolė vykdant skolininko bankroto procedūras.

1861 m. įstatymu buvo pakeistos kai kurios 1849 m. chartijos normos – teismui suteikta teisė inicijuoti konkurso procesą, taip pat įtvirtintos vienodos taisyklės prekybiniam ir ne prekybiniam nemokumui.

1883 m. įsigaliojo nauja konkurso chartija, panaikinusi iki tol galiojusią teisę aktų trūkumus. Pagrindinės minėto teisės akto idėjos buvo šios: nustatytų išlygų suteikimas skolininkui; skolininko turto valdymo teisių suteikimas ne kreditoriams, o administraciniams organams (šiuolaikinio bankroto administratoriaus prototipas); skolininkui, norinčiam paskelbti apie nemokumą, panaikinti visi galioję apribojimai (dėl 25 proc. dydžio skolos sumokėjimo kreditoriams). Atsižvelgiant į tai, Anglijos bankroto teisinio instituto raidos metu atsiradusios teisės normos bei bendra bankroto teisė padarė didžiulę įtaką kitų valstybių, visų pirmą tokių kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, Kanada, Australija, teisės sistemoms.

Rusijos bankroto teisės ištakos siekia Kijevo Rusios laikus (XI a.), kai atsirado normų, tam tikrų taisyklių tuometinėje „Rusų tiesoje“ (68 – 69 straipsniai), kurioje buvo aprašyta skolininko atsakomybė prieš kreditorius ir nurodyta išsami asmens, neįvykdžiusio skolinių įsipareigojimų, pardavimo vergijon tvarka, bei minėtame dokumente įtvirtinti kreditorių finansinių reikalavimų dengimo eilės tvarkos pradmenys.

Rusijoje pirmieji dokumentai, apibrėžiantys aiškias bankroto teisės ribas, atsirado nuo XVIII a., kai 1729 m. išleistas Vekselių įstatymas, kuriame buvo įtvirtinta nemokumo sąvoka. Šiame teisės akte taip pat nurodytos savalaikio neatsiskaitymo pasekmės, aprašytos bausmės už skolininko slapstymąsi nuo kreditoriaus, veiksmai tuo atveju, kai skolininkas neturi turto skoloms padengti. XVIII a. Rusijos carui Petru I – ajam skatinant apsaugoti kredito institutą⁶³, laikotarpiu nuo 1740 m. iki 1768 m. buvo parengti keturi bankroto (1740 m., 1753 m., 1763 m. ir 1768 m.) (taip pat vadinto konkursu) įstatymų (rus. *уставы*) projektai, kurie, nors ir neįgijo įstatymo galios, tačiau dalinai buvo naudojami. Pirmieji Bankroto nuostatai (rus. *Устав о банкротях*) buvo priimti 1800 m. gruodžio 19 d. Juose tiksliai ir aiškiai įtvirtintos pagrindinės bankroto teisės sąvokos, aprašytas paties skolininko bankroto proceso paskelbimas, didžiąja dalimi panaikintas skolininko baudžiamasis persekiojimas, įtvirtinti skolininko mokumo atkūrimo terminai, jeigu gautas kreditorių sutikimas, priklausomai nuo nemokumo atsiradimo priežasčių buvo

---

⁶³ ibid.

išskirtos skirtingos poveikio priemonės ir procedūros. Taip pat apie skolininko nemokumą buvo skelbiama tris kartus laikraščiuose, taip pat platinami vieši skelbimai turgaus aikštėse, mugėse ir kitose viešose vietose, skiriamos trys skolininko kreditorių eilės. Šis teisės aktas faktiškai buvo padalintas į dvi dalis: prekybinis nemokumas ir ne prekybinis nemokumas. 1832 m. birželio 23 d. minėtus nuostatus pakeitė Prekybinio nemokumo nuostatai (rus. *Устав о торговой несостоятельности*), kurie, įtraukti į Rusijos imperijos įstatymų sąvado X tomo II dalį (vadinamosios Prekybos proceso nuostatos), galiojo iki pat 1917 m.⁶⁴ Minėti nuostatai iš dalies pakeitė tik kai kuriuos prieš tai galiojusius procesinius klausimus. Pavyzdžiui, patikslinta pinigų suma (1500 rublių), kurios nesumokėjęs, asmuo gali būti pripažįstamas nemokiu; skolininkas galėjo būti areštuojamas laikotarpiui iki 2 metų ir jam apribojama teisė vykdyti prekybą; skolos išieškomos visą likusį skolininko gyvenimą. Piktybinio (tyčinio) nemokumo atveju buvo numatyta, jog skolininkui taikomas ne tik areštas ir jam priklausančio turto realizavimas kreditorių reikalavimams padengti, bet ir baudžiamosios bylos iškėlimas. Pažymėtina, jog nemokumo rūšies nustatymo teisę turėjo skolininko kreditorių susirinkimas. Taip pat palyginus su 1800 m. nuostatais, jau buvo įtvirtintos keturios skolininko kreditorių eilės (pirmumo teisę visiškai atgauti skolas, kaip ir 1800 m. nuostatuose, turėjo bažnyčia (cerkvė).

Verta pažymėti, jog nepaisant aukščiau nurodytų galiojusių teisės aktų, Rusijoje galiojo ir atskiri vietiniai konkurso įstatymai, kaip antai Suomijos Didžiojoje Kunigaikštystėje, kurioje nuo 1868 m. galiojo savarankiški konkurso nuostatai, paremti 1855 m. prūsiškais įstatymais, dabartinėje Lenkijos teritorijoje, kuri buvo Rusijos imperijos sudėtyje, galiojo Prancūzijos konkurso teisės nuostatos.

Apžvelgus Europos valstybių bankroto teisinio instituto raidą, galima daryti išvadą, jog didžiausias poreikis ekonomiškai išsivysčiusių ir besivystančių valstybių bankroto teisinius santykius sureguliuojančių teisės aktų ir juose įtvirtintų normų atsiradimui pastebėtas XIX a., kadangi tuo laikotarpiu Europoje ypatingai greitai vystėsi ir plėtėsi prekyba bei gamyba. Pažymėtina, jog minėto laikotarpio normos buvo aukšto lygio ir šiuolaikinėje bankroto teisės praktikoje išskylančios klausimai taikant bankroto teisės normas, jau buvo išspręsti ikirevoliucinėje (iki 1917 m.) Rusijos bankroto teisėje. Bankroto teisinio instituto raidos suaktyvėjimą XIX a. iliustruoja ir Jungtinių Amerikos Valstijų pavyzdys. Čia taip pat net keturis kartus: 1800 m., 1841 m., 1867 m. ir galiausiai

---

⁶⁴ ТЕЛЮКИНА, М. В. *Основы конкурсного права*. Москва, 2004, p. 13.

1898 m. buvo bandoma priimti federalinius bankroto įstatymus. Ir tik paskutiniojo įsigaliojimas užbaigė šią bandymų grandinę⁶⁵.

Taigi palaiapsniui bankroto teisės aktai tobulėjo, į juos buvo įtraukiamos teisės normos, kurios sukūrė galimybes sudaryti taikos sutartį su skolininku, suteikė galimybę skolininkui pabandyti atkurti mokumą, dėl nuolatos didėjančio bankrotų skaičiaus atsirado teisės normos, įtvirtinančios priežiūros subjektų atsiradimą ir apibrėžiančios jų teises, formuojami kreditorių eilių sudarymo ir jų reikalavimo tenkinimo principai, skolininko turto realizavimo taisyklės ir pan. Pažymėtina, jog iki XIX. didžiojoje dalyje Europos valstybių pagrindinė veikla buvo žemės ūkis, o prekyba ir gamyba dar nebuvo pagrindinė valstybių ekonomikos sudedamoji dalis. Taigi atskirų asmenų bankrotas, nors ir skausmingas jų kreditoriams, valstybės mastu ekonomikai didelės žalos negalėjo padaryti, todėl nemokumo problemos buvo priskiriamos prie vietinių teisinių, mikroekonominių problemų⁶⁶. Tačiau aktyvus prekybos vystymasis ir paplitimas, bendras valstybių ekonominis tobulėjimas bei pažanga, sudarė palankią terpę bankroto teisinio instituto raidai ir pokyčiams. Atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes, būtent XIX a. įvardijamas kaip bankroto teisinį institutą reguliuojančių teisės aktų ir juose įtvirtintų normų tobulinimo bei būtent aktyvaus mokslinio bankroto teisinio instituto raidos nagrinėjimo, tyrinėjimo pradžios metas. Iki tol bankroto procesas vystėsi tik dėl kreditorių, kurių pagrindinė veiklos sfera buvo prekyba interesų. Tačiau dar iki XIX a. pabaigos pagrindinis įstatymų leidėjų tikslas buvo nustatyti tokį sureguliuvimą, kurio įgyvendinimo rezultatas būtų nemokaus skolininko turto pavertimas į pinigines lėšas, iš kurių būtų patenkinti kreditorių reikalavimai⁶⁷. Toks mechanizmas pilnai atitiko kreditorių poreikius tol, kol nemokumo subjektais beveik išimtinai buvo prekyba užsiimantys fiziniai asmenys⁶⁸.

Vertinant bankroto (nemokumo) teisinį institutą reguliuojančių teisės normų raidos reikšmę, D. Gecas taikliai pastebėjo, jog tai vienas tų institutų, kurių tyrinėjimas įgalina stebėti tas stadijas, kurias perėjo teisinė žmonijos sąmonė, bekurdama teisinę būtį. Minėtų teisinių santykių padėtis yra ypatinga tuo, kad toje vietoje privatiniai tarpusavio žmonių santykiai susiduria su viešosios tvarkos reikalavimais⁶⁹.

---

⁶⁵ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 27-28.

⁶⁶ СТЕПАНОВ, В.В. *Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии*. Москва, 1999, p. 15.

⁶⁷ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 28.

⁶⁸ ПОПОНДУПОЛО, В. Ф., СЛЕПЧЕНКО, Е. В. *Производство по делам о банкротстве в арбитражном суде*. Санкт-Петербург, 2004, p. 14.

⁶⁹ GECAS, D. Kreditoriams žalingi aktai. *Teisė*, 1927, nr. 12, p. 1.

Apibendrinant aukščiau aprašytą bankroto teisinio instituto raidą nuo Senovės Romos laikų iki XIX a., galima daryti išvadą, jog bankroto teisinis institutas nuolat evoliucionavo ir buvo tobulinamas nuo pat Senovės Romos laikų. Pradžioje atskirų normų ir principų, panašiai suprantamų ir taikomų įvairiose valstybėse, pavidalu, vėliau išaugo į atskirą institutą, kurio progresą ir pokyčius labiausiai skatino ekonominiai ir šiek tiek politiniai veiksniai (skirtingai nei kitose šakose, kurių vystymuisi dažnai esminės reikšmės turi valstybių visuomenės santvarkos pokyčiai).

II. BANKROTO TEISĖS RAIDA LIETUVOS RESPUBLIKOJE LAIKOTARPIU NUO 1918 M. IKI 1940 M.

2.1. Bankroto teisės šaltiniai Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m.

Bankroto teisė iki 1940 m. Lietuvos Respublikoje buvo vadinta konkurso, o nusikalstamo nemokumo atveju – bankroto teise. Tuometėje Lietuvos Respublikos teritorijoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. su skolininko nemokumu susijusiais klausimais tiek skelbiant konkursą, tiek baudžiant už bankrotą buvo taikomi kelių valstybių teisės aktai ir juose įtvirtintos teisės normos, net skirtingų teisės šakų teisės normos. Pavyzdžiui, konkurso ir administracijos steigimo procesus reguliavo privatinės teisės normos, o bankrotą reguliavo baudžiamosios teisės normos⁷⁰.

Lietuvos Respublikoje minėtu laikotarpiu bankroto procesas buvo reguliuojamas remiantis Prekybos proceso įstatais, kurie sudarė Rusijos imperijos įstatymų sąvado X tomo II dalį⁷¹, ir Civilinio proceso įstatymu⁷². Materialinės civilinės bankroto teisės normos buvo įtvirtintos Prancūzijos Prekybos kodekse (Užnemunėje), Konkurso įstatyme (Klaipėdos krašte). Įdomu tai, kad Rusijos bankroto teisę perėmusioje Lietuvos Respublikos dalyje nebuvo atskiro teisės akto, skirto vien materialinei bankroto teisei: materialinės bankroto teisės normos buvo kartu su procesinėmis normomis Prekybos kodekse bei dalis atskirų specialių normų – Rusijos imperijos įstatymo sąvado X tomo I dalyje, Pabaltijo gubernijų įstatymų sąvade kartu su bendromis civilinės teisės normomis⁷³. Pagrindiniu baudžiamųjų įstatymų šaltiniu, taikomu Lietuvos Respublikoje, išskyrus Klaipėdos kraštą, laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m., įvardijamas Rusijos imperijos 1903 m. Baudžiamasis statutus (rus. *Уголовное уложение*). Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę įteisėtu baudžiamuoju kodeksu laikomas Rusijos 1903 metais patvirtintas kodeksas, kuris turėjo galios ir vokiečių okupacijos valdžiai esant⁷⁴. Pažymėtina, jog bankrotui buvo skirtas atskiras Baudžiamojo statuto XXXIV skyriaus,

⁷⁰ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 31.

⁷¹ Устав Судопроизводства торгового. (ст. 384 - 548, с разъяснениями, составил ДОБРОВОЛЬСКИЙ, А.), Санкт-Петербург, 1909.

⁷² Civilinio proceso įstatymas (parengė VISKANTA, J.), neoficialus leidinys. Kaunas, 1931.

⁷³ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 31.

⁷⁴ Laikinasis teismų ir jų darbo sutvarkymas. *Laikinosios vyriausybės žinios*. 1919, nr. 2/3-26.

pavadinimu „Bankrutavimas, lupikavimas ir kiti baustini nusižengimai, daromi dėl turto“, 559 – 619 straipsniai⁷⁵.

Atkreiptinas dėmesys, jog Klaipėdos krašte negaliojo aukščiau nurodytas teisės aktas ir buvo paliktas galioti 1871 m. Vokietijos baudžiamasis kodeksas (vok. Srafgesetzbuch), būtent bankroto teisinį institutą reguliuojantis 24 baudžiamojo kodekso skyrius⁷⁶. Nors Klaipėdos krašte galiojo Vokietijos civilinis kodeksas ir Vokietijos prekybos kodeksas, tačiau konkurso teisė buvo reglamentuota atskiruose konkurso įstatymuose (vok. *Konkursordnung*), kurie numatė baudžiamosios atsakomybės taikymą už veiksmus, kurių rezultatas buvo bankrotas⁷⁷. Palangoje ir nedidelyje Zarasų krašto dalyje (Pabaltijo gubernijų) teisė ir vietinių civilinių įstatymų trečios dalies bendrieji nuostatai⁷⁸, tačiau juose išdėstytos tik atskiros su konkursu susijusios normos, o bankrotas net neminimas. Šioje teritorijoje, kaip ir didesnėje Lietuvos Respublikos dalyje, bankrutuojantys asmenys buvo baudžiami pritaikius 1903 m. Baudžiamojo statuto normas⁷⁹.

Civilinių įstatymų įvairovė nagrinėjamu laikotarpiu Lietuvos Respublikoje buvo didesnė negu baudžiamųjų, tačiau dažniausiai jie tik epizodiškai reglamentavo bankroto institutą⁸⁰. Didžiausioje Lietuvos Respublikos dalyje galiojusi Rusijos įstatymų sąvado X tomo I dalis bankroto nereguliuojo. Užnemunėje galiojo Napoleono civilinio kodekso II ir III dalys bei Prekybos kodeksas⁸¹.

Dėl mišraus bankroto teisinių santykių pobūdžio bankroto institutui taikyti ir civiliniai, ir baudžiamieji įstatymai. Aiškių taikymo ribų nebuvo (neapibrėžtumą sąlygojo ir panašių arba tapačių sąlygų bankrotui nustatytas civiliniuose ir baudžiamuosiuose įstatymuose), tačiau civiliniai įstatymai (Prancūzijos prekybos kodeksas, Vokietijos konkurso įstatymai) nustatė sąlygas, kurios išsamiai išdėstytos ne baudžiamuosiuose įstatymuose. Jomis remiantis asmuo galėjo būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už bankrotą, o baudžiamieji įstatymai numatė dar ir sankcijas⁸².

Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. bankroto teisėje buvo naudojamos dvi iš skirtingų šalių perimtos teisinės sistemos, o

⁷⁵ ANDRIULIS, V., MAKSIMAITIS, M. et. al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.

⁷⁶ STANKEVIČIUS, V. *Baudžiamoji teisė. Paskaitos*. Kaunas, 1925, p. 19.

⁷⁷ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 32.

⁷⁸ Сводъ Гражданских Узаконений губерний Прибальтийских (составил А. Нолькенъ). 1915.

⁷⁹ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 32.

⁸⁰ SPAIČIENĖ, J. Paprastojo ir piktybinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje 1918-1940 metais. *Jurisprudencija*, 2006, nr.11 (89), p. 84.

⁸¹ *ibid.*

⁸² SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 33.

konkurso teisėje net keturios teisinės sistemos, todėl nuolatos atsirasdavo sunkumų ne tik dėl sistemų kiekio, skirtingo jame įtvirtinto reguliavimo, bet ir dėl nuolatos besikeičiančių ekonominių, visuomeninių ir teisinių santykių. Ypač tai buvo juntama bankroto teisėje, kurios vystymasis turėjo koreliuoti su ūkine – ekonomine šalies raida, kredito poreikių didėjimu. Toje pačioje valstybėje piliečiai galėjo laisvai judėti, perkelti savo verslą iš vienos vietos į kitą arba tiesiog verstis verslu keliose skirtingose Lietuvos Respublikos vietose, kuriose galėjo būti taikoma skirtinga bankroto teisė⁸³. Taigi akivaizdu, jog bankroto teisė nebuvo viena iš teisės sričių, kurios suvienodinimu būtų užsiimta ir toks įstatymų leidėjo atsainus požiūris į bankroto teisės suvienodinimą neigiamai paveikė minėto laikotarpio Lietuvos bankroto teisės raidą bei sustabdė net minimalias pastangas suvienodinti procesus. Dėl aukščiau nurodyto neveikimo atsirado žemiau nurodytos problemos bankroto teisėje:

1. Sudėtingas teisės taikymas dėl sistemų ir šaltinių įvairovės: XIX a. priimtose normos nebeatitiko pasikeitusios situacijos, perimti teisės aktai buvo perpildyti pakeitimais ir papildymais, teisės aktų aiškiai neapibrėžti santykiai suformuluoti kaip teisės aiškinimo taisyklės ne tik Lietuvos Vyriausiojo tribunolo, bet ypač gausioje Rusų Senato teismų praktikoje, kurios Lietuvos Vyriausiasis tribunolas nerekomendavo naudoti kaip privalomo teisės šaltinio;
2. Bankroto (tuo laikotarpiu konkurso) teisės taikymo prekybininkams ir ne prekybininkams problema, atsiradusi dėl to, kad Užnemunėje konkursas tebuvo įmanomas verslu besiverčiantiems subjektams, o likusioje Lietuvos dalyje – konkurso teisės taikymas nepriklausė nuo prekybininko statuso;
3. Laisvės atėmimo bausmių nemokiam skolininkui taikymo ypatumai skirtingose sistemose⁸⁴.

Apibendrinant išdėstyta, galima daryti išvadą, jog Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. nemokių skolininkų ir kreditorių santykių sureguliuojimui, taikomų teisės sistemų suvienodinimui nebuvo skiriamas tinkamas dėmesys tiek dėl ekonominių priežasčių, tiek dėl priežasčių, kurios buvo susijusios su vengimu ir net uždraudimu perkelti užsienio valstybių bankroto bei kitus su bankroto teise susijusius institutus į formuojamą Lietuvos nacionalinę teisę. Tokie veiksniai sukėlė tam tikrą bankroto teisinio instituto Lietuvos Respublikoje raidos sulėtėjimą.

---

⁸³ *ibid.*

⁸⁴ *ibid.*, p. 34.

2.2. Konkurso teisė

Kaip jau buvo minėta, konkurso sąvokos atsiradimas ir reikšmė siejama su skolininko nemokumo procesu, apibūdinant kreditorių konkuravimą dėl skolininko turto⁸⁵. Moksliniuose darbuose nurodomi pavieniai konkurso tikslai, tačiau ypatingai tiksliai pagrindinius ne tik konkurso, bet ir bankroto teisės tikslus, kurie atitinka ir šiuolaikinės bankroto teisės keliamus tikslus, išskiria M. V. Teliukina⁸⁶:

1. Atstatomojo pobūdžio – teisės normos, kurių pagrindinis tikslas – išnaudoti visas galimybes finansinių sunkumų patiriančio skolininko mokumo atstatymui, ir galimas likvidavimas tik tokiu atveju, kuomet visos priemonės neduoda teigiamų rezultatų;
2. Likvidacinio pobūdžio – teisės normos, kuriomis vadovaujantis, esant pirmiems skolininko nemokumo požymiams, galima nutraukti skolininko veiklą ir ją likviduoti, nesiaiškinant nei krizės priežasčių, nei potencialių skolininko galimybių atnaujinti veiklą.

Tačiau norint pasiekti aukščiau nurodytų tikslų, būtina ir pirma sąlyga, norint iškelti konkurso bylą, buvo nemokumo nustatymas. Pažymėtina, jog nemokumo nustatymas tiek anksčiau, tiek dabartinėje bankroto teisėje reikalauja ne tik teisinių, bet ir daugybės specialių žinių ir specifikos žinojimo. Pavyzdžiui, pagal Prancūzijos prekybos kodeksą, kuris, kaip jau minėta, galiojo Užnemunėje ir reglamentavo tik prekybinį nemokumą, kiekvienas prekybininkas, kuris nustoja mokėti skolas, laikomas neišsimokančiu. Pagal šį kodeksą prekybininku buvo laikomas asmuo, kuris vertėsi prekyba ir tai buvo jo nuolatinis užsiėmimas⁸⁷. Tačiau vadovaujantis tokiu apibrėžimu iškildavo papildoma našta įrodyti, kad skolos atsirado būtent dėl vykdomos prekybos, nes dažnai tokie asmenys turėjo ir asmeninių skolų, nesusijusių su vykdoma komercine veikla.

Pagal Klaipėdos krašte galiojusią teisę, vienas iš pagrindų pradėti konkurso procesą buvo skolininko nemokumas, t. y. kai asmuo nebegali susimokėti skolų arba kai skolos (pasyvas) viršija turtą (aktyvą)⁸⁸. Vokietijos Konkurso įstatymo 102 paragrafas nustatė, jog konkursas galėjo būti pradedamas tuomet, kai skolininkas nebegali mokėti skolų, o skolininkas, kuris nustoja mokėti skolas, buvo laikomas nemokiu⁸⁹.

Nagrinėjamu laikotarpiu nemokumą dėl teisinio sureguliojimo ypatumų bei sukeliama teisinių pasekmių buvo tikslinga skirstyti į prekybinį ir neprekybinį. Teismas, priimdamas sprendimus dėl skolininko nemokumo, būtinai pažymėdavo vieną iš

⁸⁵ BRAKS, M. *Jūrų ir konkurso teisė. Paskaitos*. Klaipėda, 1936-1937, p. 3.

⁸⁶ ТЕЛЮКИНА, М. В. *Основы конкурсного права*. Москва, 2004, p. 68.

⁸⁷ *ibid.*

⁸⁸ МАЧУС, V. *Civilinio proceso paskaitos*. Kaunas, 1924, p. 429.

⁸⁹ ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Курс торгового права*. Москва, 1912, Т. 4, p. 152.

nemokumo rūšių, t. y. neišsigalintis arba neišsigalintis prekyboje⁹⁰. Pažymėtina, jog bylos buvo iškeltos tik detaliai ištyrus skolininko finansinę padėtį ir nustatčius skolininko nemokumo faktą, kuris buvo nustatomas ištiriant skolininko balanso duomenis (šiuolaikinėje Lietuvos bankroto teisėje naudojama ta pati nuostata).

Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. asmenys, kuriems galėjo būti iškelta bankroto byla, buvo skirstomi į besiverčiančius prekyba ir nesiverčiančius prekyba. Prie subjektų, kuriems galėjo būti iškelta bankroto byla, buvo priskiriami tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys ir ryškiausias nurodyto skirstymo pavyzdys buvo didžiojoje Lietuvos Respublikos dalyje galiojusių konkurso normų taikymas, pagal kurias buvo numatyti skirtingi konkurso procesai prekybininkams ir ne prekybininkams⁹¹.

Užnemunėje taikytas Prancūzijos prekybos kodeksas ir jame nurodyta, jog tik prekeivis (pirklis) galėjo būti pripažįstamas nemokiu skolininku ir dėl šios priežasties nemokumo teisinis reguliavimas buvo integruotas būtent į komercinio – prekybinio kodekso turinį⁹². Konkurse dalyvaujančių subjektų požiūriu Užnemunė sistemiškai skyrėsi nuo kitoje Lietuvos dalyje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. taikyto reguliavimo⁹³. Tačiau tai nereiškia, jog Užnemunės teisės aktuose nebuvo kreditorių, kurių skolininkai nesivertė prekyba, teisių gynimo būdų: Prancūzijos Civiliniame kodekse buvo numatyta galimybė kreditoriui ginčyti sau žalingus (lot. *in fraudem creditorum*) skolininko sandorius⁹⁴, bet visa ši procedūra buvo įmanoma tik nepaskelbus skolininko nemokiu. Buvo manoma, kad pastarųjų normų buvimas šalino ne prekybinio nemokumo instituto būtinybę⁹⁵.

Klaipėdos krašte veikę Vokietijos konkurso įstatymai nenumatė subjektų skirstymo į prekybininkus ir ne prekybininkus.

Taigi, Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. ketinant taikyti konkurso procedūrą, pirmiausiai reikėjo nustatyti skolininko ryšį su vykdoma veikla ir veiksniais, lėmusiais jo nemokumą. Procesą, kuriame dalyvavo nemokus skolininkas, buvo išskiriamas į du etapus – skolininko paskelbimas nemokiu (nemokumo procesas) ir konkursas. Nemokumo procesas teisme buvo reguliuojamas remiantis Civilinio proceso įstatymu ir Prekybinio proceso įstatymu, tačiau Prekybinio proceso įstatymas galiojo

---

⁹⁰ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 41.

⁹¹ GECAS, D. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas. *Teisės priedas*, 1929, p. 6.

⁹² *ibid.*, p. 5.

⁹³ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 42.

⁹⁴ ШЕНВИЦЪ, Ф. *Гражданские законы Царства Польскаго*. Каунас, 1931, p. 463-464.

⁹⁵ GECAS, D. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas. *Teisės priedas*, 1929, p. 6.

buvusio Rusijos imperijos įstatymų sąvado XI tomo 2 dalies pagrindu, todėl neretai pačiame Civilinio proceso įstatyme nurodoma, jog esant panašiam teisiniam reguliavimui, taikomos civilinio proceso, o ne Prekybinio proceso įstatymo normos⁹⁶. Pažymėtina, jog nemokumo bylos buvo teisingos apygardos teismams ir dažniausiai keliamos pagal skolininko nuolatinę gyvenamąją vietą arba buveinės vietą, tačiau pasitaikydavo ir išimčių, kai nemokumo byla galėjo būti iškeliama tame apygardos teisme, kuriam priklausė skolininko turtas, iš kurio galimas išieškojimas vykdymas, buvimo vieta. Apie bet kuriame apygardos teisme iškeltą nemokumo bylą buvo privaloma paskelbti „Vyriausybės žiniose“ ir ant teismo apygardos durų. Skolininkui iškėlus nemokumo bylą, buvo privaloma raštu pažadėti, jog jis neslepia ir ateityje neslėps savo turto, nes priešingu atveju grės atsakomybė už piktybinį bankrotą. Civilinio proceso įstatyme buvo nustatytas keturių mėnesių terminas, skaičiuojamas nuo skolininkui iškeltos nemokumo bylos paskelbimo „Vyriausybės žiniose“ dienos, per kurį kreditoriai privalėjo nemokumo bylą iškėlusiam teismui pareikšti savo finansinius reikalavimus. Minėtas teismas savo nuožiūra iš skolininko kreditorių pasiūlytų asmenų, prieš tai davusių rašytinį sutikimą, privalėjo skirti prisiekusius rūpintojus (kuratorius) bei areštuoti skolininkui priklausantį turtą⁹⁷. Pasitaikydavo atvejų, kai jau iškėlus nemokumo bylą, paaiškėdavo piktybinio bankroto požymiai, todėl teismas privalėjo taikyti tuo metu galiojančias baudžiamojo proceso įstatymų normas ir sankcijas, t. y. buvo leidžiama suimti skolininką ir net taikyti jam laisvės atėmimo bausmę, atliekant ją kalėjime. Atkreiptinas dėmesys, jog suėmimas galėjo būti taikomas skolininkams ir ne piktybinio bankroto metu, tačiau buvo įvardintos tam tikros asmenų grupės, kuriems taikoma išimtis iš minėtos nuostatos. Laisvės atėmimo bausmės negalėjo būti skirtos mažamečiams ir nepilnamečiams, vyresniems nei 70 m. asmenims, nėščioms moterims ir auginančioms vaikus iki 6 savaičių amžiaus, dvasininkams, kariškiams⁹⁸. Laisvės atėmimo trukmė priklausė nuo skolininko skolos dydžio, pavyzdžiui, esant skolos dydžiui 500,00 Lt – 10.000,00 Lt skiriama laisvės atėmimo bausmė iki 6 mėn. ir didžiausia skiriama laisvės atėmimo bausmė galėjo būti iki 5 m. laikotarpiui, kai skolos suma sudarė daugiau nei 500.000,00 Lt. Kreditorius turėjo per 6 mėn. apsispręsti, ar prašys teismo suimti skolininką, ar ne. Kreditoriui nusprendus taikyti skolininkui suėmimą, jis prarasdavo galimybę išieškoti skolą, nes sutinkamai su

⁹⁶ Civilinio proceso įstatymas (parengė J. Viskanta), neoficialus leidinys. Kaunas, 1931, p. 505.

⁹⁷ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 45.

⁹⁸ *ibid.*, p. 46.

Civilinio proceso įstatymu, skolininkas, atlikęs laisvės atėmimo bausmę, buvo atleidžiamas nuo skolos sumokėjimo⁹⁹.

Apibendrinant aukščiau nurodytus nemokumo ir konkurso procesus bei jų ypatumus, galima teigti, jog procesas skyrėsi ne tik nuo tuometinės ieškinio teisenos, bet ir nuo šiuolaikinio bankroto proceso. Konkurse kreditorius nebuvo ieškovu, o skolininkas nebuvo atsakovu, kaip yra šiuolaikinėje bankroto teisėje. Proceso esmę sudarė kreditorių reikalavimų nustatymas ir patenkinimas¹⁰⁰. Dėl šių nurodytų priežasčių konkursas vertintas kaip tam tikras reikalavimų patenkinimo būdas, tačiau dėl savo principų (kreditorių reikalavimų proporcingumo, turto masės formavimo) ir objekto (viso skolininko turto) besiskiriantis nuo bendros išieškojimo procedūros, kurioje daugiau teisių ir galimybių turėjo pirmas reikalavimus reiškiantis kreditorius, nukreipiantis išieškojimą į bet kokį skolininko turtą (pavyzdžiui, išieškojimas pagal vykdomuosius raštus)¹⁰¹.

2.2.1. Nemokumo paskelbimo pasekmės skolininkui

Nemokumo paskelbimas skolininkui sukeldavo visą eilę pasekmių, kurios buvo ir socialinės, ir teisinės. Ilgą laiką vyravo viduramžiškas požiūris, kai įstatymų leidėjas turi pasirūpinti „gėdos žymės“ uždėjimu nemokiam skolininkui ir tokio suvokimu rezultatu XX a. pradžioje galėtų būti laikomas asmens laisvės apribojimas bei kai kurių asmens viešųjų teisių suvaržymas¹⁰². Žemiau nurodomos nemokumo paskelbimo pasekmės:

1. Nemokumo paskelbimas skolininkui sukeldavo neigiamų procesinių pasekmių, kadangi skolininkas netekdavo procesinio veiksnio – būti ieškovu ir atsakovu teisme.
2. Skolininką paskelbus nemokiu, jis netekdavo teisės disponuoti jam priklausančiu turtu. Griežčiausia pozicija šiuo klausimu buvo įtvirtinta Prancūzijos prekybos kodekse, kuriame įtvirtinta, jog skolininkui uždrausta disponuoti net naujai konkurso metu įgytu turtu¹⁰³. Tačiau Klaipėdos krašte galioję konkurso teisės aktai nustatė apribojimus tik konkurso procedūros pradžioje skolininkui priklausančiam turtui bei buvo atskirti asmeniniai skolininkui priklausantys daiktai, kurie negalėjo būti vykdymo objektu – drabužiai, indai ir kt.¹⁰⁴

⁹⁹ Civilinio proceso įstatymas (parengė J. Viskanta), neoficialus leidinys. Kaunas, 1931, p. 455.

¹⁰⁰ BRAKS, M. *Jūrų ir konkurso teisė. Paskaitos*. Klaipėda, 1936-1937, p. 2.

¹⁰¹ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 47.

¹⁰² ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Курс торгового права*. Москва, 1912, Т. 4, p. 294.

¹⁰³ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 50.

¹⁰⁴ GECAS, D. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas. *Teisės priedas*, 1929, p.14.

3. Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. galiojo pažangus ir šiuolaikinėje Lietuvos bankroto teisėje šiek tiek modifikuotas (IBĮ 10 straipsnio 7 dalies 3 punktas), tačiau savo prasme bei tikslais panašus mechanizmas, t. y. „sustabdymo“ doktrina (angl. automatic stay) ta apimtimi, kuria buvo draudžiamas atsiskaitymas su kreditoriais pagal skolos raštus – sumokėjimas skolų tuo laikotarpiu visokiais skolarasčiais, jei toms skolos terminas dar nėra suėjęs lig paskelbiant skolininką neišsimokančiu, laikomas neteisiu ir pinigai atimami į konkurso turtą¹⁰⁵.
4. Visi skolininko kreditorių, net ir tų, kurių reikalavimų terminai dar nebuvo suėję, nuo skolininko paskelbimo nemokiu momento, reikalavimų vykdymo įsipareigojimai laikomi suėję. Todėl tokia nuostata įtvirtino kreditorių reikalavimų patenkinimo proporcingumo principą ir lygiateisiškumą. Minėta nuostata galiojo ir Užnemunėje.
5. Pažymėtina, jog paskelbus apie skolininko nemokumą, kreditoriai netekdavo teisės atskirai reikšti pretenzijų ar reikalavimų ir nuo to momento kreditorių reikalavimai buvo tenkinami bendrai. Minėtą pasekmę galima įvardinti svarbiausio konkurso principo – kreditorių interesų visumos gybybos – išraiška. Nepaisant svarbumo ir aktualumo, šis principas *expressis verbis* buvo išreiškštas tik Klaipėdos krašte galiojusioje vokiečių konkurso teisėje (vok. Konkursordnung, Reichskonkursordnung) – konkurso masė (visas skolininko turtas) skiriama patenkinti visiems asmens personaliniams kreditoriams, kurie, procesą pradėdant, turėjo pagrįstas pretenzijas skolininko atžvilgiu (Konkurso įstatymo 3 straipsnis), o atskiro savo pretenzijų patenkinimo kreditorius tegali reikalauti tam tikrais įstatymo nustatytais atvejais (Konkurso įstatymo 4 straipnis)¹⁰⁶. Likusioje Lietuvos dalyje, įgyvendindami pastarąjį principą, konkurso proceso dalyviai privalėjo sistemiskai taikyti įstatymus bei vadovautis jau suformuota teismų praktika¹⁰⁷. Šio principo užuomazgų ir požymių aptinkama ir Prancūzijos Prekybos kodekse, pavyzdžiui 571 straipsnyje buvo įtvirtinta, kad draudžiama kreditoriams, neturintiems hipotekos teisių, nukreipti išieškojimą į nemokaus skolininko nekilnojamąjį turtą, 572 straipsnio 2 dalyje buvo nurodyta, kad kreditoriai įgyja išieškojimo teisę tik uždarius konkursą dėl aktyvo nepakankamumo¹⁰⁸. Pažymėtina, jog vykdomajame procese išieškotos, tačiau kreditoriams neperduotos lėšos, privalėjo būti perduodamos skolininko nemokumo bylą nagrinėjančiam teismui ir tokiu būdu įtraukiamos į

¹⁰⁵ MAČYS, V. *Civilinio proceso paskaitos*. Kaunas, 1924, p. 406.

¹⁰⁶ GECAS, D. Skolininkų neišsugalėjimas ir bankrotas. *Teisės priedas*, 1929, p.15.

¹⁰⁷ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 51.

¹⁰⁸ *ibid.*, p. 52.

bendrą konkurso masę. Tai reiškė, jog išieškojimas vieno kreditoriaus naudai turėjo būti panaudotas visų kreditorių reikalavimams tenkinti, tačiau atskiros teisinės normos, draudžiančios atskiram kreditoriui su ieškiniu kreiptis dėl išieškojimo, nebuvo¹⁰⁹.

6. Nemokumo paskelbimas skolininkui sukeldavo neigiamų asmeninių pasekmių, t. y. skolininkui galėjo būti apribota asmeninė laisvė. Užnemunėje tai savo iniciatyva sprendė teismas, o likusioje Lietuvos dalyje dėl laisvės apribojimo turėjo apsispręsti kreditoriai¹¹⁰. Pagrindinis argumentas prieš laisvės apribojimą – nemokumo atsiradimas, jei nėra tyčinių veiksmų ar labai didelio skolininko neatsargumo, nėra nusikalstamas¹¹¹. Laisvės apribojimo šalininkai tuo tarpu manė, kad laisvės apribojimas atlieka prevencinę funkciją: skolininkas netenka galimybių pasislėpti ar išvengti parodymų davimo¹¹². Šiuo klausimu vienas griežčiausių savo skolininkams buvo Napoleonas, kurio asmeninis požiūris atsispindėjo ir 1807 m. Prancūzijos Prekybos kodekse, pagal kurį laisvės apribojimu buvo baudžiami visi skolininkai, nepriklausomai nuo to, ar jiems iškelta nemokumo byla, ar ne. Vokiečių konkurso teisė buvo žymiai švelnesnė: konkurso įstatymai leido areštuoti skolininką tik tuo atveju, jei jis nevykdavo įpareigojimų, t. y. atsisakydavo teismui duoti parodymus (Konkurso įstatymo 101 ir 102 straipsniai)¹¹³. Dažniausiai pagal vokiečių konkurso teisę teismo taikomas apribojimas nemokiam skolininkui buvo jo pasižadėjimas be teismo leidimo neišvykti iš gyvenamosios vietos¹¹⁴.

2.2.2. Konkurso teisės subjektai

Konkurso teisėje dalyvavo tam tikri skirtingi subjektai – teismas, nemokaus skolininko turto administratoriai, teismo paskirti nešališki asmenys (prisiekę rūpintojai, sindikai, kuratoriai), konkurso valdyba ir kreditoriai (jų susirinkimas). Žemiau aptariamas kiekvienas iš nurodytų subjektų.

Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. visas nemokumos, konkurso ir bankroto bylas nagrinėjo apygardų teismai pagal skolininko buveinės vietą,

---

¹⁰⁹ GECAS, D. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas. *Teisės priedas*, 1929, p.15.

¹¹⁰ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 52.

¹¹¹ *ibid.*

¹¹² ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Курс торгового права*. Москва, 1912, Т. 4, p. 295.

¹¹³ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 52.

¹¹⁴ ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Курс торгового права*. Москва, 1912, Т. 4, p. 299.

tačiau kaip jau buvo nurodyta, buvo taikomos ir tam tikros išimtys dėl teismo, kuriam teisinga byla, vietos. Įvertinus teismo vaidmenį skolininko nemokumo procese pagal tris tuo metu Lietuvos Respublikoje veikusias teisės sistemas kaip įtakingiausias teismo vaidmuo buvo būtent Užnemunėje. Užnemunėje teismas vieną iš teisėjų skirdavo nemokumo bylos komisaru, kuris savo pavaldume turėjo kuratorius (nepriklausomi teismo skiriami asmenys, kurių pareiga, paskelbus skolininką nemokiu, sudaryti skolininko finansinę atskaitomybę, sušaukti kreditorius bei laikinai valdyti skolininko turta) ir sindikus (laikinieji ir pastovūs teismo skirti nepriklausomi asmenys, kurie perimdavo kuratoriaus darbą ir jį tęsdavo: kreipdavosi, jei reikalinga dėl bankroto, išieškodavo skolas iš skolininko debitorių, realizuodavo skolininkui priklausantį turta ir kaupdavo lėšas atsiskaitymui su kreditoriais, sušaukdavo kreditorių susirinkimus)¹¹⁵. Pažymėtina, jog Užnemunėje teismui nebuvo suteikta teisė spręsti dėl skolininko bankroto pobūdžio ir teismui kilus įtarimų dėl galimo bankroto, jis privalėjo apie tai pranešti prokuratūrai¹¹⁶. Teismui buvo suteikta teisė sprendimu pripažinti asmenį nemokiu arba ne, kreditorių informavimas dėl finansinių reikalavimų pateikimo. Vėliau teismui buvo suteikta teisė atlikti prisiekusiojo rūpintojo ir konkurso valdybos kontrolę. Teismo valdžia galėjo būti įgyvendinama tiek paties teismo iniciatyva, tiek esant kreditorių pareiškimams, tačiau visi su konkursu susiję skundai, pareiškimai bei prašymai buvo sprendžiami teismo¹¹⁷.

Siekiant apsaugoti skolininką nuo didesnio finansinio pablogėjimo bei ginant skolininko kreditorių teises ir interesus, buvo skiriamas nepriklausomas, nešališkas, su pačiu skolininku ar jo kreditoriais nesusijęs asmuo, kuris turėjo reikalingą kompetenciją administravimo, turto valdymo srityje, specialių žinių, susijusių su verslo valdymu. Toks asmuo buvo vadinamas rūpintoju, kuratoriumi, kas šiuolaikinėje bankroto teisėje atitinka administratoriaus sąvoką bei kompetenciją. Administratoriaus (rūpintojo, kuratoriaus) funkcijos formavosi palaipsniui: pirminėse teisės aktų redakcijose XIX a. administratoriams buvo skirtas tik turto saugotojų ir greitai gendančių prekių pardavėjų vaidmuo, mažiau kreipiant dėmesio į paties skolininko turto valdymą¹¹⁸. Nemokaus skolininko turto administravimo principai laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. tik formavosi, buvo taikomi tik kai kurie iš jų, vertinant teisės aktų, reguliavusių konkursą, įvairovę, galima rasti esminius šiuolaikinėje bankroto teisėje taikomus nemokaus skolininko administravimo principus. Didžiojoje Lietuvos dalyje administratorius vadintas prisiekusiuoju rūpintoju, kurį skirdavo teismas dar net neprasidėjus konkurso bylai –

¹¹⁵ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 53.

¹¹⁶ *ibid.*

¹¹⁷ ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Курс торгового права*. Москва, 1912, Т. 4, p. 399.

¹¹⁸ *ibid.*

teismui pakakdavo duomenų apie skolininko nemokumą¹¹⁹. Užnemunėje teismas, priklausomai nuo nemokumo bylos sudėtingumo, galėjo paskirti ne vieną, o net kelis administratorius, vadintus kuratoriais, kurių priežiūrai buvo paskiriamas komisaras. Kuratoriai buvo skiriami iškeliant nemokumo bylą tuo pačių teismo sprendimu¹²⁰. Tiek rūpintojui, tiek kuratoriui buvo keliami reikalavimai, užtikrinantys jų nešališkumą, nepriklausomumą nuo skolininko ir jo kreditorių, bei keliamas reikalavimas sąžiningai vykdyti pareigas. Pažymėtina, jog sąžiningumo reikalavimas buvo vienas iš esminių reikalavimų administratoriaus (lot. curator bonorum) kandidatūrai dar Senovės Romos laikais, kadangi parduodant skolininko turtą administratorius privalėjo įrodyti, kad nėra susijęs jokiais ryšiais ar susitarimais su turto pirkėju¹²¹.

Skirtingose Lietuvos Respublikos dalyse galiojo skirtingi kvalifikaciniai reikalavimai rūpintojams ir kuratoriams, tačiau nemokaus skolininko turto administratoriaus kvalifikacijos ir išsilavinimo reikalavimų nustatymo teisės aktuose trūkumą kompensavo susiklosčiusi praktika prisiekusiais rūpintojais skirti šioje srityje kompetencijos ir žinių turinčius advokatus, kurie būtent specializavosi nekomumo srityje. Įvardijama ir kita galima reikalavimų administratoriui trūkumo priežastis – jų paskyrimo laikinumas: tai nebuvo subjektai, dirbantys konkurso procese visą jo laiką. Atlikus tam tikras funkcijas, juos pakeisdavo kiti konkurso organai: valdyba, sindikai ir kt.¹²²

Prisiekusiajam rūpintojui buvo nustatytos įvairios funkcijos konkurso procese, tačiau svarbiausias jo uždavinys buvo apsaugoti skolininko turtą nuo paslėpimo bei išsiaiškinti skolininko turto ir įsipareigojimų sumą. Dar viena prisiekusiojo rūpintojo teisė, kurią daugeliu atveju galima vertinti ir kaip pareigą, - tai kartu su kreditoriais kreiptis į teismą dėl kreditoriams žalingų sandorių nuginkėjimo¹²³. Pažymėtina, jog galima buvo nuginkėti net prieš dešimtį metų sudarytus ir kreditoriams žalingus sandorius, jei sandorio šalys žinojo apie sandorio žalingumą, o jei šalys nežinojo, tokiu atveju buvo galima užginčyti sandorius, sudarytus per paskutinius dvejus metus¹²⁴. Visų prisiekusiojo rūpintojo atliekamų veiksmų kontrolę ir priežiūrą atlikdavo teismas¹²⁵.

Nemokaus skolininko administratoriui buvo skiriamas ir atlyginimas, tačiau jis nebuvo laikomas administravimo išlaidų dalimi ar kreditorių reikalavimų dalimi, todėl buvo apskaičiuojamas atskirai. Pagal didžiojoje Lietuvos dalyje galiojusią teisę

---

¹¹⁹ *ibid.*

¹²⁰ ШЕНВИЦЪ, Ф. *Гражданские законы Царства Польскаго*. Каунас, 1931, p. 945.

¹²¹ ТЕЛЮКИНА, М. В. *Основы конкурсного права*. Москва, 2004, p. 8.

¹²² SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 57.

¹²³ *ibid.*, p. 59.

¹²⁴ ŠALKAUSKIS, K. *Konkurso teisė. Paskaitos*. Klaipėda, 1936-1937.

¹²⁵ *ibid.*

prisiekusiojo rūpintojo atlyginimas buvo susietas su skolininko turto, t. y. rūpintojas už savo darba gaudavo 1 procentą surinktos nemokaus skolininko turto sumos, jei suma neviršydavo 450.000,00 Lt. Jei skolininko turto suma viršydavo 450.000,00 Lt, tai rūpintojui tekdavo 0,5 procento dydžio suma. Jei prisiekęs rūpintojas likdavo konkurso valdybos nariu, tai jam atlyginimas skiriamas pagal susitarimą su skolininko kreditoriais. Jei skiriami du rūpintojai, tai jie skiriamą atlyginimą dalindavosi per pusę¹²⁶. Atlyginimas, kartu su prisiekusiojo rūpintojo patirtomis išlaidomis, susijusiomis su skolininko turto administravimu, buvo išmokamas tik konkursui pasibaigus, turint kreditorių susirinkimo patvirtinimą¹²⁷.

Užnemunėje rūpintojams (kuratoriams) atlyginimą, pagal pateiktą ataskaitą, išmokėdavo laikinieji sindikai, tačiau atlyginimas nepriklausė rūpintojams, paskirtiems iš kreditorių tarpo¹²⁸.

Lietuvos teritorijoje, kurioje galiojo Pabaltijo gubernijų sąvado III dalis, išlaidos konkurso bylos išskjėlimui, išlaidos, susijusios su turto išieškojimu, pardavimu, taip pat ir atlyginimas prisiekusiam rūpintojui ar kreditoriui, buvo atlyginami prieš paskirstant nemokaus skolininko turto kreditoriams, t. y. šie reikalavimai buvo patenkinami prieš atsiskaitant su pirmos eilės kreditoriais (atitinkama nuostata įtvirtinta ĮBĮ 36 straipsnio 1 dalyje).

Akivaizdžiai galima pastebėti, kad nagrinėjamu laikotarpiu formavosi prioritetinis administratoriaus atlyginimo principas, t. y. su administratoriu atsiskaitoma pirmiausiai arba kartu su pirmos eilės kreditoriais¹²⁹.

Rūpintojas (kuratorius) atlikdavo tam tikras funkcijas nustatytą laiką ir dažniausiai pradiniame konkurso etape, todėl toliau buvo skiriama konkurso valdyba. Ji buvo renkama skolininko kreditorių susirinkime, kurį sušaukdavo prisiekęs rūpintojas savo iniciatyva. Konkurso valdyba dažniausiai buvo sudaroma iš dviejų asmenų – kuratoriaus ir pirmininko. Kuratoriais galėjo būti ne tik paties skolininko kreditoriai, kai tuo tarpu pirmininkas buvo renkamas iš kreditorių tarpo arba juo buvo skiriamas buvęs prisiekęs rūpintojas. Paskirtosios konkurso valdybos nariams būdavo draudžiama perpirkti kitų kreditorių reikalavimus¹³⁰. Tais atvejais, kai dėl mažo kreditorių skaičiaus nebuvo galima išrinkti valdybos, teisės aktai numatė jos funkcijas pavesti teismui¹³¹. Atkreiptinas

¹²⁶ MAČYS, V. *Civilinio proceso paskaitos*. Kaunas, 1924, p. 413.

¹²⁷ ТЮРТИУМОВ, И. М. *Конкурсное право*. Каунас, 1931, p. 140.

¹²⁸ ШЕНВИЦЪ, Ф. *Гражданские законы Царства Польскаго*. Каунас, 1931.

¹²⁹ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 63.

¹³⁰ MAČYS, V. *Civilinio proceso paskaitos*. Kaunas, 1924, p. 402.

¹³¹ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 63.

dėmesys, jog Užnemunėje konkurso valdyba nebuvo renkama ir jos funkcijas atlikdavo pastovieji sindikai, kurie turėjo atstovauti visų kreditorių interesus¹³².

Pirmiausia išrinkta konkuro valdyba ir perėmusi prisiekusiojo rūpintojo veiklos ataskaitas, turėjo įvertinti tą veiklą ir apie neteisėtai rūpintojo atliktus veiksmus pranešti kreditorių susirinkimui. Toliau išskiriamos kelios svarbiausios konkurso valdybos funkcijos: skolininko turto valdymas; tolimesnis skolininko turto ir skolų išieškojimas iš trečiųjų asmenų; skolininko turto įvertinimas; atsiskaitymo su kreditoriais plano sudarymas; išvados dėl skolininko nemokumo paskelbimas; skolininko veiklos reguliavimas ir turto valdymas konkurso laikotarpiu¹³³.

Užnemunėje panašias į aukščiau nurodytas funkcijas, priėmęs laikinojo sindiko ataskaitas, atlikdavo pastovieji sindikai: skolininko kilnojamojo ir nekilnojamojo turto pardavimas; ataskaitų apie skolininko nemokumą pateikimas kas mėnesį teisėjui – komisarui (apie skolininko turto pardavimus, išieškotas ir esančias kasoje lėšas, skirtas atsiskaitymui su kreditoriais)¹³⁴.

Konkurso vakdybai buvo nustatytas konkretus pusantrų metų terminas, per kurį valdyba turėjo būti baigti darbai¹³⁵. Visi su konkurso valdybos veikla susiję klausimai buvo sprendžiami apskundžiant konkurso valdybos priimtus nutarimus atitinkamam apygardos teismui per dvi savaites nuo nutarimo nuorašo įteikimo dienos per pačią valdybą¹³⁶.

Kreditoriams nagrinėjamu laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. suteikiamas teisės galima išskirti į individualias teises, kurias gali įgyvendinti kiekvienas kreditorius atskirai, ir į kolektyvines teises, kurios suteiktos kolektyviniam kreditorių organui – kreditorių susirinkimui. Pirmoji teisių kategorija labiau pasireiškė ikiteisminėje skolininko nemokumo stadijoje, kai tuo tarpu pradėjus skolininko nemokumo ar bankroto procedūrą prioritetiniu tapdavo kreditorių lygybės ir nediskriminavimo principas, kuris tiek nagrinėjamu laikotarpiu, tiek šiuolaikinėje Lietuvos bankroto teisėje tapo esminiu visų kreditorių teisių ir interesų įgyvendinimo pamatu¹³⁷. Žemiau aptariamos individualios ir kolektyvinės kreditorių teisės.

Individualios kreditorių teisės išskiriamos šios:

1) teisė iškelti nemokumo (bankroto) bylą;

---

¹³² ШЕНВИЦЬ, Ф. *Гражданские законы Царства Польского*. Каунас, 1931, p. 967.

¹³³ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 64.

¹³⁴ *ibid.*

¹³⁵ GŪDRA, S. Terminai konkurso srityje. Iš *Prekybininkų ir pramoninkų advokatas*. Kaunas, 1938, p. 211.

¹³⁶ *ibid.*, p. 210.

¹³⁷ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 65.

- 2) teisė pareikšti finansinius reikalavimus (tuo metu vadintus pretenzijomis) per keturių mėnesių laikotarpį, skaičiuojamą nuo viešo paskelbimo apie skolininko nemokumą „Vyriausybės žinios“ dienos. Kartu pateikiant įrodymus, pagrindžiančius minėtus finansinius reikalavimus, jeigu jie buvo būtini;
- 3) teisė apskųsti skolininko sandorius;
- 4) teisė įstoti į jau nagrinėjamą bylą;
- 5) teisė nuspręsti dėl skolininko laisvės apribojimo¹³⁸.

Užnemunėje kreditoriai privalėjo atvykti pareikšti turtines pretenzijas bei jas įrodančius dokumentus patys arba atsiųsti įgaliotinius pas sindikus per keturiasdešimt dienų. Teisėjui – komisarui patikrinus bei patvirtinus pateiktus finansinius reikalavimus, kreditoriai galėdavo vėliau patys dalyvauti kitų skolininko kreditorių reikalavimų tikrinimo procese ir dėl jų reikšti pretenzijas. Neginčytinas pretenzijas (finansinius reikalavimus) patvirtindavp sindikas, o ginčus dėl pretenzijų dydžio perduodavo bylą nagrinėjančiam teismui¹³⁹. Kreditoriams taip pat buvo suteikti teisė prašyti suimti nemokų skolininką, tačiau pasinaudojus šia teise, kreditoriai netekdavo teisės išieškoti skolos, nes atlikęs basumą skolininkas buvo atleidžiamas nuo tos skolos, dėl kurios buvo suimtas, sumokėjimo. Be to, kreditorius privalėjo kompensuoti ir skolininkui suimtųjų namuose reikalingą maistpinigių sumą¹⁴⁰.

Kaip ir šiuolaikinėje Lietuvos bankroto teisėje, individualūs kreditoriai buvo skirstomi į kreditorius, kurių reikalavimai užtikrinti įkeitimu, ir į kreditorius, kurių reikalavimai neužtikrinti įkeitimu. Įkeitimas savo ruožtu buvo skirtas į hipoteką (rus. *употека*) ir užstatą (rus. *заклад*). Įkaito turėtojai turėjo pranašumą prieš kitus kreditorius¹⁴¹.

Per kreditorių kolektyvines teises įgyvendinamas kreditorių reikalavimų proporcingumo, atstovavimo visų kreditorių interesams bei kitų reišmingų principų sureguliuojimas ir tikslingas veikimas. Kreditoriai kaip vieninga visuma, išreiškianti kreditorių daugumos valią, galėjo veikti ir kolektyvinės kreditorių teisės galėjo būti įgyvendinamos kreditorių susirinkime, pažymint, jog kreditorių komitetas to laikotarpio teisės aktuose nebuvo numatytas (tačiau ĮBĮ 25 straipsnyje įtvirtintas toks organas)¹⁴². Pirmąjį kreditorių susirinkimą sušaukdavo prisiekęs kuratorius, išsiunčiant pakvietimus visiems kreditoriams ne vėliau kaip prieš tris dienas iki šaukiamo kreditorių susirinkimo

---

¹³⁸ *ibid.*, p. 66.

¹³⁹ ШЕНВИЦЪ, Ф. *Гражданские законы Царства Польскаго*. Каунас, 1931, p. 959.

¹⁴⁰ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 66.

¹⁴¹ *ibid.*, p. 67.

¹⁴² *ibid.*

arba paskelbiant viešą pranešimą „Vyriausybės žiniuose“ prieš 7 dienas iki šaukiamo kreditorių susirinkimo¹⁴³. Pagrindinis ir svarbiausias šaukiamojo pirmojo kreditorių susirinkimo tikslas buvo išrinkti konkurso valdybą, kurią išrinkus buvo suteikta teisė vėliau šaukti kreditorių susirinkimus šiais įstatymo numatytais klausimais:

- 1) dėl prisiekusiojo rūpintojo netinkamos veiklos ar veiksmų;
- 2) konkurso valdybai sudarius nemokaus skolininko finansinę atskaitomybę.

Taip pat kreditorių susirinkimas turėjo teisę:

- 1) apskūsti teismui prisiekusiojo rūpintojo veiksmus;
- 2) patikrinti nemokaus skolininko turto ir įsipareigojimų balansą;
- 3) nustatyti kreditorių reikalavimų patenkinimo apskaitos pavyzdį;
- 4) nustatyti terminus ir nemokaus skolininko turto pardavimo tvarką;
- 5) nustatyti skolininko nemokumo pobūdį (nelaimingas, neatsargus ar piktybinis);
- 6) patikrinti taikos sutartį;
- 7) gauti rūpintojo, konkurso valdybos ataskaitas apie konkurso eigą¹⁴⁴.

Užnemunėje kreditorių susirinkimas nebuvo atskiru organu konkurse ir kreditorius į susirinkimą dėl kandidatų į laikinuosius sindikus pasiūlymo sušaukdavo teisėjas - komisaras¹⁴⁵. Tuo atveju, jei nepavykdavo sudaryti taikos sutarties tarp skolininko ir kreditorių, kreditoriai susirinkdavo pasirašyti susitarimą apie sąjungą (jai teismas teikdavo ataskaitas apie skolininko bylos eigą, išvadas apie galimybes atstatyti skolininko mokumą) bei išrinkdavo pagrindinį sindiką, kuris turėjo atstovauti jų interesus, ir kasininką, kuris būdavo atsakingas už visas išmokas kreditoriams¹⁴⁶.

2.2.3. Konkurso pabaiga

Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. konkursas (nemokumo byla) galėjo baigtis trimis pagrindiniais būdais:

1. skolininkui atsiskaičius su kreditoriais arba kreditoriams atsisakius savo pretenzijų (reikalavimų), arba jomis nesirūpinant. Skolininkas, jei tik galėdavo, skubiai atsiskaitydavo ne tik su bylą iškėlusiu, bet ir su kitais kreditoriais, kad kuo greičiau būtų užbaigiamas konkursas ir skolininkas galėtų iš naujo vykdyti veiklą. Praktikoje pasitaikydavo atvejų, jog per nustatytą terminą kreditoriai

¹⁴³ GŪDRA, S. Terminai konkurso srityje. Iš *Prekybininkų ir pramoninkų advokatas*. Kaunas, 1938, p. 208.

¹⁴⁴ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 67.

¹⁴⁵ ШЕНВИЦЪ, Ф. *Гражданские законы Царства Польского*. Каунас, 1931, p. 952.

¹⁴⁶ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 68.

nepareikšdavo savi finansinių reikalavimų, o bylą iškėlęs kreditorius atsisakydavo savo teisės išieškoti skolą. Tokiu atveju prisiekęs rūpintojas teikdavo teismui prašymą nutraukti bylą. Sprendimas nemokumo bylą nutraukti buvo priimamas ir tais atvejais, kai teismas pripažindavo, jog kreditoriai nesirūpina skolininko likimu ir nededa pastangų savo interesams apginti; visas turtas parduotas ir jo daugiau nebėra; tęsti bylą nėra prasmės, nes tai tik sąlygotų papildomas kreditorių išlaidas¹⁴⁷.

2. taikos sutartimi, kuri Lietuvos Respublikoje nagrinėjamu laikotarpiu buvo įprasta konkurso baigtis. Taikos sutartis įvardijamas kaip geriausias konkurso proceso pabaigos variantas, pasireiškiantis laisvu susitarimu tarp skolininko ir kreditorių, kurie, sudarydami tokią sutartį, savarankiškai galėjo ieškoti priimtinausių savo finansinių reikalavimų patenkinimo būdų¹⁴⁸.

Pagal Užnemunėje galiojusią Prancūzijos teisę, taikos sutartimis buvo sprendžiami ikikonkursiniai santykiai, o teisminis sutarties patvirtinimas reiškė teismo ginčo pabaigą. Ir tik tada, kai nepavykdavo tokios sutarties patvirtinti, skolininkas būdavo skelbiamas nemokiu¹⁴⁹. Taikos sutartis galėjo būti pasirašyta tik su ja sutinkant daugumai skolininko kreditorių, turinčių ne mažiau kaip tris ketvirtadalius visų teismo patvirtintų kreditorių finansinių reikalavimų sumos, tačiau kreditoriams, kurių finansiniai reikalavimai buvo užtikrinti įkeitimu ar hipoteka, balsavimo teisė šiuo klausimu nebuvo suteikiama. Tuo atveju, jei buvo įtarimų, jog skolininkui gali būti iškelta bankroto byla, taikos sutarties sudarymo klausimas nebuvo keliamas. Sudarius taikos sutartį, kreditoriai galėjo nustatyti hipoteką skolininko nekilnojamajam turtui, jei tokio būtų. Sutinkamai su suformuota teismų praktika, sudaryta taikos sutartis bei joje numatytos sąlygos buvo privalomos visiems kreditoriams, kurių finansinius reikalavimus patikrino ir patvirtino teismas, nepaisant to, ar jie sutiko su minėtos taikos sutarties sudarymu, ar ne¹⁵⁰.

Pagal Klaipėdos krašte galiojusius konkurso įstatymus, taikos sutartis galėjo būti sudaroma viso konkurso proceso metu – nuo pat kreditorių pretenzijų pareiškimo dienos iki galutinio sukauptų lėšų paskirstymo kreditoriams dienos (Vokiečių konkurso įstatymo 173 ir 175 straipsniai)¹⁵¹.

---

¹⁴⁷ *ibid.*, p. 74.

¹⁴⁸ *ibid.*

¹⁴⁹ ТЮРТИУМОВ, И. М. *Конкурсное право*. Каунас, 1931, p. 232.

¹⁵⁰ ШЕНВИЦЬ, Ф. *Гражданские законы Царства Польского*. Каунас, 1931, p. 964.

¹⁵¹ ТЮРТИУМОВ, И. М. *Конкурсное право*. Каунас, 1931, p. 233

Labiausiai įprastas taikos sutarties sudarymo pasiūlymo būdas – tai skolininkas savo iniciatyva pasiūlydavo kreditoriams tam tikrą pinigų sumą jų daliniam reikalavimų patenkinimui su sąlyga, jog kreditoriai likusios reikalavimų sumos dalies atsisakys. Tačiau taikos sutartis galėjo būti sudaroma kreditoriams neatsisakant likusios dalies savo finansinių reikalavimų, bet sutinkant pratęsti skolų sumokėjimo terminus. Tokiu būdu konkurso procesui pasibaigus, skolininkui buvo panaikinami visi galioję apribojimai, o atsiskaitymas su kreditoriams pagal sutartą sumą vykdavo sutartu būdu ir terminais. Esant požymių, kad skolininkas sumokės skolas, kreditoriams tokia konkurso pabaiga, t. y. taikos sutarties sudarymas, buvo naudingas ne tik dėl to, kad galėjo būti išsaugomas ekonomiškai naudingas ir svarbus partneris, bet ir kreditoriai tokiu taikiu būdu išvengdavo su konkurso procesu susijusių papildomų išlaidų¹⁵². Sudaryta ir tinkamai teismo patvirtinta taikos sutartimi ne tik buvo nutraukiamas skolininko konkursas, bet ir laikoma, kad skolininkui niekada konkursas nebuvo paskelbtas¹⁵³. Nesudarius taikos sutarties, konkurso metu sukauptas turtas bei lėšos buvo padalinamos tarp kreditorių ir baigiamas procesas;

3. likvidavus skolininką, t. y. pabaigus jo nemokumo procedūrą¹⁵⁴.

2.3. Administracija

Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. ir anksčiau Rusijoje buvo vartojamos administracijos ir administracijos steigimo sąvokos, tačiau jos neturi jokių bendrų sąsajų su šiuolaikinėje administracinėje teisėje vartojamomis sąvokomis. Tai specialios sąvokos, kurios būdingos ir sietinos su nemokumo teise.

Neretai ūkio subjektas atsidurdavo situacijoje, kuomet sutrikdavo jo veikla, atsirasdavo finansinių sunkumų, tačiau konkurso procesas nebuvo pageidaujamas, numanomai buvo galima padėti pataisyti, o išėjimui tapdavo pasiūlymas kreditoriams išdėstyti skolų sumokėjimą bei prisidėti prie skolininko turto ir verslo valdymo¹⁵⁵. Tokia administracijos įsteigimo galimybė buvo numatyta Prekybos proceso įstatyme, nuo 392 straipsnio iki 403 straipsnio¹⁵⁶ ir šis institutas kildintas iš Rusijos konkurso teisės, kur

¹⁵² SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 75.

¹⁵³ Устав Судопроизводства торговаго. (ст. 384 - 548, с разъяснениями, составил А. Добровольский), Санкт-Петербург, 1909, p. 141.

¹⁵⁴ *ibid.*

¹⁵⁵ *ibid.*, p. 82

¹⁵⁶ Устав Судопроизводства торговаго. (ст. 384 - 548, с разъяснениями, составил А. Добровольский), Санкт-Петербург, 1909, p. 11.

įstatymų leidėjai vadovavosi logika, kad didelės komercinės įmonės, disponuojančios pakankamos apimties žmogiškais ir gamybiniais ištekliais, net ir sutrikus atsiskaitymams, su kreditorių palaikymu ir pagalba, jiems perimant įmonės valdymą, turi potencialių galimybių atstatyti mokumą ir atsiskaityti su kreditoriais¹⁵⁷. Atkreiptinas dėmesys, jog administracijos institutas nebuvo numatytas nei Klaipėdos krašte galiojusiuose teisės aktuose, nei Užnemunėje galiojusiuose teisės aktuose.

Administracija – tai organas, sudarytas iš skolininko bei skolininko pasiūlymą priėmusių kreditorių atstovų, kartu valdantis skolininko verslą. Valdymo pagrindas – tai skolininko ir kreditorių tarpusavio sutartis, tačiau tiems kreditoriams, kurie nepriėmė skolininko siūlymo dėl minėtos sutarties sudarymo, jos nuostatos nebuvo privalomos ir jie turėjo teisę skolininką paskelbti nemokiu¹⁵⁸. Pasak G. F. Šeršenevičiaus, administracija – tai sudėtis ypatingų santykių, grindžiamų daugumos kreditorių, įsipareigojusių mažumai ir pačiam nemokiam subjektui (skolininkui), valia, bei reikalaujančių valdžios atstovų dalyvavimo¹⁵⁹. K.Šalkauskis administraciją apibūdino kaip juridinį asmenį – asmenų susitelkimą, veikiantį bendru įstatymų nustatyto tikslu bei neturintį žemesnės instancijos teismo savybių (kokias turėjo konkurso valdyba)¹⁶⁰. Taigi palyginus su konkursu, administracijos įsteigimu siekta pagerinti skolininko finansinę padėtį, atstatyti jo mokumą, o ne jį likviduoti, ir, jam pilnai atsiskaičius su visais kreditoriais, sudaryti tinkamas bei palankias sąlygas toliau tęsti savo veiklą¹⁶¹. Su konkurso procesu administracijos įsteigimas buvo panašus tik tuo, jog buvo ribojamas skolininko veiksnumas, uždraudžiant jam disponuoti savo turtu, ir proceso priežiūrą bei kontrolę pavedant atitinkamiems organams¹⁶². Šiuolaikinėje bankroto teisėje administracijos įsteigimo procedūros atitikmeniu galima būtų įvardinti restruktūrizavimo procesą.

Administracija pagal pagrindą buvo skirstoma į paprastąją ir priverstinę. Paprastosios administracijos steigimo pagrindas – tai gera valia sudaryta skolininko ir kreditorių sutartis. Priverstinė administracija galėjo būti steigiama teismo valia, esant daugumos kreditorių prašymui ir žemiau nurodytoms sąlygoms:

- 1) skolininkas turėjo būti didelė prekybos ar pramonės įmonė;
- 2) skolininko buveinė turėjo būti sostinėje arba mieste, kuriame buvo birža (šis reikalavimas buvo aktualesnis Rusijoje);

¹⁵⁷ ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Курс торгового права*. Москва, 1912, Т. 4, p. 190

¹⁵⁸ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 83.

¹⁵⁹ ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Курс торгового права*. Москва, 1912, Т. 4, p. 190.

¹⁶⁰ ŠALKKAUSKIS, K. *Konkurso teisė. Paskaitos*. Klaipėda, 1936-1937, p. 37.

¹⁶¹ ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Курс торгового права*. Москва, 1912, Т. 4, p. 191.

¹⁶² GECAS, D. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas. *Teisės priedas*, 1929, p. 33.

3) skolininko skolos turėjo siekti 50 procentų (įmonės turtas turėjo būti didesnis už įmonės įsiskolinimus ne daugiau kaip pusantro karto)¹⁶³.

2.3.1. Administracijos subjektai

Nepaisant to, kad Prekybos proceso įstatymas suteikė teisę dėl administracijos steigimo kreiptis tik kreditoriams (kreditorių daugumai), skolininkas taip pat turėjo galimybių pats siekti priverstinės administracijos įsteigimo: tereikėjo kreiptis į kreditorius ir pateikti jiems ūkio subjekto finansinę atskaitomybę, atskleisti finansinę padėtį nieko nenuslepiančią bei prisiimančią atsakomybę¹⁶⁴. Pasak G. F. Šeršenevičiaus, nepaisant įstatymo, suinteresuotas bei siekiantis išvengti konkurso skolininkas privalėjo rodyti iniciatyvą, nes tai jam irgi buvo naudinga: administracijos įsteigimas, lyginant su konkursu, jam suteikė daugiau lengvatų, o kreditoriai be skolininko geranoriškumo neturėjo realių galimybių sužinoti tikrosios ūkio subjekto finansinės padėties¹⁶⁵.

Teismui įsteigus skolininkui priverstinę administraciją, kreditoriai balsų dauguma, skaičiuojama atsižvelgiant į jų finansinių reikalavimų sumą, išrinkdavo administratorius. Nuo administracijos įsteigimo pačiam skolininkui neleista vadovauti verslui ir jam suteikiamas globotinio statusas, o administracija tapdavo globėju. Įsteigus administraciją bei vadovaujantis lygiateisiškumo principu, buvo sustabdomos (atidedamos) bet kokios išmokos kreditoriams¹⁶⁶.

Administracijos įsteigimo bylos buvo teisingos apygardų teismams ir teismas neturėjo pareigos kontroliuoti administracijos veiksmų teisėtumo, taip pat kontroliuoti vykdomos ūkinės veiklos ar reikalauti ataskaitų¹⁶⁷. Šiuo atveju teismo vaidmuo skyrėsi nuo konkurso valdybos veiksmų kontrolės apimties. Įstatymų leidėjai tokias ribotas teismo teises nustatė dėl to, kad manyta, jog administratoriai, siekiantys skolininko mokumo atstatymo, yra geresni reikalų žinovai nei teismas, o pernelyg didelė teismo kontrolė ūkinės veiklos srityje galėtų tik neigiamai paveikti administracijos procesą ir jį stabdyti¹⁶⁸. Administraciją sudarę asmenys – administratoriai veikė skolininko vardu kaip jo atstovai ir iš viso jų buvo trys. Jie turėjo teisę atlikti visas prekybines operacijas: pirkti ir parduoti prekes, priimti ir atiduoti prekes komiso pagrindais, įkeisti ar priimti įkeistas prekes,

¹⁶³ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 84.

¹⁶⁴ *ibid.*

¹⁶⁵ ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Курс торгового права*. Москва, 1912, Т. 4, p. 197.

¹⁶⁶ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 86.

¹⁶⁷ ŠALKAUSKIS, K. *Konkurso teisė. Paskaitos*. Klaipėda, 1936-1937, p. 14.

¹⁶⁸ *ibid.*, p. 37.

užsakyti prekių Lietuvos ar užsienyje¹⁶⁹. Tačiau jokių būdu administracija negalėjo įkeisti ar parduoti pačios administruojamos įmonės bei, skirtingai negu konkurso atveju, administracija taip pat neturėjo teisės atsisakyti vykdyti skolininko sudarytus sandorius¹⁷⁰. Apie savo veiklą ir atliktus veiksmus administracija buvo įpareigota teikti ataskaitas kreditoriams. Taip pat administracija atsakė už veiksmus, kuriuos ji nebuvo įgaliota atlikti, bei už padarytą skolininkui žalą. Atstovaudama skolininkų bylose dėl skolininko turto, administracija galėjo būti ieškovu ir atsakovu teisme, tačiau turėjo ir teisę bylą perduoti vesti pačiam skolininkui¹⁷¹.

Apibendrinant nurodytą, pagrindinis administracijos steigimo tikslas ir pagrindinė administracijos pareiga sieta su įstatymų keliamu tikslu – skolininko mokumo atstatymu, t. y. skolininko finansinio būvio atstatymu, kad būtų galima skolas sumokėti¹⁷². Priimdamas sprendimus, šia pagrindine nuostata vadovavosi ir teismas, pabrėždamas, kad administracija steigama ne skolininko likvidavimui, o su tikslu valdyti jo turtą bei atstatyti mokumą¹⁷³.

2.3.2. Administracijos pabaiga

Administracijos darbas galėjo būti nutraukiamas žemiau nurodytais atvejais:

1. kai pasiektas tikslas, t. y. atstatytas skolininko mokumas. Administracija turėjo baigti darbą, kuomet skolininko finansinė padėtis pagerėjo, tapdavo įmanoma atsiskaityti su kreditoriais ir tęsti vykdomą veiklą. Tai reikškė, jog neužtekdavo vien atsiskaitymo fakto, įvykdyto pardavus turtą, bet būtina buvo konstatuoti, kad skolininkas yra pajėgus toliau tęsti veiklą. Nuo to momento buvo atstatomi skolininko veiksnio apribojimai ir jis vėl galėdavo savarankiškai valdyti verslą¹⁷⁴;
2. konstatavus, kad tikslo atstatyti skolininko mokumą neįmanoma pasiekti. Neretai administracija, nepaisant visų pastangų, negalėdavo pasiekti savo tikslo, todėl tokiu atveju teismas turėjo priimti nutarimą dėl administracijos pabaigos ir

¹⁶⁹ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 87.

¹⁷⁰ ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Курс торгового права*. Москва, 1912, Т. 4, p. 203.

¹⁷¹ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 88.

¹⁷² ŠALKAUSKIS, K. *Konkurso teisė. Paskaitos*. Klaipėda, 1936-1937, p. 25.

¹⁷³ Устав Судопроизводства торгового. (ст. 384 - 548, с разъяснениями, составил А. Добровольский), Санкт-Петербург, 1909, p. 19.

¹⁷⁴ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 90.

pradėti bylą dėl skolininko nemokumo¹⁷⁵. Dėl nemokumo turėdavo pritarti visi administratoriai arba daugiau kaip du trečdaliai kreditorių ir skolininko skolos turėjo padidėti 50 procentų nes tik esant tokiai sąlygai buvo galima pradėti konkurso bylą¹⁷⁶.

Apibendrinant nurodytą, galima daryti išvadą, jog administracijos teisinio instituto atsiradimas nulėmė tai, kad bankroto teisėje atsirado ir išsiskyrė dvi kryptys – likvidacinė ir reabilitacinė, kurios skyrėsi pagal siekiamus tikslus. Likvidacinės krypties tikslas – tai nukreipti teisėkūrą į turinčio finansinių sunkumų ar nemokaus skolininko pabaigą – likvidavimą, neskiriant dėmesio jo finansinės padėties atstatymui. Reabilitacinės krypties tikslas – tai įtvirtinti tokį teisinį sureguliovimą, kuriam esant būtų sudarytos sąlygos atstatyti skolininko mokumą, paliekant galimybes pereiti į likvidacinę stadiją tik tokiu atveju, jei taikomos atstatomosios priemonės bei pastangos yra bevaisės¹⁷⁷.

2.4. Bankroto teisiniai santykiai Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m.

Kaip jau buvo minėta, bankroto sąvoka ir baudžiamoji atsakomybė už skolininko tam tikrus neteisėtus veiksmus atsirado jau viduramžiais Italijos miestuose. Tai buvo susiję su sparčiu prekybos vystymusi ir tuomet atsirado poreikis atskirti paprastus nemokius skolininkus nuo tų, kurie, nesugebėdami atsiskaityti su kreditoriais, tyčia vengia atsakomybės ir atsiskaitymo su kreditoriais¹⁷⁸. Skolininko nemokumas yra tik viena iš bankroto priežasčių ir civilinis teismas, kuriam pavesta nagrinėti skolininko nemokumo bylą, įtvirtinta pareiga nustatyti nemokumo rūšį: prekybinis ar neprekybinis; nelaimingas, neatsargus ar piktybinis¹⁷⁹.

2.4.1. Paprastasis bankrotas

Ne tyčinio bankroto forma įvairiuose teisės aktuose ir šaltiniuose įvardijama labai įvairiai – paprastasis, neatsargus, išlaidus, atsitiktinis¹⁸⁰. Šiame darbe tokio bankroto aprašymui naudojamas paprastojo bankroto terminas.

¹⁷⁵ ТЮПТИУМОВ, И. М. *Конкурсное право*. Каунас, 1931, p. 56.

¹⁷⁶ ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Курс торгового права*. Москва, 1912, Т. 4, p. 211.

¹⁷⁷ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 91.

¹⁷⁸ *ibid.*

¹⁷⁹ *ibid.*, p. 92.

¹⁸⁰ STANKEVIČIUS, V. *Baudžiamoji teisė. Paskaitos*. Kaunas, 1925, p. 193.

Paprastuoju bankrotu vadintas neatsargus bankrotas, kuomet prekybininkas nerūpestingai atlikdavo prekybos reikalus arba eikvojo turtą, dėl to ir nusigyveno (Baudžiamojo statuto 603 straipsnio 1 dalis)¹⁸¹. Subjektas, be to, kad privalėjo turėti prekybininko statusą, papildomai turėjo ir pareigą rūpestingai tvarkyti jam patikėtą turtą¹⁸². Be kalėjimo bausmės, už tokį nusikaltimą buvo galima atimti teisę prekiauti terminuotu laikotarpiu iki penkerių metų arba neterminuotai¹⁸³.

Užnemunėje, be Baudžiamojo statuto, bankrotui reguliuoti taikytas Prancūzijos prekybos kodeksas, kuriame bankrotas suprantamas kaip ypatingas, atitinkamai kvalifikuojamas ir baudžiamas nemokumo atvejis (dažniausiai siejamas su nemokumo nustatymo ir pripažinimo proceso tam tikrais pažeidimais). Pagal pažeidimo pobūdį bankrotas galėjo būti paprastas ir piktybinis¹⁸⁴.

Prancūzijos prekybos kodekse buvo išskirtos tokios nemokaus prekybininko paprastojo bankroto sąlygos:

- 1) materialinės, kurių pakako bent vienos (pvz., jei jo būtines išlaidos, kurias jis privalėjo deklaruoti savo kasmėnesiniame žurnale, buvo pripažintos pernelyg didelėmis; jei buvo nustatyta, kad skiriamos per didelės lėšos lošimams ar rizikingoms operacijoms; jis nuostolingai pardavinėjo prekes arba pardavinėjo už mažesnę rinkos kainą, nepaisant to, kad jo įsipareigojimai buvo 50 procentų mažesni negu turtas; jei skolininkas pagal vekselius buvo įsipareigojęs apmokėti sumą, du kartus viršijančią jo įsipareigojimus, nustatytus paskutiniame inventoriniame akte)¹⁸⁵.
- 2) procesinės (pvz. būdamas nemokus, nepranešė per nustatytą trijų dienų terminą apie tai teismui; be svarbių priežasčių neatvyko nustatytu laiku, kuomet jo turtui buvo paskirtas kuratorius ir prižiūrėtojas; pristatė aplaidžiai vestas apskaitos knygas, nesiekdamas apgauti, arba nepristatė visų knygų; turėdamas kartu prekiaujančių partnerių, neįvykdė įstatymo reikalavimo juos nurodyti)¹⁸⁶.

Aukščiau nurodytus požymius, kurių sąrašas nėra baigtinis, galima priskirti prie nerūpestingumo (baudžiamo pagal Baudžiamąjį statutą), kurio nustatymas buvo fakto klausimas.

---

¹⁸¹ SPAIČIENĖ, J. Paprastojo ir piktybinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje 1918-1940 metais. *Jurisprudencija*, 2006, nr.11 (89), p. 85.

¹⁸² STANKEVIČIUS, V. *Baudžiamoji teisė. Paskaitos*. Kaunas, 1925, p. 196.

¹⁸³ SPAIČIENĖ, J. Paprastojo ir piktybinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje 1918-1940 metais. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 11 (89), p. 85.

¹⁸⁴ *ibid.*

¹⁸⁵ *ibid.*

¹⁸⁶ *ibid.*

Subjektai, kuriems buvo suteikta teisė kreiptis į apygardos teismą dėl paprastojo bankroto bylos iškėlimo, buvo turto prižiūrėtojai (rūpintojai, kuratoriai), bet kuris nemokaus prekybininko kreditorius ar prokuroras, pradėjęs baudžiamąjį persekiojimą pagal savo kompetenciją¹⁸⁷.

Visos su paprastuoju bankrotu susijusios išlaidos buvo išskaičiuojamos iš nemokaus prekybininko turto, tačiau buvo numatyta tam tikra išimtis, t. y. jei paprastojo bankroto byla iškeldavo kreditorius ir buvo pripažįstama, jog byla iškelta nepagrįstai, visos patirtos išlaidos buvo priteisiamos iš tokią bylą iškėlusio kreditoriaus¹⁸⁸.

Pagal Prancūzijos prekybos kodekso 592 straipsnį baudžiamoji atsakomybė už paprastą bankrotą pasireiškėdavo laisvės atėmimu laikotarpiu nuo vieno mėnesio iki dvejų metų, atliekant bausmę kalėjime bei apie tai viešai paskelbus įstatymų nustatyta tvarka¹⁸⁹.

Vienas iš „neatsargaus bankroto“ pavyzdžių Lietuvos Respublikoje nagrinėjamu laikotarpiu buvo vadinamoji Lietuvos prekybos ir pramonės banko byla, kuri truko ilgiau nei dešimt metų, ir kaltais veiksmais buvo pripažinti banko valdybos direktoriaus – pirmininko plačiai, be pakankamo atsargumo duodami kam tik reikia ir kam nereikia kreditai, nesirūpinant dėl paskolų tinkamo apdraudimo, taip pat kitų darbuotojų netinkamas buhalterijos sutvarkymas bei sprendimai išleisti per daug pinigų pramonės įmonėms kurti¹⁹⁰.

Klaipėdos krašte tuo metu taikomame 1871 m. Vokietijos baudžiamajame kodekse, kurio, kaip minėta anksčiau, visas 24 skirsnis buvo skirtas bankroto sureguliuavimui, paprastai bankrutuojančiais buvo pripažįstami ir baudžiami kalėjimu iki dvejų metų laikotarpiui skolininkai, kurie buvo sustabdę mokėjimus ir kurių turtui buvo paskelbtas konkursas, jei jie eikvojo turtą, lošė arba dalyvavo lažybose išleisdami dideles sumas, sąlygojusias įsiskolinimo kreditoriams susidarymą, jei per pigiai buvo pardavę paimtus vertybinius popierius ar prekes, jei nevedė ar vesti buhalterinę apskaitą, sunaikino apskaitos knygas ir dėl to negalima nustatyti jų ūkinės veiklos bei turto būklės¹⁹¹.

Lyginant prancūziškos ir rusiškos kilmės paprastojo bankroto normas, galima teigti, jog apibrėžiant nerūpestingą verslo vedimą, įstatymuose vienodai baudžiamu pripažįstamas tiek nerūpestingumas, kurio pagrindu yra verslo žinių stoka, dėl kurios buvo sudaryti nepelningi sandoriai, tiek toks nerūpestingumas, kurio pagrindu yra ne žinių ar

---

¹⁸⁷ *ibid.*

¹⁸⁸ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 96.

¹⁸⁹ *ibid.*

¹⁹⁰ Kauno apygardos teismo 1936 m. kovo 23 d. sprendimas. Kauno apskrities viešoji biblioteka. Inv. Nr. C 7060, p. 99.

¹⁹¹ SPAIČIENĖ, J. Paprastojo ir piktybinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje 1918-1940 metais. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 11 (89), p. 86.

rizikos apskaičiavimo trūkumas, o sąmoningas ir apgalvotas nemokumo paskelbimo delsimas, prekybininkui bet kokia kaina siekiant gauti papildomų lėšų kredito palūkanoms padengti ir didinant skolas¹⁹². Klaipėdos krašte galiojusiose normose buvo įtvirtinta, jog nemokiam skolininkui turi būti paskelbtas paprastas bankrotas, jei, norėdamas atidėlioti konkursą, jis skolinasi prekes ar vertybinius popierius ir juos parduoda daug mažesne kaina – taisyklingam ūkio vedimui prieštaraujančiu būdu¹⁹³.

Apibendrinant paprastojo bankroto teisinį institutą, galima daryti išvadą, jog paprastasis bankrotas – tai neatsargaus nemokumo atvejis, kuomet yra skolininko kaltė, tačiau nėra tyčios elemento. Skirtingai nuo piktybinio bankroto, paprastasis bankrotas buvo sureguliuotas ir civiliniuose, ir baudžiamuosiuose to meto įstatymuose, kuriuose buvo įtvirtintos atitinkamos sankcijos už šį nusikaltimą. Sąlygos paprastajam bankrotui visoje Lietuvos teritorijoje buvo panašios, tik pagrindinis skirtumas buvo Užnemunėje ir Klaipėdos krašte, kuriuose vienas iš numatytų pagrindų paprastajam bankrotui buvo apskaitos dokumentų (knygų) nevedimas ar netinkamas vedimas, tačiau šis trūkumas buvo užpildytas suformuotoje teismų praktikoje¹⁹⁴.

2.4.2. Piktybinis bankrotas

Klastos sąvoka galėjo atsirasti tik prekyba besiverčiančioje visuomenėje, kurioje vyravo kredito santykiai, pasireiškėdavo nemokumas. Todėl būtent viduramžiais Italijos miestuose atsirado bankroto ir bausmės už bankrotą terminai¹⁹⁵.

Piktybiniu bankrotu (tyčiniu, apgavikišku, savanaudišku) – buvo vadinamas nusikaltimas, kuriuo nemokus skolininkas tyčia, vengdamas skolų grąžinimo, paslėpdavo turtą nuo savo kreditorių¹⁹⁶. Piktybinio bankroto institutas buvo įtvirtintas Prekybos proceso įstatymo 390 straipsnyje, Baudžiamajame statute nuo 599 straipsnio iki 602 straipsnio, Prancūzijos prekybos kodekso 593 straipsnyje, Vokeitijos baudžiamojo kodekso 239 KO straipsnyje ir Konkurso įstatymo 209 straipsnyje. Visuose teisės aktuose įtvirtintose normose ir jų apibrėžimuose bendra buvo skolininko tyčia, kuri pasireiškė ne dirbtiniu konkurso bylos iškėlimu, bet ir tuo, kad nesėkmingai susiklosčius aplinkybėms ir akivaizdžiai skolininkui gresiant nemokumui, skolininkas dirbtinai sumažindavo

¹⁹² SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 98.

¹⁹³ GECAS, D. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas. *Teisės priedas*, 1929, p. 42.

¹⁹⁴ ТЮПТИОМОВ, И. М. *Конкурсное право*. Каунас, 1931, p. 281.

¹⁹⁵ GECAS, D. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas. *Teisės priedas*, 1929, p. 3.

¹⁹⁶ SPAIČIENĖ, J. Paprastojo ir piktybinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje 1918-1940 metais. *Jurisprudencija*, 2006, nr.11 (89), p. 86.

kreditoriams priklausančią išmokėti lėšų dalį, padidindamas įsiskolinimus ar sumažindamas turtą¹⁹⁷.

Piktybiškai bankrutuojančiu Užnemunėje buvo pripažįstamas nemokus prekybininkas, kuris atitiko bent vieną žemiau nurodytą sąlygą:

- 1) jei jis pateikė tariamas išlaidas ar nuostolius arba negalėjo pagrįsti visų savo pajamų;
- 2) jei jis nuslėpė kokią nors (sumos dydis nenurodomas) piniginę sumą, kokią nors skolinį reikalavimą, prekes, atsargas ar kilnojamuosius daiktus;
- 3) jei tariamai pardavė, išmainė ar dovanojo turtą;
- 4) jei rėmėsi melagingomis skolomis tariamiems kreditoriams arba oficialiuose privačiuose įsipareigojimuose buvo pripažinęs save skolininku;
- 5) jei buvo įsipareigojęs priimti saugojimui pinigus, prekybinius dokumentus, atsargas ar prekes, o panaudojo juos savo naudai;
- 6) jei svetimu vardu įsigijo kilnojamuosius ir nekilnojamuosius daiktus;
- 7) jei nepristatė savo knygų (apskaitos ir buhalterijos knygų).¹⁹⁸

Asmuo, tyčia siekęs bankroto, atsakydavo pagal tuo metu galiojusius baudžiamuosius įstatymus. Bendrininkais piktybinio bankroto byloje galėjo būti pripažinti asmenys, kurie, sutarę su bankrutuojančiu asmeniu, padėjo nuslėpti dalį arba visą turtą, reikalavo iš jo atsiskaityti už tariamas skolas, kurios buvo įrodytos kaip neturinčios teisinio pagrindo¹⁹⁹. Iš bankrutavusio asmens bendrininku galėjo būti priteistas ne tik tokiu būdu užvaldytas turtas, bet ir pinigų suma lygi neteisėtai užvaldyto turto vertei, ir visa tai turėjo būti priskiriama prie bankrutavusio asmens turto visumos, iš kurios vėliau privalėjo būti atlyginta visiems skolininko kreditoriams²⁰⁰.

Klaipėdos krašte dėl piktybinio (vadinto apgavikišku) bankroto atveju grėse kalėjimas ir laisvės atėmimu baudžiami asmenys, kurie tyčia, norėdami pakenkti kreditoriams, buvo paslėpę ir (ar) išgabenę turtą, buvo pripažinę arba išstatę (t. y. pateikę) skolas arba teisės sandorius, kurie buvo visiškai ar iš dalies pamanyti, nebevedė prekybos knygų, kurių vedimas jiems buvo privalomas, arba tas knygas sunaikino²⁰¹. Ypatingais atvejais Vokietijos baudžiamasis kodeksas numatė net laisvės atėmimą iki dešimties metų laikotarpiui asmeniui, kuris, žinodamas, kad skolininko turtui paskelbtas konkursas,

¹⁹⁷ ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Курс торгового права*. Москва, 1912, Т. 4, p. 593.

¹⁹⁸ SPAIČIENĖ, J. Paprastojo ir piktybinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje 1918-1940 metais. *Jurisprudencija*, 2006, nr.11 (89), p. 86.

¹⁹⁹ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 101.

²⁰⁰ ШЕНВИЦЪ, Ф. *Гражданские законы Царства Польскаго*. Каунас, 1931, p. 984.

²⁰¹ Vokietijos valstybės baudžiamojo įstatymo knyga (sudarė L. Nezabitauskis). Kaunas, 1935, p. 69.

paslėpdavo arba padėdavo perleisti skolininko turtą arna byloje pareiškėdavo nepagrįstus turtinius reikalavimus, kurie naudingi skolininkui ar kitiems asmenims, ir taip šiurkščiai pažeisdavo kreditorių interesus²⁰².

Piktybinio bankroto bylos, kaip ir paprastojo bankroto, buvo teisingos apygardos teismams, kai pagal baudžiamosioms byloms nustatytas taisyklės kreipdavosi prokuroras, kreditorius ar nemokaus asmens turto prižiūrėtojas²⁰³.

Pagal Užnemunėje galiojusią teisę nemokūs bei bankrutavę asmenys, visiškai atsiskaitę su savo kreditoriais bei atlikę teismo paskirtą bausmę, galėdavo kreiptis dėl prekeivio garbės atstatymo, t. y. reabilituotis ir gauti teisę vėl pradėti prekybą. Asmenys, kurie buvo pripažinti bankrutavusiais tyčia (piktybiškai), pasinaudoti šia galimybe jau nebegalėdavo²⁰⁴.

Apibendrinant aukščiau nurodytą, darytina išvada, kad Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. esant sunkiai skolininko finansinei padėčiai, tokia jo padėtis galėjo baigti trimis skirtingais būdais: nemokumo paskelbimu, po kurio buvo vykdomas konkursas; paprastojo bankroto arba piktybinio bankroto paskelbimu. Kiekvienu iš nurodytų atveju prioritetu tapdavo kreditorių interesų gynyba, kuri siejama su nemokaus skolininko turto apsauga. Pagrindinis paprastąjį bankrotą nuo piktybinio bankroto skiriantis kriterijus yra kaltės forma. Paprastajam bankrotui buvo būdingas neatsargumas ir netiesioginė tyčia, tačiau piktybinio bankroto atveju kaltės forma galėjo būti tik tiesioginė tyčia. Taip pat skyrėsi ir nusikaltimo tyrimas, kuomet paprastajam bankrotui buvo būdingi baudžiamojo nusižengimo ar administracinio pažeidimo bruožai, o sankcijos buvo numatytos tiek specialiuose civiliniuose įstatymuose, tiek baudžiamuosiuose įstatymuose. Piktybinio bankroto byla buvo tirama pagal nusikaltimo tyrimo taisyklės, piktybiškai bankrutavęs asmuo laikomas nusikaltėliu ir jam taikyti laisvės atėmimo bausmė net iki dvejų metų laikotarpiui²⁰⁵.

---

²⁰² *ibid.*, p. 70.

²⁰³ SPAIČIENĖ, J. Paprastojo ir piktybinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje 1918-1940 metais. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 11 (89), p. 87.

²⁰⁴ ШЕНВИЦЪ, Ф. *Гражданские законы Царства Польскаго*. Каунас, 1931, p. 987.

²⁰⁵ SPAIČIENĖ, J. Paprastojo ir piktybinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje 1918-1940 metais. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 11 (89), p. 87.

III. ŠIUOLAIKINIO BANKROTO TEISINIO INSTITUTO RAIDA LIETUVOS RESPUBLIKOJE

3.1. Bankroto teisinio instituto stagnacija Lietuvoje sovietiniu laikotarpiu

Lietuvai 1940 m. tapus Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungos (SSRS) dalimi, konkurso procesas niekada netaikytas sovietiniu laikotarpiu, nes konkurso teisė iš principo negalėjo egzistuoti, kadangi pastarasis teisės institutas, skirtingai nuo kitų, buvo visiškai nesuderinamas su planine ekonomika ir neturėjo galimybių būti prie jos pritaikytas²⁰⁶. Todėl iki Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo bankroto teisinis institutas patyrė stagnaciją. Rinkos santykių sugrįžimas, SSRS galiojusios planinės ekonominės žlugimas, bei Nepriklausomybės atkūrimas sudarė prielaidas sugrįžti prie iki tol buvusio teisinio sureguliuavimo. Tuo pačiu teoriniu požiūriu buvo sudarytos puikios sąlygos, pasinaudojant Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. buvusiu nemokumo teisinių santykių sureguliuavimu, paremtu net trijų skirtingų valstybių teisinių sistemų pagrindu, parengti ir priimti pirmąjį savo konkurso, nemokumo ar bankroto įstatymą. Taigi nuo 1992 m. prasidėjusį Lietuvos bankroto teisės raidos laikotarpį, kuris tęsiasi iki šiol, galiam pavadinti šiuolaikiniu²⁰⁷. Žemiau aptariamos galiojusios ir šiuo metu galiojančio Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo redakcijos bei Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo redakcija.

3.2. 1992 m. Įmonių bankroto įstatymas

Įmonių bankroto įstatymo priėmimą paspartino ne tik realus poreikis įgyvendinti rinkos ekonomikos mechanizmą, pašalinant nekonkurencingas įmones, bet ir 1992 m. prasidėjęs Lietuvos Respublikos bendradarbiavimas su Tarptautiniu valiutos fondu bei fondo keliami reikalavimai: skatinti konkurenciją, privatizavimą, įmonių restruktūrizavimą ir kt.²⁰⁸ Taigi 1992 m. rugsėjo 15 d. priimtas ir 1992 m. spalio 20 d. įsigaliojo pirmasis Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (toliau – 1992 m. ĮBĮ)²⁰⁹. Pažymėtina, jog minėtoje įstatymo redakcijoje neliko fizinių asmenų nemokumo sureguliuavimo, subjektais

²⁰⁶ ТЕЛЮКИНА, М. В. *Основы конкурсного права*. Москва, 2004, p. 57.

²⁰⁷ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 103.

²⁰⁸ KROPAS, S., ŠIDLAUSKAS, G. *Tarptautinis valiutos fondas ir Lietuva: bendradarbiavimo raidos bruožai ir perspektyvos*. Pinigų studijos, 2002, nr. 3, p. 66.

²⁰⁹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, nr. 29-843.

galėjo būti ūkiniai subjektai, kurių veiklą nustatė Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas ir kiti įmonių veiklą reglamentuojantys įstatymai (1992 m. ĮBĮ 1 straipsnio 2 dalis).

Minėtame įstatyme buvo įtvirtintos tik pačios bendrausios normos, kurios pradėjus jas taikyti praktikoje turėjo daug trūkumų. Įstatymo leidėjai istorine patirtimi nesinaudojo, netyrė bankroto įstatymo trūkumų, kurie buvo apsvarstyti dar iki 1940 m. Bankroto teisei nebūdingų normų, pažeidžiančių esminius per bankroto teisinio instituto raidos laikotarpį susiformavusių bankroto teisės principų, pavyzdžiais galima įvardinti 29 straipsnį, pagal kurį kreditoriai, daiktinės teisės, įkaito turėtojai nebuvo išskirti į atskirą kreditorių grupę, o priskirti pirmos eilės kreditoriams, 6 straipsnį, pagal kurį teismas per 7 dienas turėjo nuspręsti, ar įmonė yra nemoki, ir priimti nutartį išskirti ar atsisakyti išskirti įmonei bankroto bylą. Taip pat minėto įstatymo 5 straipsnio 3 dalimi buvo iškreipta nusistovėjusi ir logiška taisyklė, jog visi terminai kreditorių reikalavimams jau yra suėję, kai įmonei yra iškelta bankroto byla, tačiau minėtame įstatyme ji taikyti tik tyčinio bankroto atveju. Taip pat daug neaiškumų kėlė bankroto administratoriaus skyrimo procedūra ir jo kandidatūrai keliamų reikalavimų trūkumas.

Pažymėtina, jog pirmosios bankroto bylos pagal 1992 m. ĮBĮ buvo iškeltos tik 1993 m. ir iš šešių iškeltų bankroto bylų, esant netobulam reguliavimui, keturios iš jų buvo baigtos taikos sutartimis ar nutrauktos kitu būdu²¹⁰. Atsižvelgiant į netobulą tuometį bankroto teisinį reguliavimą, išaiškėjusius trūkumus²¹¹ bei 1994 m. priimtus teisės aktus, reguliavusius ūkio subjektų veiklą, iš kurių esminiai buvo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimai, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, įstatymų leidėjęs priėmė iš esmės naują įmonių bankroto įstatymo redakciją. Minėta įstatymo redakcija buvo paskelbta 1996 m. birželio 18 d., o įsigaliojo 1997 m. spalio 1 d.²¹² Pažymėtina, jog, priimant naują įstatymo redakciją, taip pat buvo atsižvelgta į 1994 m. birželio 23 d. Lietuvos Respublikos ratifikuotą Tarptautinės darbo organizacijos konvenciją²¹³, kurios 5 staripsnyje buvo numatyta, jog darbdaviui tapus nemokiu, darbuotojų reikalavimai, susiję su darbine veikla, ginami teikiant privilegiją, kad jiems būtų atsilyginama iš nemokaus darbdavio turto pirmiau negu neprivilegiuotiems kreditoriams yra išmokama jų dalis²¹⁴.

²¹⁰ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p.104.

²¹¹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo projekto aiškinamajame rašte buvo nurodyta, jog įstatymo galiojimo laikotarpiu išryškėjo nemaža įmonių bankroto procedūrų vykdymo neapibrėžtumų bei neaiškumų, ne visais atvejais reglamentuoti savininkų, kreditorių bei administratoriaus santykiai ir atsakomybė, bankrutavusios ar baigusios bankroto procedūrą įmonės turto perdavimo ir įteisinimo klausimai.

²¹² Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, nr. 64-1500.

²¹³ Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 173 „Dėl darbuotojų reikalavimų gynimo jų darbdaviui tapus nemokiu“. *Valstybės žinios*. 1996, nr. 31-768.

²¹⁴ *ibid.*

3.3. 1997 m. Įmonių bankroto įstatymas

1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas²¹⁵ (toliau – 1997 m. ĮBĮ) buvo patobulintas ir pasižymėjo tam tikromis naujovėmis: įstatymo 5 straipsnyje įtvirtinti nauji subjektai, kuriems suteikta teisė kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo (Darbo inspekcija, Žemės ir miškų ūkio ministerija, apskrities viršininkas), 7 straipsnyje buvo įtvirtinta imperatyvi nemokios įmonės vadovo pareiga pranešti apie įmonės nemokumą bei kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, 29 straipsniu įteisintas kreditorių komitetas, šeštasis įstatymo skirsnis skirtas įmonės sanavimo procedūrai, kuri vykdoma pagal teismo patvirtintą sanavimo projektą nenutraukus bankroto bylos, 40 straipsnyje įtvirtintas atlyginimas įkaito turėtojui, 41 straipsnio 5 dalyje numatytas specialaus fondo, iš kurio turi būti atsiskaitoma su bankrutuojančios įmonės darbuotojais, įsteigimas (šiuo metu tokią funkciją atlieka Garantinis fondas) bei svarbi naujovė – 15 straipsnyje įtvirtintas administratoriaus, kaip tam tikra profesine veikla užsiimančio asmens, institutas.

Tačiau praktikoje greitai išryškėjo ir šios Įmonių bankroto įstatymo redakcijos trūkumai, t. y. sanavimo procedūra nepakankamai užtikrino investuotojo interesų apsaugą, pernelyg platus subjektų, turinčių teisę kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, ratas skatino teisioginį kreditorių pasyvumą ginant savo teises, nepasiteisino administratoriaus ir likvidacinės komisijos veiklos dubliavimas²¹⁶.

3.4. 2001 m. Įmonių bankroto įstatymas

Iš 2001 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo²¹⁷ (toliau – 2001 m. ĮBĮ) buvo pašalintas sanavimo procedūra, kadangi 2007 m. liepos 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas²¹⁸. Minėtas 2001 m. ĮBĮ pasižymėjo tam tikromis naujovėmis: susiaurintas kreditorių, turinčių teisę kreiptis su pareiškinu dėl bankroto bylos iškėlimo, ratas, t. y. teisės neteko Darbo inspekcija, Žemės ir miškų ūkio ministerija, apskrities viršininkas, žemės ūkio produkcijos gamintojų visuomeninė organizacija), panaikinta likvidacinė komisija ir paliktas bankrutavusios įmonės likvidatorius, patobulintas atsiskaitymo su kreditoriais institutas ir išskirtas į du etapus, t. y. pirmajame etape pagal nustatytą eiliškumą tenkinami kreditorių reikalavimai be

²¹⁵ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, nr. 64-1500.

²¹⁶ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 107.

²¹⁷ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2001, nr. 31-1010.

²¹⁸ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, nr. 31-1012.

priskaičiuotų palūkanų ir netesybų, o antrajame etape ta pačia eile tenkinama likusi kreditorių reikalavimų dalis (palūkanos ir netesybos). Siekiant padidinti kreditorių galimybes, iš esmės pakeistas ir nemokumo sąvokos turinys, kurios pagrindu, kaip ir daugelyje valstybių iki 1940 m. galiojusioje teisėje²¹⁹, skolininko nemokumas nustatomas dviem pagrindais – balanso, kuriame pradelsti įsipareigojimai viršija pusę į balansą įrašyto turto vertės, ir mokėjimų sustabdymo, kuomet skolininkas neatlieka savo pareigos ir vėluoja atsiskaityti su kreditoriais ilgiau kaip tris mėnesius.

Nuo 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojo supaprastinto bankroto proceso institutas – tai teismo tvarka vykdomų įmonės likvidavimo procedūrų, kai įmonė neturi turto ar jo nepakanka teismo ir administravimo išlaidoms apmokėti ir kreditorių susirinkimo kompetencijos klausimus sprendžia teism skir, visuma.

Nuo 2008 m. liepos 1 d. įstatymas buvo papildytas keliomis naujovėmis, iš kurių išskiriamos kelios aktualios: įsigaliojo įmonės vadovo ar kitas asmens (asmenu), įmonėje turinčio teisę priimti atitinkamą sprendimą, privalo padengti žalą, kurią kreditoriai patyrė dėl to, kad įmonė pavėlavo pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo; įsigaliojo nuostata, jog teismas gali apriboti asmens teisę nuo 3 iki 5 metų eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas dėl asmens, neįvykdžiusio pagal įstatymą nustatytos pareigos: nepateikė pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo arba pavėlavo jį pateikti per įstatymo nustatytus terminus, po teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo neperdavė turto ir (ar) dokumentų, vengė pateikti bankroto procesui reikalingą informaciją ar kitaip trukdė procedūroms. Pažymėtina, jog administratoriui buvo nustatyta imperratyvi pareiga apsidrausti profesinius civiliniu privalomuoju draudimu už atliekant bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių bankroto procedūras fiziniams ar juridiniams asmenims padarytą žalą.

Nuo 2012 m. kovo 1 d. įstatymas buvo papildytas, todėl atsirado administratoriaus padėjėjo teisinis institutas ir trečiasis¹ skirsnis, kuriame nustatatyta teisės teikti įmonių bankroto administravimo paslaugas ir teisės dirbti administratoriaus padėjėju procedūros bei reikalavimai.

Nuo 2015 m. sausio 1 d. įsigaliojo didelės dalies įstatymo straipsnio pakeitimai, ypatingai susiję su administratoriaus teisinio instituto tobulinimu ir įvesta bankroto administratoriaus paskyrimo naujovė, kuri užtikrinina skaidrumą, nešališkumą, palengviną teismų darbą, t. y. nustatyta tvarka pareiškusių sutikimą administruoti įmonę (įmones) asmenį parenka teismas, naudodamasis Bankroto administratorių atrankos kompiuterine

---

²¹⁹ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 107.

programa, sukurta vadovaujantis Vyriausybės patvirtintomis Bankroto administratorių atrankos taisyklėmis. Pažymėtina, jog iki šios naujovės įsigaliojimo dienos administratorių teismams siūlydavo kreditoriai ir kiti bankroto proceso dalyviai, o teismai turėdavo derinti administratoriaus kandidatūras su Įmonių bankroto valdymo departamentu prie Ūkio ministerijos (nuo 2016 m. sausio 1 d. pakeistas pavadinimas į Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybą) ir iš kelių ar net keliolikos tinkamų kandidatų paskirti vieną administratorių. Administratoriaus atrankos kriterijai nebuvo nustatyti, todėl administratoriaus paskyrimas buvo dažnai skundžiamas ir tai užtęsdavo bankroto proceso pradžią.

Nuo 2016 m. sausio 1 d. įsigaliojo pakeista administratoriaus atlyginimo skyrimo tvarka, įtvirtinant, jog administratoriaus atlyginimas nustatomas už visą įmonės administravimo laikotarpį, atsižvelgiant į Vyriausybės patvirtintas Atlyginimo administratoriui už bankroto administravimą nustatymo taisykles, kuriose nustatomi rekomendaciniai administratoriaus atlyginimo dydžiai. Administratoriaus atlyginimas yra siejamas su administratoriaus veiklos rezultatais ir nepriklauso nuo bankroto procedūros trukmės. Konkreti administratoriaus atlyginimo suma (atsižvelgiant į tai, ar bankrutuojanti ir (arba) bankrutavusi įmonė tęsia (vykdo) veiklą, į parduodamo įmonės turto rūšį ir jo kiekį, gautas lėšas iš parduoto įmonės turto, bankroto metu išieškotas sumas, taip pat į įmonei iškeltų bylų ir pareikštų civilinių ieškinių sudėtingumą ir skaičių) ir jo mokėjimo tvarka (atlyginimo suma gali būti išmokama visa iš karto baigus bankroto procesą arba dalimis vykdant bankroto procesą) nustatoma pavedimo sutartyje. Kreditorių susirinkimo arba teismo nustatytas administratoriaus atlyginimas negali viršyti šiame straipsnyje nustatyta tvarka patvirtintų dydžių. Tuo atveju, jeigu dėl objektyvių priežasčių yra būtina viršyti šiame straipsnyje nustatyta tvarka patvirtintus administratoriaus atlyginimo dydžius, jie keičiami šio straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka (ĮBĮ 36 straipsnio 5 dalis). Pažymėtina, jog šio įstatymo nuostatos taikomos bankroto procedūroms, pradėtoms įsigaliojus šiam įstatymui. Taip pat pasikeitė turto pardavimo ir perdavimo tvarka, kadangi nustatyta, jog ne tik nekilnojamasis turtas ir įkeistas turtas, bet ir turtas, kurio vertė viršija 250 bazinių socialinių išmokų dydžio sumą, parduodamas iš varžytynių Vyriausybės nustatyta tvarka.

3.5. 2012 m. Fizinių asmenų bankroto įstatymas

Nepaisant to, jog Lietuvos Respublikoje fizinių asmenų nemokumo terminas pradėtas vartoti dar 2001 m. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse, tačiau Lietuvoje ilgai

užtrukęs fizinių asmenų bankroto teisinio instituto formavimas sąlygojo tai, kad tik 2012 m. gegužės 10 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas²²⁰ (toliau – FABĮ), kuris pilnai įsigaliojo 2013 m. kovo 1 d.

Šio įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta fizinio asmens nemokumo sąvoka, kuriai apibrėžiama kaip fizinio asmens būklė, kai jis negali įvykdyti skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai suėję ir kurių suma viršija 25 Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas minimaliąsias mėnesines algas. Analizuojant šią teisės normą, Lietuvos Respublikoje fizinis asmuo pripažįstamas nemokiu, kai atitinka tris įstatyme numatytus kriterijus:

- 1) Fizinis asmuo negali vykdyti savo įsipareigojimų – tai tokia fizinio asmens (skolininko) materialinė padėtis, kai paaiškėja, kad jo turto nepakanka kreditorių reikalavimams padengti.
- 2) Fizinio asmens vykdytinų skolinių įsipareigojimų mokėjimo terminai jau yra suėję, tačiau fizinis asmuo, kurio skolinių įsipareigojimų mokėjimo terminai nėra suėję, negali būti laikomas nemokiu. Ši nuostata užtikrina civilinių teisinių santykių stabilumą ir užkerta kelią kreditorių ir skolininko piktnaudžiavimui nemokumo atkūrimo procedūromis.
- 3) Fizinio asmens vykdytinų skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai jau yra suėję, bendra suma turi viršyti tam tikrą įstatyme nustatyta dydį. Ši sąlyga nustato nemokaus fizinio asmens finansinę padėtį ir atspirties tašką, nuo kada asmuo gali būti laikomas nemokiu²²¹.

Pažymėtina, jog FABĮ yra akcentuojamas skolininko sąžiningumas, kuris tikrinamas iškart skolininkui pateikus prašymą dėl bankroto bylos iškėlimo, ir nepriekaištingas skolų grąžinimo plano vykdymas bei pasirinktas europietiškas – kontinentinis fizinio asmens nemokumo instituto modelis, kuris besąlygiškai neatleidžia skolininko nuo jo skolinių įsipareigojimų vykdymo. Pažymėtina, jog Lietuva pasirinko Latvijos pavyzdį ir reglamentavo tik vieną galimybę atleisti nemokius fizinius asmenis nuo neįvykdytų skolinių įsipareigojimų – teismines fizinio asmens pripažinimo bankrutavusiu procedūras, t. y. nemokus fizinis asmuo su prašymu iškelti jam bankroto bylą turi kreiptis į teismą, parengti ir įvykdyti skolų grąžinimo planą, ir tik tada gali tikėtis, jog bus atleistas nuo likusių skolų²²².

---

²²⁰ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2012, nr. 57-2823.

²²¹ KIERAS, E. *Fizinio asmens nemokumo institutas: lyginamoji analizė*: magistro darbas. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014, p. 13.

²²² *ibid.*, p. 24.

Apibedrinant galima daryti išvadą, jog minėtas įstatymas yra pakankamai naujas, tačiau jau yra įvykę jo straipsnių pakeitimai bei papildymai, minėtas įstatymas turi panašumų su Įmonių bankroto įstatymo nuostatomis ir jose įtvirtintomis procedūromis, pažymint, jog teismų praktika fizinių asmenų bankroto klausimais nėra gausi, tačiau nuolatos formuojama.

3.6. Europos Sąjungos teisės įtaka bankroto teisės raidai

2001 m. ĮBĮ redakcijos atsiradimą taip pat paskatino būtinybė šio įstatymo normas derinti su Europos Sąjungos teisės aktais, kaip jau minėta, su Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatomis, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymu bei kitų įstatymų, reguliuojančių ūkio subjektų veiklą, nuostatomis.

Lietuvos Respublikai 2004 m. gegužės 1 d. tapus Europos Sąjungos (toliau – ES) nare bei įsigaliojus Stojimo sutarčiai, ES teisė įsiliejo į Lietuvos teisinę sistemą. Pažymėtina, jog ES teisinis reguliavimas daro įtaką valstybių narių teisei, įskaitant valstybių narių nacionalinę bankroto teisę.

2000 m. gegužės 29 d. buvo paskelbtas ES Tarybos Reglamentas Nr. 1346/2000 (toliau – Reglamentas Nr. 1346/2000 arba Reglamentas) dėl bankroto bylų. Šis reglamentas, turintis tiesioginio veikimo galią, ES erdvėje reglamentuoja tarptautinių bankroto bylų procesą. Reglamente nustatytos bendros teismų kompetencijos, teismo sprendimų pripažinimo taisyklės, taikytina teisė bei privalomas keliose valstybėse narėse iškeltų bylų nagrinėjimas. Įstatymo leidėjo sprendimas išleisti minėtą Reglamentą aiškinamas siekiu užtikrinti vienodą tarptautinių bankroto bylų teisinį reguliavimą, kuris negali būti pasiektas direktyvos pagalba, nes direktyvoje įtvirtintas nuostatas kiekviena valstybė narė gali įgyvendinti skirtingai nacionaliniu lygiu²²³. Vienas iš pagrindinių reglamento tikslų yra efektyvus ir veiksmingas tarpvalstybinių bankroto bylų nagrinėjimas, priimtų teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog Reglamentu Nr. 1346/2000 siekiama prisidėti prie vienodos laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės sukūrimo. Reglamento Nr. 1346/2000 2–4 konstatuojamosiose dalyse nurodytos jo atsiradimo prielaidos. ES įstatymų leidėjas įvertino, kad tinkamam vidaus rinkos veikimui, efektyvus ir veiksmingas tarpvalstybinis bankroto bylų nagrinėjimas yra labai svarbus, nes įmonių veikla įgavo didelį tarpvalstybinį poveikį, jų nemokumas daro poveikį tinkamam vidaus rinkos veikimui. Reglamentu Nr. 1346/2000 buvo siekiama sukurti visoje ES taikomą teisinį

²²³ MCBRYDE WILLIAM, W. *Insolvency jurisdiction*. Scots Law Times, 2004, p. 30.

reguliuojamą, kuris leistų derinti nemokaus skolininko turtui taikytinas priemones, taip pat sukurtų tokias teisinės sąlygas, kuriomis šalys, artėjant bankrotui ar bankroto procese, vengtų perkėlinėti turtą ar teismo procesą iš vienos valstybės į kitą, ieškant palankesnės teisinės padėties. Reglamento Nr. 1346/2000 taisyklėse nustatyta bankroto bylų iškelimo jurisdikcija ir tarpvalstybinėms bankroto byloms taikytina teisė, taip pat bankroto bylose ir glaudžiai su jomis susijusiose bylose priimamų teismo sprendimų pripažinimo nuostatos.

Reglamento Nr. 1346/2000 1 straipsnio „Taikymo sritis“ 1 dalyje apibūdinama jo taikymo sritis – taikomas kolektyvinio bankroto byloms, susijusioms su skolininko daliniu ar visišku teisės į turtą netekimu bei likvidatoriaus paskyrimu. Reglamento Nr. 1346/2000 9 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad jis turėtų būti taikomas bankroto byloms, kai skolininkas yra fizinis ar juridinis asmuo, prekybininkas ar individualus asmuo, o bankroto bylos, kurioms taikomas šis Reglamentas, yra išvardytos jo prieduose²²⁴.

Pažymėtina, jog 2012 m. gruodžio 12 d. ES Komisija priėmė ataskaitą dėl Reglamento Nr. 1346/2000 taikymo. Minėtoje ataskaitoje buvo padaryta išvada, kad iš esmės Reglamentas ES valstybėse narėse veikia gerai, tačiau pageidautina pagerinti tam tikrų jo nuostatų taikymą, siekiant veiksmingiau administruoti tarpvalstybines nemokumo bylas. Kadangi Reglamentas Nr. 1346/2000 buvo kelis kartus iš dalies keistas, papildytas, atsirado poreikis padaryti papildomų pakeitimų, siekiant aiškumo, ir nutarta Reglamentą Nr. 1346/2000 išdėstyti nauja redakcija. Atsižvelgiant į nurodytą, 2015 m. gegužės 20 d. buvo priimtas naujas ES Tarybos reglamentas Nr. 2015/848 dėl nemokumo bylų (toliau – Reglamentas Nr. 2015/848).

Šis Reglamentas Nr. 2015/848 apima nuostatas, reglamentuojančias jurisdikciją iškelti nemokumo bylą ir pradėti nagrinėti tiesiogiai iš nemokumo bylos kilusius bei glaudžiai su ja susijusius ieškinius, taip pat yra nuostatų dėl tokiose bylose priimtų teismo sprendimų pripažinimo bei vykdymo ir nuostatų dėl nemokumo byloms taikytinos teisės. Be to, Reglamente Nr. 2015/848 nustatytos tam pačiam skolininkui arba kelioms tos pačios įmonių grupės narėms iškeltų nemokumo bylų koordinavimo taisyklės, teismo sprendimai dėl juo reglamentuojamų nemokumo bylų iškelimo, eigos ir užbaigimo bei teismo sprendimai, tiesiogiai susiję su nemokumo bylomis, turi būti pripažinti nedelsiant. Dėl to automatiškas pripažinimas reiškia, kad pagal valstybės narės, kurioje buvo iškelta byla, teisę kylančios bylos nagrinėjimo pasekmės turės tokią pat teisinę galią visose kitose valstybėse narėse. Valstybių narių teismų priimti sprendimai privalo būti pagrįsti tarpusavio pasitikėjimo principu. Todėl nepripažinimo pagrindų yra tik tiek, kiek

---

²²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje, Nr. 3K-3-39/2013.

yra minimaliai reikalinga. Remiantis tui sprendžiamas ir kiekvienas ginčas, kuriame dviejų valstybių narių teismai pareiškia turintys kompetenciją iškelti pagrindinę nemokumo bylą. Pirmojo teismo sprendimas iškelti bylą turėtų būti pripažįstamas kitose valstybėse narėse, nesuteikiant joms teisės tikrinti to teismo sprendimo. Pažymėtina, jog Reglamentu Nr. 2015/848 nustatomos kelios galimybės teismui sustabdyti bylos iškėlimą arba sustabdyti vykdymo procesą, tačiau toks sustabdymas neturi daryti poveikio kreditorių arba trečiųjų šalių daiktinėms teisėms.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytą, būtina pažymėti, jog minėtas Reglamentas Nr. 2015/848 taikomas ES valstybėms narėms nuo 2017 m. birželio 26 d., išskyrus Reglamento Nr. 2015/848 84 straipsnį, kuris taikomas 2016 m. birželio 26 d., 24 straipsnio 1 dalį, kuri taikoma nuo 2018 m. birželio 26 d., ir 25 straipsnį, kuris taikomas nuo 2019 m. birželio 26 d. Kaip ir buvo minėta, Reglamentas Nr. 2015/848 pagal Sutartis privalomas visas ir tiesiogiai taikomas valstybėse narėse ir nuo nurodytų datų pakeis šiuo metu dar galiojančią Reglamentą Nr. 1346/2000.

Apibendrinant išdėstyta, galima daryti išvadą, jog Europos Sąjungoje nėra susiformavusi jos reguliuojama bankroto teisė, kuri būtų vieninga visoms valstybėms narėms, kadangi ES teisės aktai pagrinde reguliuoja tik tam tikras jautrausias sritis (pvz., darbuotojų teisės darbdavio nemokumo atveju, konkurencijos ypatumai ir kt.), siekiama suderinti tarptautinių bankroto bylų procesų ypatumus, pačioms valstybėms narėms paliekant galutinai sureguliuoti bankroto teisę nacionaliniu lygiu.

3.7. Teismų praktikos įtaka bankroto teisės raida

Vienas iš efektyviausių veiksnių, skatinančių bet kurios teisės šakos vystymąsi – tai teismų praktikos formavimas. Nemažos dalies bankroto teisės normų atsiradimą, pakeitimus bei praktikoje atsiradusių problemų sprendimą paskatino teismų praktikos formavimas, kurios dėka buvo sprendžiamos problemos, užpildomos bankroto įstatymo spragos, išaiškinamos normos ir tikroji įstatymų leidėjo valia. Tokiais atvejais teisės taikymo taisyklių nustatymas tampa greitesniu ir efektyvesniu būdu spratinti bankroto teisinio instituto raida Lietuvoje negu įsigalioja įstatymo pakeitimai. Pažymėtina, jog teismų praktika itin efektyviai prisidėda ne tik prie naujų bankroto teisės normų atsiradimo, bet ir skatina pačios bankroto teisės doktrinos Lietuvoje vystymąsi, užpildant teisės aktų spragas, ištaisant nelogiškus sprendimus, sukuriant tobulesnius teisės veikimo mechanizmus, pritaikant teisės normas prie šiuolaikinių santykių. Teismų praktikos pagalba kito nemokumo apibrėžimas, bankroto bylų iškėlimo ar atsisakymo jas iškelti

proceso suregulavimas, išaiškintas bei įtvirtintas aiškus bankroto administratoriaus, bankroto administratoriaus padėjėjo teisinis statusas, jų santykis su skolininku bei kreditoriais, atsiskaitymo su kreditoriais eiliškumas, santykis su administravimo išlaidų paskirstymu, atlyginimo administratoriui skyrimo ypatumai ir kt.²²⁵

Ilgą laiką bankroto proceso tikslus galima buvo nuspėti tik sistemiškai vertinant ir aiškinant bankroto įstatymus, nes įstatymuose tikslai nebuvo nurodyti. Taigi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 33 aprobuotoje Teismų praktikos nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalgoje, buvo nurodyti bankroto teisinio instituto tikslai bei paskirtis: bankroto instituto paskirtis yra apsaugoti pirmiausia nemokaus skolininko, nebegalinčio tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus, kreditorių teises ir interesus. Bankroto procedūra siekiama patenkinti ne pavienių kreditorių, žinančių sunkią skolininko finansinę padėtį, o visų kreditorių interesus, tuo tikslu išviešinant nemokaus skolininko turimas skolas ir finansines galimybes joms padengti bei sudarant sąlygas visiems esantiems kreditoriams patenkinti savo reikalavimus iš bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto. Kartu bankroto institutas skirtas užtikrinti ir nemokaus skolininko interesus, kad būtų išsaugotas prekių gamintojas, paslaugų teikėjas ir darbdavys, sudarant galimybę skolininkui likviduoti didesnę dalį savo skolų, pertvarkyti savo veiklą ir atstatyti finansinį stabilumą²²⁶. Vėliau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas bankroto tikslus sukonkretino ir nurodė, kad bankroto proceso tikslas yra tenkinti kreditorių reikalavimus iš bankrutuojančios įmonės turto, tuo pačiu metu įmonei – skolininkei likviduojant skolų našta, taip apsaugant kreditorius nuo dar ilgesnio bankrutuojančios įmonės atsiskaitymų uždelsimo²²⁷. Lietuvos apeliacinis teismas yra nurodęs, jog bankroto proceso tikslas ir paskirtis – per įstatyme numatytą bankroto procedūrą vykdydamą užtikrinti, kad būtų visiškai ar iš dalies patenkinti įrodymais pagrįsti bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimai bei apsaugoti bankrutuojančios įmonės interesai²²⁸

Apibendrinant teismų praktikos svarbą ir naudą bankroto teisinio institutės raidos aspektu, galima daryti išvadą, jog nuolatos formuojama bei tobulinama teismų praktika aktualiais bankroto teisės klausimais, pritaikant bankroto teisę bei jos normas šių dienų

---

²²⁵ SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 113.

²²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymo taikymo įmonių bankroto bylose“. *Teismų praktika*, Vilnius, 2001, nr. 16.

²²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos Respublikos finansų ministerija, atstovaujama VĮ Turto bankas, v. LUAB „Oruva“, Nr. 3K-3-653/2005.

²²⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje L. K. IĮ „Talka“ v. UAB FMĮ „Orion Securities“, Nr. 2-2542/2011.

visuomeniams santykiams, atsižvelgiant į kultūrinius, socialinius, politinius bei ypač svarbius ekonominius aspektus, Lietuvoje bankroto teisinis institutas nuolatos vystosi ir tobulėja.

3.8. Bankroto teisės Lietuvoje vystymosi ir ateities tendencijų prognozės

Vertinant bankroto teisinio instituto raidą nuo Senovės Romos laikų iki šių dienų, negalima nepritarti D. V. Tutkevičiaus net 1896 m. išsakytai nuomonei, kad šis institutas, nei atskiros dalys, nei visas, ne tik nėra išbaigtas išsivystymo aspektu, bet yra, pilna to žodžio prasme, formavimosi stadijoje²²⁹. Taigi žemiau nurodomos tiek fizinių asmenų, tiek juridinių asmenų bankroto teisinio instituto Lietuvoje vystymosi prognozės ir ateities tendencijos.

Remiantis Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2017 m. vasario 23 d. pateikta bankroto administratorių veiklos analize²³⁰, žemiau nurodomos bankroto teisės ateities tendencijų prognozės:

1. *Bankroto administratorių skaičiaus didėjimas.* Analizuojant dešimties metų laikotarpį, nustatyta, jog teisę teikti bankroto administravimo paslaugas 2016 m. gruodžio 31 d. turėjo 519 fizinių ir 322 juridiniai asmenys, 79 asmenys turėjo teisę dirbti bankroto administratoriaus padėjėju, kai tuo tarpu 2010 m. pabaigoje fizinių asmenų, galėjusių teikti bankroto administravimo paslaugas, buvo 408, o juridinių asmenų buvo tik 134, apie bankroto administratoriaus padėjėjų skaičių duomenys nepateikti. Tai per penkerius metus juridinių asmenų, teikiančių bankroto administravimo paslaugas, išaugo 2,5 karto, o fizinių asmenų – 26,50 proc. Atsižvelgiant į tai, jog Lietuvoje nuolatos didėja bankroto procesų skaičius (laikotarpiu nuo 2011 m. iki 2015 m. bankroto procesų skaičius išaugo 36 proc., laikotarpiu nuo 2015 m. iki 2016 m. buvo padėti net 699 nauji bankroto procesai)²³¹, bei nuo 2015 m. sausio 1 d. taikoma bankroto administratorių atranka kompiuterine programa, taigi darytina prielaida, jog nurodytą bankroto administratorių skaičiaus augimą paskatino būtent šios priežastys. Atsižvelgiant į

²²⁹ ТУТКЕВИЧ, Д. В. *Что есть торговая несостоятельность*. Санкт-Петербург, 1896, p. 12.

²³⁰ Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų 2017 m. vasario 23 d. pateikta bankroto administratorių veiklos analizė [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.] Prieiga per internetą <<http://www.avnt.lt/veiklos-sritys/nemokumas-2/nemokumo-duomenys-ir-analiz/>>.

²³¹ Statistikos departamento pateikiami duomenys apie atitinkamais metais pradėtų bankroto procesų skaičių [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest>>.

išdėstyta, prognozuojama, jog ateityje bankroto administratorių skaičius tik didės, nepaisant administratorių profesinei kvalifikacijai nuolatos plečiamų reikalavimų apimčiai.

2. Supaprastintų bankroto procesų skaičiaus didėjimas. Remiantis pateiktais duomenimis, laikotarpį nuo 2006 m. iki 2010 m. su laikotarpiu nuo 2011 m. iki 2015 m. supaprastintų bankroto procesų skaičius išsaugo net 62,30 proc. ir akivaizdžiai matoma tendencija, jog tuo atveju, kai Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 10 dalyje numatytais atvejais ir (ar) kai įmonės bankroto bylos nagrinėjimo metu administratorius nustato, kad įmonė neturi turto ar jo nepakanka teismo ir administravimo išlaidoms, teismas gali priimti nutartį taikyti įmonei supaprastintą bankroto procesą; šis procesas negali trukti ilgiau kaip vienerius metus nuo nutarties taikyti supaprastintą bankroto procesą įsiteisėjimo dienos, todėl administratoriai dažnai naudojami minėta įstatymo norma ir beturtėms įmonėms prašo teismo taikyti supaprastintą bankroto procesą, kad vėliau išregistravus įmonę galėtų kreiptis į teismą su ieškiniu dėl administravimo išlaidų atlyginimo iš įmonės vadovo (ĮBĮ 10 straipsnio 11 dalis) ir teismai pradėjo minėtus ieškinius tenkinti. Taigi tikėtina, jog ateityje supaprastintų bankroto procesų skaičius tik didės.
3. Bankroto procesų trukmės trumpėjimas. Nagrinėjant bankroto procedūrų trukmę, pastebėta, jog palyginus laikotarpį nuo 2011 m. iki 2015 m. su laikotarpiu nuo 2006 m. iki 2010 m. pastebimai bankroto procesai truko trumpiau, t. y. nuo 2006 m. iki 2010 m. vidutiniškai 1 bankroto procesas truko apie 2,4 metų, o nuo 2011 m. iki 2015 m. – tik 1,8 metų. Vadinasi, vidutiniškai bankroto procesas trumpėjo apie 6 mėn. Tikėtina, jog ateityje bankroto procesas dar labiau trumpės, atsižvelgiant nuo 2016 m. sausio 1 d. įsigaliojus Vyriausybės patvirtintoms Atlyginimo administratoriui už bankroto administravimą nustatymo taisyklėms, kuriose nustatomi rekomendaciniai administratoriaus atlyginimo dydžiai, ir administratoriaus atlyginimas yra siejamas su administratoriaus veiklos rezultatais, bet nepriklauso nuo bankroto procedūros trukmės. Administratoriai sieks kuo greičiau pabaigti turto neturinčių įmonių bankroto procesus, kadangi jų administravimas vykdomas iš asmeninių bankroto administratoriaus lėšų ir skiriamiems atlyginimo dydžiams taikomi apribojimai, todėl administratorius nėra prasmės vilkinti tokių įmonių bankroto procesus ir siekiama kuo greičiau užbaigti bankroto procesą bei siekti išieškoti žalą iš įmonės vadovų ar kitų pagal

kompetenciją atsakingų asmenų, laiku nesikreipusių į teismą su pareiškimu dėl bankroto bylos turto nebeturinčiai įmonei iškelimo.

4. Fizinių bankroto administratorių ir jų administruojamų bankroto bylų skaičiaus didėjimas. Nuo 2015 m. sausio 1 d., kai įsiteisėjo Vyriausybės 2014 m. liepos 9 d. nutarimu Nr. 647 patvirtintos Bankroto administratorių atrankos taisyklės, kuomet administratoriai paskiriami automatiškai pagal paskaičiuotus kriterijus, naudojant Bankroto administratorių atrankos kompiuterinę programą, fizinių bankroto administratorių skaičius auga ir jų administruoti bankroto bylas kasmet priskiriamia vis daugiau, kai tuo tarpu juridinių bankroto administratorių dalis bendrame bankroto bylų skaičiuje mažėja (2014 m. pradėtos 1686 bankroto bylos, iš jų 296 bylas (17,60 proc. visų pradėtų bankroto bylų) administruavo fiziniai bankroto administratoriai; 2015 m. pradėtos 1985 bankroto bylos, iš jų 627 bylas (31,60 proc. visų pradėtų bankroto bylų) administruavo fiziniai bankroto administratoriai; 2016 m. pradėtos 2684 bankroto bylos, iš jų 1067 bylas (39,80 proc. visų pradėtų bankroto bylų) administruavo fiziniai bankroto administratoriai). Taigi galima daryti prielaidą, jog ateityje fizinių bankroto administratorių administruojamų bankroto bylų skaičius tik didės.
5. Pagrįstas minimalios skolos kreditoriui, ketinančiam iškelti bankroto bylą, nustatymas. Tokios sumos nustatymas taptų patikima prevencine priemone tiek nesąžiningiems atvejams, kuomet kreditoriai, neišnaudoję visų teisinių priemonių skolos išieškojimui bei piktnaudžiaudami savo teise kreiptis dėl bankroto bylos iškelimo, potencialiai mokiam skolininkui sukelia sunkių teisinių pasekmių, kurios kartais sąlygoja realų skolininko nemokumą ar net bankrotą²³². Taigi tokios sumos nustatymas sumažintų piktybinių kreditorių norą ir atgrasytų juos nuo bereikalingų bankroto bylų kėlimo. Pažymėtina, jog nuo 2017 m. liepos 1 d. įsigalioja Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 80 straipsnio papildymas, kuris numato, jog už ieškinius dėl įmonės bankroto bylos iškelimo mokamas penkių šimtų eurų žyminis mokestis, išskyrus atvejus, kai ieškinį pareiškia įmonės savininkas (savininkai), vadovas, likvidatorius, buvęs ar esamas darbuotojas, valstybės institucija ar įstaiga, taip pat kai ieškinys dėl įmonės bankroto bylos iškelimo grindžiamas tuo, kad įmonė neturi turto ar pajamų, iš kurių galėjo būti išieškomos skolos, ir dėl šios priežasties antstolis gražino kreditoriui vykdomuosius dokumentus (Civilinio proceso kodekso 80 straipsnio 1

---

²³² SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 121.

dalis 9 punktas). Taigi galima prognozuoti, jog toks papildymas sudarys galimybę įmonėms ilgiau neapmokėti susidariusių skolų arba jų nemokėti visai, kadangi ne visi kreditoriai norės ir (ar) galės sumokėti 500 eurų dydžio žyminį mokesį, jei skolos dydis bus mažesnis už mokėtiną žyminį mokesį. Todėl efektyviau būtų nustatyti minimalios skolos kreditoriui, ketinančiam iškelti bankroto bylą, dydį.

6. *Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo tobulinimas.* Bankrotas nėra geriausias ir efektyviausias būdas atkurti mokumą fiziniams asmenims, todėl būtina vykdyti pakeitimus ir papildymus Fizinių asmenų bankroto įstatyme, įterpiant nuostatą dėl individualaus skolininko ir kreditorių susitarimo, nekeliant bankroto bylos teismuose, kadangi jos yra vykdomos labai ilgai ir sėkmingai baigtų fizinių asmenų bankroto bylų nuo įstatymo įsigaliojimo dienos yra mažai (iš 286 fizinių asmenų, kuriems nuo 2013 m. kovo 1 d. iki 2014 m. birželio 30 d. buvo iškeltos bankroto bylos, bankroto procesai buvo baigti tik 7 asmenims: 4 fizinių asmenų bankroto bylos buvo baigtos, o 3 fizinių asmenų bankroto bylos buvo nutrauktos). Taigi darytina prielaida, jog minėtas įstatymo papildymas sudarytų efektyvesnes sąlygas fizinių asmenų mokumui išsaugoti.
7. *Specialių bankroto teismų ar skyrių įsteigimas.* Laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. buvo teikiamas pasiūlymas įsteigti konkurso bylų teisėjo specializaciją, tačiau toks pasiūlymas nebuvo įgyvendintas. Šiuo metu nemaža dalis valstybių (pvz., JAV, Vokietija) yra įgyvendinusios specializuotų bankroto teismų ar specialių bankroto skyrių teismuose idėją²³³. Taigi siekiant efektyvesnio ir kompetetingesnio bankroto bylų nagrinėjimo, būtų siektina įsteigti bankroto bylas nagrinėjančiuose apygardos teismuose specialius bankroto bylų skyrius, atsižvelgiant į vis didėjanti bankroto bylų skaičių Lietuvoje.

---

²³³ ibid.

IŠVADOS

1. Istorinė bankroto teisinio instituto raida prasidėjo dar Senovės Romos laikais, kuomet susiformavo atskiros normos ir principai, panašiai suprantami ir taikomi įvairiose valstybėse, kuriose jie paplito. Per ilgą bankroto teisinio instituto evoliucijos laikotarpį atskiri principai išaugo į institutą, kurio pokyčiai ir raida labiausiai buvo sąlygoti ekonominių, visų pirma prekybos, pramonės, verslo šakų ir rūšių plėtros ir vystymosi, veiksnių ir politinių, bet nepriklausė nuo valstybių visuomeninių santvarkų.
2. Istorinė atitinkamo teisės instituto raidos, teisinių pokyčių analizė atskleidžia naujus bankroto teisės aspektus formuojančiam teisės mokslui bei bankroto teisę reformuojančiam įstatymų leidėjui ne tik atsižvelgti į socialinę, ekonominę, politinę bei technologinę pažangą, bet ir išsaugoti praeities pasiekimus bei iš naujo nekartoti praktikoje nepasitvirtinusių prielaidų.
3. Laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m., kuomet Lietuvos Respublika buvo politiškai nepriklausoma, tačiau neturėjo savo nacionalinės teisės, bankroto institutas vystėsi apsuptas trijų skirtingų valstybių (Rusijos, Vokietijos ir Prancūzijos) konkurso ir bankroto teisės pagrindais, kurie buvo taikomi skirtingose Lietuvos Respublikos dalyse.
4. Laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. Lietuvoje galiojo pagrindiniai principai, kuomet skolininkas buvo pripažįstamas nemokiu: 1) proporcingas kreditorių finansinių reikalavimų patenkinimo principas; 2) skolininko nušalinimas nuo turto valdymo; 3) nepriklausomo turto administratoriaus, kurio vaidmenį atlikdavo prisiekusieji rūpintojai, kuratoriai, sindikai, konkurso valdyba, skyrimas; 4) visų skolininko sudarytų sandorių sustabdymas; 5) prievolių įvykdymo terminų skaičiavimas.
5. Norint iškelti skolininkui konkurso bylą, buvo vertinama skolininko finansinė būklė ir tokiu būdu nustatomas skirtingos nemokumo rūšys – prekybinis, neprekybinis, neišsigalėjimas, negalėjimas mokėti. Pažymėtina, jog Užnemunėje konkurso procedūros taikymas buvo numatytas tik nemokiems prekybininkams, o likusioje Lietuvos dalyje skolininkų išskirstymo į prekybininkus ir ne prekybininkus nebuvo.
6. Administracijos įsteigimo instituto pagrindinis tikslas – tai skolininko finansinės būklės atstatymas, siekiant išvengti nemokumo (konkurso) bylos, tačiau Lietuvos Respublikoje laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. šis institutas nebuvo plačiai ir

efektyviai naudojamas, dėl tam tikrų jo taikymo apribojimų. Tačiau nepaisant jo riboto taikymo, administracijos įsteigimo instituto atsiradimas lėmė bankroto teisės dviejų krypčių atsiradimas – likvidacinė kryptis, kurios tikslas likviduoti nemokų skolininką, ir reabilitacinė kryptis, kurios pagrindinis tikslas yra skolininko mokumo atstatymas.

7. Bausmė už paprastąjį bankrotą, kuriam buvo būdingas neatsargumas ir netiesioginė tyčia, galėjo būti taikoma tik prekybinio nemokumo atveju, tačiau piktybinis bankrotas, kurio nustatymui reikšmės turėjo tiesioginė tyčia, galėjo būti skelbiamas tiek prekybinio, tiek neprekybinio nemokumo atvejais.
8. Lietuvos bankroto teisinio instituto raida sovietiniu laikotarpiu iš principo negalėjo egzistuoti, kadangi šis institutas su planine ekonomika buvo visiškai nesuderinamas ir neturėjo galimybių būti pritaikytas.
9. Pirmasis šiuolaikinės Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas atsirado 1992 m., tačiau jame buvo daug praktikoje neveikiančių ir nepritaikomų teisės normų, todėl 1997 m. išleista nauja Įmonių bankroto įstatymo redakcija, bet ir joje neišvengta trūkumų. Atsižvelgiant į tai, 2001 m. išleista nauja Įmonių bankroto įstatymo redakcija, kuri nuolatos pildoma, tobulinama, keičiama, atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisės aktus, ekonominius, politinius aspektus, efektyviai formuojamą teismų praktiką, įvedant įvairias naujoves (pvz., bankroto administratorių kompiuterinės atrankos programą ir pan.).
10. 2012 m. išleistas Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas dar reikalauja tobulinimo, papildymo bei normų pakeitimo, tačiau tam sąlygas sudarys besiformuojanti teismų praktika įvairiais fizinių asmenų bankroto probleminiais ir aktualiais klausimais.
11. Bankroto teisinio instituto raidos analizė suteikia galimybes sistemingiau ir efektyviau vykdyti bankroto teisės reformą, keičiant jau esamus teisės aktus ar išleidžiant naujus teisės aktus. Taip pat istorinė analizė svarbi bankroto teisės doktrinos plėtojimui Lietuvoje bei šiuolaikinės bankroto teisės taikymo problemų sprendimui, siekiant išvengti jau praktikoje nepasiteisusių bankroto teisės normų įvedimo ir praeityje išaiškėjusių klaidų nekartojimo.

ŠALTINIAI

Teisės aktai:

- 1) Baudžiamasis kodeksas. *Laikinosios vyriausybės žinios*. 1919, nr. 2/3-26.
- 2) Baudžiamasis statutas su papildomaisias baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Vyriausiojo tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų (parengė BIELIACKINAS, S., KAVOLIS, M.). Kaunas, 1934.
- 3) Civiliniai įstatymai (X tomo I dalis) (su papildymais iki 1933 m. sausio 1 d., sudarė K. Šalkauskis). Kaunas, 1933.
- 4) Civilinio proceso įstatymas (parengė J. Viskanta), neoficialus leidinys. Kaunas, 1931.
- 5) Kreditoriams kenksmingų skolininko aktų ginčijimo įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1931, nr. 367-2506.
- 6) Laikinasis teismų ir jų darbo sutvarkymas. *Laikinosios vyriausybės žinios*. 1919, nr. 2/3-26.
- 7) Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas su pakeitimais ir papildymais. *Valstybės žinios*. 2000, nr. 64-1914.
- 8) Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas su pakeitimais ir papildymais. *Valstybės žinios*. 2000, nr. 89-2741.
- 9) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas su pakeitimais ir papildymais. *Valstybės žinios*. 2002, nr. 36-1346.
- 10) Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2012, nr. 57-2823.
- 11) Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, nr. 29-843.
- 12) Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, nr. 64-1500.
- 13) Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2001, nr. 31-1010.
- 14) Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, nr. 31-1012.
- 15) Prekybos proceso įstatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1931, nr. 367-2507.
- 16) 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“. OL, 2000 L 160.

- 17) 2015 m. gegužės 20 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 2015/848 „Dėl nemokumo bylų“. OL, L 141/19.
- 18) Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 173 „Dėl darbuotojų reikalavimų gynimo jų darbdaviui tapus nemokiu“. *Valstybės žinios*. 1996, nr. 31-768.
- 19) Vokietijos valstybės baudžiamojo įstatymo knyga (sudarė NEZABITAUSKIS, L.). Kaunas, 1935.
- 20) Федеральный закон "О несостоятельности (банкротстве)" от 26.10.2002. n 127-ФЗ. "Российская газета", N 209-210, 02.11.2002.
- 21) Сводъ Гражданских Узаконений губерний Прибалтийских (составил НОЛЬКЕНЪ, А.). 1915.
- 22) Устав Судопроизводства торговаго. (ст. 384 - 548, с разъяснениями, составил ДОБРОВОЛЬСКИЙ, А.), Санкт-Петербург, 1909.

Specialioji literatūra:

- 1) ANDRIULIS, V. *Lietuvos valstybės teisinės sistemos formavimo (1918.II.16-1940.VI.15) bruožai. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16-1940.VI.15)*. Vilnius, 1996.
- 2) ANDRIULIS, V., MAKSIMAITIS, M. *et. al. Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.
- 3) BRAKS, M. *Jūrų ir konkurso teisė. Paskaitos*. Klaipėda, 1936-1937.
- 4) BURACAS, A. *Bankininkystės ir komercijos terminų aiškinamasis žodynas*. Vilnius: Vilniaus Universitetas, 1997.
- 5) CLARK, O. E. *Dictionary of International Business Terms*. UK: Financial World Publishing, 2001.
- 6) GŪDRA, S. Terminai konkurso srityje. Iš *Prekybininkų ir pramoninkų advokatas*. Kaunas, 1938.
- 7) KAVALNĖ, S., MIKUCKIENĖ, V., NORKUS, R., VELIČKA, R. *Bankroto teisė: pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2009.
- 8) KAVALNĖ, S., NORKUS, R. *Bankroto teisė: antroji knyga*. Vilnius: Justitia, 2011.
- 9) MAČYS, V. *Civilinio proceso paskaitos*. Kaunas, 1924.
- 10) MAKSIMAITIS, M. *Lietuvos teisės šaltiniai 1918-1940 metais*. Vilnius: Justitia, 2001.
- 11) MCBRYDE WILLIAM, W. *Insolvency jurisdiction*. Scots Law Times, 2004.

- 12) MIKELĖNAS, V. Naujasis Lietuvos civilinis kodeksas šiuolaikinės globalizacijos kontekste. Iš *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 39-50.
- 13) PALLISTER, J., ISAACKS, A. *A Dictionary of Business*. UK: Oxford University Press, 2002.
- 14) ROIZIJUS, P. *Lietuvos sprendimai 1563*. Vilnius, 2007.
- 15) STANKEVIČIUS, V. *Baudžiamoji teisė. Paskaitos*. Kaunas, 1925.
- 16) ŠALKAUSKIS, K. *Konkurso teisė. Paskaitos*. Klaipėda, 1936-1937.
- 17) VAINIENĖ, R. *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: Tyto kalba, 2005.
- 18) VAITKEVIČIŪTĖ, V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius, 2007.
- 19) VALIKONYTĖ, I., LAZUTKA, S., GUDAVIČIUS, E. *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.) s.l.*, 2001.
- 20) VĖLYVIS, S., JONAITIS, M. *XII lentelių įstatymai ir jų komentaras*. Vilnius, 2007.
- 21) *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. X. Vilnius, 2006.
- 22) ГОЛЬМСТЕН, А. Х. *Исторический очерк русского конкурсного процесса*. Санкт-Петербург, 1888.
- 23) ГОЛЬМСТЕН, А. Х. *Очерки по русскому торговому праву*. Санкт-Петербург, 1895.
- 24) КОНКОВ, В.И. *Учет и анализ банкротств*. Архангельск: Архангельский государственный технический университет, 2007.
- 25) МАЛЬШЕВ, К. *Исторический очерк конкурсного процесса*, Санкт-Петербург, 1871.
- 26) ПОПОНДУПОЛО, В. *Конкурсное право: правовое регулирование несостоятельности (банкротства): учебное пособие*. Москва, 2001.
- 27) ПОПОНДУПОЛО, В. Ф., СЛЕПЧЕНКО, Е. В. *Производство по делам о банкротстве в арбитражном суде*. Санкт-Петербург, 2004.
- 28) СТЕПАНОВ, В.В. *Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии*. Москва, 1999.
- 29) ШЕНВИЦЬ, Ф. *Гражданские законы Царства Польского*. Каунас, 1931.
- 30) ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Курс торгового права*. Москва, 1912, Т. 4.
- 31) ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Ответ Садовскому. Журнал гражданского и уголовного права*, 1891.
- 32) ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Учение о несостоятельности*. Казань, 1888.
- 33) ТЕЛЮКИНА, М. В. *Основы конкурсного права*. Москва, 2004.

- 34) ТЮРТЮМОВ, И. М. *Конкурсное право*. Каунас, 1931.
- 35) ТЮРЬ, М. А. О плань разработки гражданского и торговаго уложений. *Журнал министерства юстиций*, 1897.
- 36) ТЮРЬ, Н. А. *Пересмотръ постановлений о несостоятельности*. Санкт-Петербург, 1896.
- 37) ТУТКЕВИЧ, Д. В. *Что есть торговая несостоятельность*. Санкт-Петербург, 1896.
- 38) GECAS, D. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas. *Teisės priedas*, 1929.
- 39) GECAS, D. Kreditoriams žalingi aktai. *Teisė*, 1927, nr. 12.
- 40) KROPAS, S., ŠIDLAUSKAS, G. Tarptautinis valiutos fondas ir Lietuva: bendradarbiavimo raidos bruožai ir perspektyvos. *Pinigų studijos*, 2002, nr. 3.
- 41) SPAČIENĖ, J. Nemokaus skolininko turto administravimas Lietuvos Respublikoje (1918-1940 m.). *Jurisprudencija*, 2007, nr. 4 (94), p. 61-66.
- 42) SPAIČIENĖ, J. Paprastojo ir piktybinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje 1918-1940 metais. *Jurisprudencija*, 2006, nr.11 (89), p. 83-88.
- 43) VĖLYVIS, S., VIŠINSKIS, V., STAUSKIENĖ, E. Pagrindinės teismo sprendimų vykdymo taisyklės romėnų teisėje. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 2 (92).
- 44) KIERAS, E. *Fizinio asmens nemokumo institutas: lyginamoji analizė: magistro darbas*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
- 45) SPAIČIENĖ, J. *Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
- 46) Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų 2017 m. vasario 23 d. pateikta bankroto administratorių veiklos analizė [interaktyvus].
- 47) *tyvus*]. [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.] Prieiga per internetą <<http://www.avnt.lt/veiklos-sritys/nemokumas-2/nemokumo-duomenys-ir-analiz/>>.
- 48) BAGDANAČIUS, J., STANKEVIČIUS, P., LUKOŠEVIČIUS, L. *Ekonomikos terminai ir sąvokos [interaktyvus]*. [žiūrėta 2017 m. vasario 8 d.]. Vilnius, 1999. Prieiga per internetą: <<http://www.biblioteka.vpu.lt/elvpu/15260.pdf>>.
- 49) *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]*. [žiūrėta 2017 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lkiis.lki.lt/>>.

- 50) HALSALL, P. *Ancient History Sourcebook: The Twelve Tables, c. 450 BCE* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 8 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.fordham.edu/halsall/ancient/12tables.html>>.
- 51) *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.
- 52) Statistikos departamento pateikiami duomenys apie atitinkamais metais pradėtų bankroto procesų skaičių [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest>>.

Teismų sprendimai:

- 1) Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. rugpjūčio 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „GKF“ v. BUAB „Lumberlita“, Nr. 2-527.
- 2) Kauno apygardos teismo 1936 m. kovo 23 d. sprendimas. Kauno apskrities viešoji biblioteka. Inv. Nr. C 7060.
- 3) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 1995 m. birželio 19 d. konsultacija dėl kai kurių Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo normų taikymo.
- 4) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 1998 m. vasario 13 d. konsultacija dėl kai kurių Įmonių bankroto įstatymo (1997 m. birželio 17 d., nr. VIII-270) normų taikymo.
- 5) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymo taikymo įmonių bankroto bylose“. *Teismų praktika, Vilnius, 2001, nr. 16.*
- 6) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos Respublikos finansų ministerija, atstovaujama VĮ Turto bankas, v. LUAB „Oruva“, Nr. 3K-3-653/2005.
- 7) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2007 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje T. Ž. v. A. Ž, Nr. 3K-7-192/2007.
- 8) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje, Nr. 3K-3-486/2010.
- 9) Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje L. K. IĮ „Talka“ v. UAB FMĮ „Orion Securities“, Nr. 2-2542/2011.

- 10) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2013 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje, Nr. 3K-3-39/2013.*
- 11) Šiaulių apygardos teismo 1931 m. civ. byla: Eugenijus Bilevas v. Raudėnų Smulkaus kredito Draugija. LVCA, F. 488. Ap. 7. B. 1329.

SANTRAUKA

Bankroto teisinis institutas užgimė ir pradėjo formuotis dar senovės laikais, kai ypatingą vystymosi pagreitį įgavo Senovės Romoje, kurioje susiformavo pagrindiniai bankroto teisinio instituto principai, perkelti ir įtvirtinti šiuolaikinių valstybių bankroto teisėje. Pirmieji bankroto teisės įstatymai buvo išleisti XIII a. viduramžių Italijoje, kadangi būtent Italijoje buvo palankios politinės ir ekonominės sąlygos bankroto teisės vystymuisi.

Šiame magistro darbe yra analizuojama istorinė bankroto teisinio instituto raida nuo Senovės Romos laikų iki šių dienų bei pateikiamos ateities tendencijų prognozės. Apibrėžtos bankroto, konkurso, nemokumo sąvokos ir tokiu būdu atskleistas jų tarpusavio ryšys bei sąvokų vartojimo atitinkamu laikotarpiu ypatybės, minėtų sąvokų vartojimo pokyčių priežastys.

Remiantis pirminiais bankroto teisės šaltiniais bei mokslininkų, nagrinėjusių skolininkų nemokumo, bankroto, konkurso teisės problemas, darbų apibendrinimu, analizuota laikotarpiu nuo 1918 m. iki 1940 m. Užnemunėje, Klaipėdos krašte, likusioje Lietuvos Respublikos dalyje galiojusi bankroto teisė bei atskiri institutai (konkursas, bankrotas, administracija nemokiam subjektui). Analizuojant Nepirklausomos Lietuvos Respublikos bankroto teisės raidą, įvertinami veiksniai (Europos Sąjungos teisės įtaka, teismų praktikoje nustatytos teisės taikymo taisyklės, ekonominių, politinių socialinių reiškinių įtaka), darę poveikį bankroto teisės vystymuisi bei konkrečių bankroto normų atsiradimui, jų pokyčiams. Pabrėžiama bankroto teisės instituto raidos analizės reikšmė plėtojant bankroto teisės doktriną Lietuvoje, seniau galiojusios bankroto teisės normos vertinamos kaip vienas iš šaltinių rengiant bankroto teisės reformą bei naujus teisės aktus bei sprendžiant šiuolaikines bankroto teisės taikymo praktikoje kylančias problemas.

Išanalizavus istorinę bankroto teisinio instituto raidą, darbo pabaigoje pateikiamos bankroto teisės ateities tendencijų prognozės ir išvados.

SUMMARY

HISTORICAL DEVELOPMENT OF BANKRUPTCY LEGAL INSTITUTE: FROM ANCIENT ROME TO THE PRESENT DAY, FUTURE TREND FORECASTS

The theoretical basics of the bankruptcy law developed through a long period of time, when especially developed in ancient times. The bankruptcy legal institute was born and began its development in Ancient Rome, where were formed the main bankruptcy institute legal principles, which are established in modern states bankruptcy law. The first laws especially dedicated to govern bankruptcy appeared in *Italy* in the middle of the XIII century. This was due to Italy's economical development and political independence of its cities.

This master's thesis analyzes the historical development of bankruptcy legal institute from Ancient Rome to the present day and provides forecasts for the future trends. Also this thesis defines the concept of bankruptcy, competition, and insolvency, and discloses their interrelation, the particularities of using them in certain period of time, as well as the motives of changing them. With reference to the primary sources of bankruptcy law and the summary of works of scientists, who analyzed the debtor insolvency, bankruptcy, and competition law problems, the author analyses and compares the bankruptcy law and separate institutes (competition, bankruptcy, and administration of insolvent subject) in Užnemunė, Klaipėda Region, and the remaining part of the Republic of Lithuania in 1918-1940. Analyzing the development of bankruptcy law in the Republic of Lithuania from 1992 to the present day, the author evaluates factors (the influence of legal acts of the European Union; the rules set in a practice of courts; and the influence of economic, political, and social phenomena) that influenced the development of this law, the occurrence of certain bankruptcy norms, and their changes. Finally, the author overviews real and possible (forecasted) influence of bankruptcy law, historically formed in the Republic of Lithuania in 1918-1940 and implemented in other states, on the development of contemporary bankruptcy law in Lithuania. The paper highlights the significance of the analysis of the development of bankruptcy law institute on forming the doctrine of bankruptcy law in Lithuania. The previously applicable norms of bankruptcy law are evaluated as the basement for the preparation of the bankruptcy law reform and new legal acts aiming to solve the contemporary problems in the area of applying bankruptcy law in practice.

Finally research provides conclusions and future trend forecasts of bankruptcy law in Lithuania.